МАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКТЕН АТЛАС

ПРОЛЕГОМЕНА

2 - Институт за македонски јазик „К. П. Мисирков“

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА
НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

МАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКТЕН АТЛАС

ПРОЛЕГОМЕНА

СКОПЈЕ 2008

Иницијатор и долгогодишен раководител на проектот МДА
[акад. *Божидар Видоески*]

Рецензенти
акад. *Зузана Тополињска* ▪ акад. *Петар Илиевски*

Главен редактор
д-р *Убавка Гајдова*

Редакција
д-р *Убавка Гајдова*, д-р *Светлана Давкова-Ѓорѓиева*,
д-р *Веселинка Лаброска*, д-р *Марјан Марковиќ*,
д-р *Еленка Стоевска-Денчова*, д-р *Гоце Цветановски*

Автори
[акад. *Божидар Видоески*], д-р *Убавка Гајдова*,
д-р *Светлана Давкова-Ѓорѓиева*, д-р *Васил Дрвошанов*,
[д-р *Маријана Киш*], д-р *Веселинка Лаброска*, д-р *Марјан Марковиќ*,
Соња Миленковска, м-р *Анѓелина Панчевска*, д-р *Коста Пеев*,
д-р *Еленка Стоевска-Денчова*, д-р *Гоце Цветановски*

СОДРЖИНА

Предговор 7
Список на пунктови 19
Населението во Македонија (осврт на демографската состојба од XV–XX) 22
Карта бланковка 40
Фонетска транскрипција 41
Систем на обопштувачка транскрипција за МДА 42
Околу техничката, компјутерска обработка на картите 43
Обоштувачка легенда 45
Индекси, карти и коментари
1. I/85: *Црн дроб* 47
2. III/50: *Доктор, лекар* 51
3. V/17: *Девојка, мома* 55
4. V/49: *Внук од брат* 59
5. VII/16: *Соба, одаја* 63
6. VIII/39: *Тава* 67
7. VIII/46: *Црепна, подница* 71
8. VIII/53: *Вршник, сач* 75
9. IX/79: *Оцет, киселина* 79
10. X/18: *Ѓубре, гној* 83
11. XI/43: *Секира, балтија* 87
12. XI/47: *Тесла* 91
13. XI/86: *Клинец, шајка* 95
14. XII/29: *Јарец, прч* 99
15. XII/32: *Вепар, крмак* 103
16. XIV/23: *Глушец* 107
17. XVI/9: *Шатка, патка* 111
18. XVI/60: *Седело, гнездо* 115
19. XVII/184: *Диња* 119
20. XVII/218: *Пченка* 123
21. XXI/53: *Јули, жетвар* 127
22. XXVI/48: *Свињар* 131
23. XXVI/49: *Падар, полјак* 135
Скратеници 139
Користена литература 140

ПРЕДГОВОР

0. За проектот Македонски дијалектен атлас

Предговорот кон изданието *Македонски дијалектен атлас - Пролегомена*, кое претставува прво издание на Атласот, го започнуваме со текст за целите и задачите на Проектот, кои ги определил и ги составил иницијаторот и, до крајот на својот живот, раководител на проектот *Македонски дијалектен атлас*, акад. Божидар Видоески.

„Задача на проектот МДА е да се проучи и да се претстави актуелната македонска дијалектна реч на хоризонтален и вертикален план на сите лингвистички нивоа: фонологија, прозодија, флексија, синтакса, зборообразување, лексика, на сета македонска етничка територија, што подразбира и македонските дијалекти во Албанија, Грција (Егејска Македонија), Бугарија (Пиринска Македонија) и во областа Гора (Косово).

Обем на проектот. Како база на истражувањето се фиксирани 400–415 дијалектни пунктови (дијалектни зони), од кои 265 се во рамките на Република Македонија, 105–110 во Егејска Македонија со Долна Преспа и Тракија, 26 во Пиринска Македонија, 10 во Албанија, 2–3 во Гора.

Истражувањата се вршат на самиот терен со задолжително анкетирање според единствен квестионар (прашалник) кој содржи 3500 позиции (прашања) во кои е опфатена основната диференцијална тематика од сите области во граматиката, со користење на досега објавената пишана дијалектна реч и со снимање на разговорна реч.

По извршената анкета во избраните дијалектни пунктови се очекува да се собере корпус од околу 1.500.000 јазични податоци.

Врз овој материјал се вршат истражувања по одделни теми:

- монографски студии на одделни дијалекти (описи на помали или поголеми дијалектни подрачја),
- монографии на одделни јазични особености и/или појави со илустрација на дијалектната реч и претставени на лингвистички карти,
- студии на комплексни проблеми од областа на фонологијата, прозодијата, граматиката, лексиката.

Како финални продукти од истражувањата се планирани:

- студии (монографски описи) на основните дијалекти,
- фонолошки описи на пунктовите фиксирани на картата,
- неколку десетици студии што ќе ја претстават граматичката структура на дијалектната реч,
- околу 20–25 лексички студии во кои дијалектната лексика се разгледува по семантички полиња и географската дистрибуција на лексемите се означува на посебни карти.

Врз основа на вака обработениот материјал ќе се изработат:

а) дијалектна карта на македонскиот јазик,
б) комплетна дијалектологија на македонскиот јазик,
в) еден обемен дијалектен речник,
г) комплетен атлас на македонскиот дијалектен јазик (4 тома: фонологија, именска флексија, глаголска флексија, лексика).

Овој проект, како што се гледа, ја покрива целосно проблематиката од научната област МАКЕДОНСКА ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА.

Во рамките на проектот се оспособуваат млади кадри по македонска дијалектологија,

обработувајќи теми за своите магистерски и докторски дисертации“ *.

Според предметот и обемот на истражување *Македонскиот дијалектен атлас* е единствен проект од ваков тип во Р Македонија, а воедно со започнувањето на работата врз проектот МДА започнуваат и современите систематски истражувања на македонските дијалекти. Со текот на работата беше овозможено на синхрониски и на дијахрониски план монографски да се обработат голем дел од дијалектите на македонскиот јазик, како и одделни проблемски прашања на целата македонска јазична територија. Како резултат од ангажманот на проектот *Македонски дијалектен атлас* досега се изработени повеќе магистерски и докторски дисертации, од кои најголемиот дел се објавени, како и серија од монографски студии и пообемни статии. Сите тие трудови претставуваат солидна основа за лингвистичката обработка на теренски собраниот дијалектен материјал предвиден за картографско претставување.

* Посоченият текст е извадок од Планот за работа на проектот МДА во периодот 1998–2002 година, кој е последен од низата текстови во кои акад. Божидар Видоески ги изложува целите, задачите и очекуваните резултати од работата на проектот Македонски дијалектен атлас.

Дијалектниот корпус содржан во картотеката на *Македонскиот дијалектен атлас*, создаван во последните педесетина години, со евентуална можност за негово понатамошно надополнување, дозволува да се премине на завршната фаза од изработката на овој проект, а како финален продукт е предвидено географски да се претстави целокупноста на македонската дијалектна територија и нејзината внатрешна диференцијација на сите јазични нивоа во повеќе одделни томови.

Географската дистрибуција на лексиката во македонските дијалекти е појдовна тема во претставувањето на резултатите од работата на проектот *Македонски дијалектен атлас*.

1. Почеток на работата

Проектот *Македонски дијалектен атлас* (МДА) е иницира на Конгресот на југословенските слависти во Загреб (1959 г.), од страна на Југословенскиот комитет за дијалектолошки атласи. Организатор, раководител и главен реализатор на проектот беше акад. Божидар Видоески, до крајот на својот живот (1998 г.). Нему му припаѓа заслугата за осмислувањето на целокупната идеја на проектот, за организацијата и реализацијата на собирањето на дијалектниот материјал од македонската јазична територија, како и за осмислувањето на идејни решенија во врска со картографското претставување на македонскиот јазичен материјал. Оттука е јасно дека почетоците на работата на проектот се врзани токму за активностите што ги презема и трудовите што ги реализира акад. Божидар Видоески.

Подготвителната фаза од работата на проектот започнува со изработување на библиографија на трудовите посветени на прашања од македонската дијалектологија. Во текот на оваа работа Б. Видоески ги регистрира јазичните особености што се јавуваат како диференцијални во дијалектната реч. Теоретската поставеност на проектот, Видоески ја изложува во изданието *Прашалник за собирање материјал за МДА* (ИМЈ, Скопје 2000), во делот насловен *Преглед на проблеми за Прашалникот на МДА*, додека практичната изведба на собирањето дијалектен материјал е овозможена и осмислена со создавањето на *Теренскиот дел* од Прашалникот, кој всушност претставува индекс на лексички единици и зависни збороформи предвидени за теренско истражување, распоредени во семантички групи. Работата на проектот МДА

подразбира и соодветен избор на пунктови, репрезентативни во претставувањето на македонските говори. *Списокот на пунктови,* во текот на работата на проектот, неколкупати е дополнуван од страна на акад. Видоески, а конечната верзија првпат е објавена во рамките на изданието *Прашалник за собирање материјал за МДА*. За географското претставување на македонскиот јазичен материјал Видоески подготви и карта-бланковка. Последната верзија на картата-бланковка на МДА е во електронска форма, што го олеснува и соодветното претставување на дијалектниот материјал.

Видоески изработи и фонетска транскрипција заради соодветна презентација на гласовните системи во македонските говори и заради изедначување на записите кај идните собирачи на дијалектен материјал од македонската јазична територија, со детален опис на функцијата на секој поединечен знак. Во текот на работата се наложуваше потреба од дополнување на фонетската транскрипција и пред сè, адаптација на знаците на фонетската транскрипција кон транскрипцијата за ОЛА (која е изработена со учество и на акад. Видоески), т.е. со оглед на целата словенска јазична територија. Во ова издание се користи последното решение објавено во изданието: Б. Видоески, *Дијалектите на македонскиот јазик*, т.1, т.2., т.3 (1998), (1999), (2000), МАНУ, Скопје.

2. Основање на Одделението за дијалектологија на македонскиот јазик во Институтот за македонски јазик и негови соработници од основањето до денес

Реализацијата на проектот бараше создавање на кадар оспособен за дијалектолошки истражувања и анализа на материјалот и за таа цел беше основано *Одделението за дијалектологија* во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков" во 1960 г.. Во 1961 г. *Одделението* станува носител на проектот *Македонски дијалектен атлас.* Истовремено, тоа е носител и на проектот *Топонимастички речник на Македонија.* Во почетокот, Божидар Видоески ја организира и ја раководи работата на двата проекта. Вториот проект, во 1965 година, го превзема новоформираното *Одделение за ономастика.*

Во 1961 година *Одделението за дијалектологија на македонскиот јазик*, покрај раководителот на проектот *Божидар Видоески* (кој работи како надворешен соработник, бидејќи истовремено работи и како професор по дијалектологија на македонскиот јазик на Филолошкиот факултет во Скопје), има уште двајца постојани соработници: *Милица Конеска* (до 1977) и *Аритон Поповски* (до 1979). Во наредните години бројот на соработници расте, па така во 1963 година Одделението се зголемува за тројца нови соработници: *Коста Пеев* (до 1984), *Олга Иванова* (до 1965) и *Петре Јанкуловски* (до 1965). Последните двајца во 1965 г. ја продолжуваат работата во новоформираните одделенија на Институтот. Во 1971 г. на Одделението за дијалектологија се ангажирани и *Тодорка Шајкалиска* (до 1980) и *Маријана Киш* (до 2000), потоа во 1979 – *Васил Дрвошанов* (до 1995), во 1981 – *Билјана Маленко* (до 2004), во 1986 – *Здравко Стаматоски* (до 2000).

Денес, Одделението за дијалектолгија на македонскиот јазик брои пет соработници: д-р *Еленка Стоевска-Денчова* (од 1987), д-р *Светлана Давкова-Ѓорѓиева* (од 1989), д-р *Веселинка Лаброска* (од 1990), д-р *Убавка Гајдова* (од 1993) и д-р *Гоце Цветановски* (од 1998).

По смртта на акад. Божидар Видоески, од различни објективни причини, неколку пати се сменуваа раководителите на проектот МДА. Така од 1998–2000 г. проектот го ра-

ководеа д-р *Марија̀на Киш* и д-р *Коста Пеев*, потоа само д-р *Коста Пеев* до 2002, д-р *Биљана Маленко* од 2002 до 2004, д-р *Стоја Пол -Атанасова* 2004–2005 и д-р *Убавка Гајдова* од 2005 година.

3. Експлоратори на дијалектниот материјал за Македонскиот дијалектен атлас

Обемните теренски истражувања, што ги наложува изработката на еден ваков проект, се разбира, бараа обучување на поголем број на експлоратори, при што за оваа цел беа ангажирани не само непосредните соработници на *Одделението за дијалектологија на македонскиот јазик* туку и надворешни соработници. Во најголем дел, експлораторите се од редот на научниот кадар на Институтот за македонски јазик, како и од Филолошкиот факултет во Скопје. Комплетниот список на надворешни соработници на проектот и списокот на експлоратори поединечно за секој истражен пункт ќе биде објавен во I том од Атласот.

4. Мрежа на пунктови

Со изработената мрежа на пунктови се покрива целокупниот македонски дијалектен ареал, кој покрај територијата на Р Македонија ги опфаќа и македонските говори во соседните земји, Р Грција, Р Бугарија, Р Албанија и македонските говори на Косово. Контролните пунктови во Списокот се распоредени според говорните области на кои им припаѓаат, започнувајќи од северните говори, па говорите од западното наречје и завршувајќи со говорите од југоисточното наречје. Вкупниот број на пунктови предвидени за истражување со проектот МДА е 351. Од нив, 215 се наоѓаат во Р Македонија, 98 во Р Грција, 28 во Р Бугарија, 9 во Р Албанија и 1 пункт на Косово. Во Списокот, пунктовите се нумерирани од 1 до 392. Несоодветноста помеѓу нумерацијата на пунктовите и нивниот вкупен број секако се должи на фактот што во текот на работата на проектот Списокот на пунктови неколкупати е менуван и дополнуван. Поради тоа, во извесни ситуации, недостасува редоследност во нумерацијата на пунктовите, сп. .... 6, 8 ... или: ... 33, 36 ... и сл. Ваквата недоследност упатува на заклучок дека празните места биле предвидени за дополнителни пунктови, што веројатно подоцна се покажало како излишно. За да нема промени во нумеричкото означување на пунктовите што веќе биле предмет на истражување, како и нивната нумерација на карта-та-бланковка, дополнувањата на Списокот на пунктови се вршени со додавање на броеви придружени со букви, сп. 37а, 37б, 37в или: 81а, 149а и сл.

Пополнувањето на *Прашалникот* за секој пункт истовремено значи и обврска за подготовка на демографски опис на населеното место, чиј говор се истражува. Комплетните демографски описи подготвени за потребите на проектот МДА ќе бидат претставени во I том од *Атласот*. Во ова издание е вклучен посебен прилог *Населението во Македонија (осврт на демографската состојба од* XV-XX *век)*. Прилогот го подготвија: д-р *Светлана Давкова-Ѓорѓиева*, д-р *Веселинка Лаброска* и д-р *Еленка Стоевска-Денчова*.

5. Теренски истражувања и ексцерпција на дијалектниот материјал

Во изминатиот период, од предвидените пунктови комплетно се истражени околу две третини. Најголем дел од собраниот дијалектен материјал е од пунктовите што се наоѓаат во рамките на Р Македонија, односно, околу 90%. Од политички причини истражувањето на македонските говори надвор од границите на Р Македонија било речиси невозможно. Сепак, комплетно е собран дијалектен материјал

од близу половина од пунктовите што се наоѓаат во Р Грција (Егејска Македонија). Записите на македонските говори од оваа територија се реализирани преку анкета на македонското население што под присила мигрирало од Р Грција во нашата земја во неколку наврата во првата половина на 20 век. Прогонот на Македонците од своите живеалишта, негаторската и асимилаторска политика предизвикувале и сè уште предизвикуваат да се намалува бројот на македонски говорители во Р Грција и напорот што е вложен да се собере овој дијалектен материјал е од непроценливо значење. Ова особено се однесува на источниот дел од територијата на Северна Грција во која бројот на македонското население е исклучително намален. Најслабо е истражен крајниот југоисток од македонската дијалектна територија, односно територијата на серско-драмското подрачје.

Што се однесува до македонските говори во Р Бугарија (пиринските говори), можностите на македонските дијалектолози да вршат теренски истражувања биле крајно неповолни. Комплетно се истражени 2, а делумно уште 7 пункта. Од 10 пункта зацртани на територијата на Албанија комплетно се истражени 8, а делумно 1 пункт.

Дијалектниот материјал од неколку пунктови е пополнуван со ексцерпција на објавени дијалектни текстови и монографии. Меѓу нив спаѓа дијалекниот материјал што го презентира говорот на с. Бобошчица (391) (Р Албанија). Материјалот за овој пункт е пополнет според дијалектните текстови објавени од Андре Мазон (Andre Mazon, Documents, contes et chasons slaves de l'Albanie du Sud, Paris 1936). Прашалникот на МДА за пунктовите Сухо (305) и Висока (306) (Р Грција), е пополнуван од трудот на Мјечислав Малецки (Mjeczyslav Małecki, Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskiem), I: Teksty, II: Słownik, Kraków 1934, 1936). Искористен е и дијалектниот материјал запишан од Ватрослав Облак (Oblak V., Macedonische Studien, Die slavische Dialecte des südlichsten und nordwestlichen Macedoniens, Wien 1896) за пунктовите Обоки (59а), Ватилак (319) и Вардаровци (319а).

За дополнување на материјал од крајниот исток од македонската јазична територија користени се и материјалите претставени во *Български диалектен атлас* III *Югозападна България* част I, 1974; част II, БАН, София 1975, во кој се опфатени и македонските говори во Пиринска Македонија, како и Атласот на Иванов (Йордан Н. Иванов *Български диалектен атлас*, *Български говори от Егейска Македония* I *Драмско, Серско, Валовищко и Зиляховско*, БАН, София 1972), кој ги опфаќа говорите во серско-драмското подрачје. Треба да се напомне дека дијалектниот материјал од БДА го користиме и го претставуваме со доза на резерва бидејќи овие атласи не нудат непосредна информација за конкретната форма забележана во одделните пунктови или ваквите информации се прилично селективно претставени.

6. Класификација на материјалот во картотеката на МДА

Дијалектниот материјал собиран за МДА е распореден во два типа на картотеки. Првата картотека ги содржи тетратките со оригиналните записи од терен, кои се подредени според редоследот во Списокот на пунктови. Теренски запишаниот материјал по проверката од страна на раководителот, акад. Б. Видоески, и по потреба дополнително проверуван на терен, се вметнува во Картотеката на МДА, која е подредена според нумерацијата во *Теренскиот дел на Прашалникот за собирање материјал за МДА*.

Според последната картотека се изработени индекси на целокупниот дијалектен матери-

јал. Овие записи, во најголем дел, се направени на машина за пишување, што значи дека нема комплетна електронска верзија на теренски регистрираниот дијалектен материјал.

7. Електронски запис на Картотеката на МДА

Една од основните задачи на актуелните соработници на проектот МДА е да се обезбеди комплетен електронски запис на теренски собраниот материјал, кој е непосредно сведоштво за еден историски пресек на македонскиот јазик во неговата територија. На овој начин дијалектниот материјал ќе биде лесно достапен за истражување и за обработка на секој заинтересиран лингвист. Друго, записот на дијалектниот материјал значи и негова подготовка за печатење.

За дигитализација на дијалектниот материјал е користен табеларен пристап и е работен врз база на Microsoft Office Excel. Програмското осмислување е дело на Миха Лаброски. Програмското осмислување за дигитализацијата на дијалектниот материјал е извршено со цел еднаш дигитализираниот дијалектен материјал да биде лесно достапен за картографска обработка од повеќе аспекти: лексички, фонолошки, морфолошки и сл.

8. Лексичка и картографска обработка на дијалектниот материјал

Долгогодишната работа на проектот МДА предвидувала и изработување на нумерички индекси, првенствено на ниво на зборформи. Врз основа на овие нумерички индекси се изработени околу 500 лексички карти, кои се дел од архивата на проектот МДА. Треба да се има предвид дека овие карти се работени во различни фази од развојот на проектот МДА, па со оглед на тоа содржат повеќе или помалку информации во зависност од истраженоста на дијалектната територија во определениот период. Секако, треба да се има предвид дека лексичкото претставување на материјалот од *Македонскиот дијалектен атлас* било тема и на неколку магистерски и докторски дисертации, како и на одделни поголеми или помали статии, кои се објавени како дел од изданијата на Институтот за македонски јазик. Тука првенствено станува збор за трудот на Маријана Киш *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*, (Скопје 1996) како и за монографијата на Васил Дрвошанов *Анатомската лексика кај човекот* (Скопје 2005). Сè уште не се објавени одбранетите докторски дисертации на Светлана Давкова-Ѓоргиева *Дијалектните именувања на посатките во македонскиот јазик од јужнословенски и балканистички аспект*, и на Еленка Стоевска-Денчова *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балканистички аспект*. Ќе ги спомнеме и статиите посветени на определена терминологија обработена со истражувањата на проектот МДА, како земјоделската терминологија од Коста Пеев (*Земјоделската терминологија во македонските дијалекти*, MJ XXVIII, Скопје, 1977, стр. 65–93) и сточарската терминологија на Аритон Поповски (*Сточарската дијалектна лексика во македонскиот јазик; Називите добиток, стока, имање во македонскиот јазик*, Sarajevo 1977).

9. За изданието *Македонски дијалектен атлас – Пролегомена*

Изданието *Македонски дијалектен атлас - Пролегомена* претставува вовед во објавувањето на томовите предвидени како резултат на работата на проектот *Македонски дијалектен атлас*. Општата концепција на работата која предвидува и печатење на теренски запишаниот дијалектен материјал наложува објавувањето да започне со обработка на македонската дијалектна лексика. Картогра-

фирањето на лексиката не бара систематизација на појавите врз основа на поширок материјал, како што е тоа случај на пр. со фонологијата или морфологијата. Притоа имаме предвид дека серија прашања од областа на фонологијата и морфологијата се веќе претставени на систематизиран начин во изданието на Б. Видоески *Дијалектите на македонскиот јазик* III, МАНУ, Скопје 2000, што не е случај кога е во прашање лексичката проблематика. Од друга страна, го имаме предвид и долгогодишното искуство на соработниците (непосредно и посредно) на проектот МДА во обработката на дијалектната лексика. Оттука и основата на изданието *Македонски дијалектен атлас - Пролегомена* ја сочинува лексичката и картографската обработка на 23 прашања (лексичко-семантички единици) од *Теренскиот дел на Прашалникот за собирање материјал за МДА*. Основна цел на ова издание е да се утврди методологијата на картографирање и целокупно претставување на дијалектниот материјал собиран за потребите на проектот *Македонски дијалектен атлас*.

9.1. Избор на картите

За да се добие увид во комплетниот материјал, кој треба да биде предмет на лексичка и картографска обработка во лексичките томови од *Атласот*, на почеток, беа разгледани лексичките карти со кои располага архивата на проектот МДА, објавени и необјавени, а беше консултирана и картотеката на проектот. Беше решено да се направи селекција на материјал од сите тематски области застапени во *Теренскиот дел од Прашалникот*. Така, се дојде до бројка од околу шеесет карти, како репрезентативни примери на лексичката содржина на картотеката на МДА. Откако беше обработен дијалектниот материјал, лексички и картографски (со фигурално прикажување), одлучивме во ова издание да вклучиме 23 карти. При изборот на картите се раководевме од неколку мотиви: 1. картите да нудат првенствено ареално расчленување на македонската дијалектна територија; да бидат репрезентативни примери за лексичката диференцијација на македонскиот јазик, увидувајќи дека слични ареали се добиваат и при претставувањето на друг лексички материјал; истовремено картите треба да покажат неколку од можните типови на ареална диференцијација на македонската јазична територија од лексички аспект. 2. вклучуваме и карти кои се претходно објавувани со цел да ги искористиме старите верзии на карти за понатамошна обработка, имајќи предвид дека тие мошне јасно упатуваат на проблемите кои се јавуваат при картографирањето на македонската дијалектна лексика и истовремено, сакајќи на овој начин да ја изразиме нашата почит кон нашите поранешни колеги и кон нивниот влог во работата на проектот.

9.2. Запис на дијалектниот материјал

Една од основните одлуки донесени уште од почетокот на работата врз проектот е комплетно да биде претставен дијалектниот материјал што е предмет на картографирање. Со ова *Македонскиот дијалектен атлас* претставува редок пример меѓу досега објавените лингвистички атласи. Меѓу лингвистичките атласи, комплетен увид во дијалектниот материјал што се картографира пружаат, на пример, *Општословенскиот лингвистички атлас* и *Лексичкиот атлас на руските народни говори*. Објавувањето на дијалектниот материјал им овозможува на корисниците во секое време да имаат точен увид во она што е забележано на терен и она што е картографирано на картата, што значи дека лингвистичките карти се подложни на стручна и научна верификација, а дијалектниот материјал, секако, може да биде предмет и на понатамошна анализа и истражување.

Дијалектниот материјал што е печатен во ова издание е само дел од податоците што се регистрирани за соодветното прашање во картотеката на МДА. Имено, со *Теренскиот дел од Прашалникот* за секоја лексичко-семантичка единица се предвидени повеќе прашања, на пр. за именките, кои се предмет на картографирање во ова издание, покрај основната форма предвидени се записи и за зависните форми, како множина, видови множина, определени форми и сл. Во објавениот материјал лексемите се предаваат во еднина, неопределена форма, додека множинските и/или определените форми на именките се посочуваат само ако тие претставуваат единствен запис за истражуваното прашање.

Што се однесува до фонетскиот запис на теренски собраниот дијалектен материјал, при дигитализацијата беа извршени сите измени кои беа неопходни за да се услогласат дијалектните записи со претставената фонетска транскрипција. Во врска со информациите за местото на акцентот во одделните лексеми ќе кажеме дека акцентот се бележи секаде каде што има соодветна информација. Имено, во картотеката на МДА има записи на лексичките единици во кои отсуствува информација за акцентот. Една од насоките при собирањето на дијалектниот материјал беше дека акцентот се запишува секогаш кога отстапува од акцентот во стандарниот македонски јазик. Меѓутоа, со оглед на фактот што материјалот за МДА е собиран во период од педесетина години, не сме сигурни дека во некои случаи запишувачот едноставно не го регистрирал акцентот, па решивме да го дополниме материјалот со информација за акцентот само во оние случаи кога се работи за говори каде акцентот е фонетски фиксиран на третиот слог од крајот на зборот, односно во говорите од западното македонско наречје.

9.3. Картографирање

Методологијата на картографирање на македонскиот дијалектен материјал предвиден со МДА ја утврдивме, имајќи ја предвид досегашната картографска презентација на лингвистички материјал во објавените дијалектни атласи (*Општословенскиот лингвистички атлас, Чешкиот лингвистички атлас, Словачкиот лингвистички атлас, Лингвистичкиот атлас на лужичко-српскиот јазик, Кашупскиот дијалектен атлас, Општокарпатскиот дијалектен атлас, Европскиот лингвистички атлас* итн.), како и целокупната претходна работа на македонските лингвисти при претставување на материјали од МДА, во која ги вклучуваме лексичките карти кои се дел од архивата на проектот МДА во Институтот за македонски јазик, како и архивата на акад. Видоески во Македонската академија на науките и уметностите. (За применетиот систем на картографирање в. *Околу техничката, компјутерска обработка на картите*, д-р Марјан Марковиќ).

9.4. Систем за обопштувачка транскрипција

Системот за обопштувачка транскрипција на *Македонскиот дијалектен атлас* го прилагодивме според Системот за обопштувачка транскрипција на *Општословенскиот лингвистички атлас*. Се одлучивме за примена на систем за обопштувачка транскрипција од истите причини поради кои ваков систем се применува и во ОЛА. Имено, кога дијалектната територија покажува голем степен на дијалектна диференцијација на фонетско ниво се јавува проблем при картографирањето на дијалектната лексика, која на мала територија може да се јави во голем број фонетски облици. Кога ќе се земе предвид дека лексема од ист корен може да се јави и во неколку зборообразувачки разновидности се наметнува прашањето за комплексноста на картата и за нејзината „читливост". Ова пра-

шање редовно им се наметнува на дијалектолозите при картографирањето на дијалектниот материјал. Општата оценка е дека за да се добие јасна слика на картата за презентираниот проблем, треба да се има селективен пристап при картографирањето на јазичната проблематика. Така, ако се картографира еден проблем од областа на фонетиката, тогаш се занемарува, на пример, лексичката форма на зборот, односно зборовите преку кои се анализира и систематизира селектираниот проблем. Со други зборови, ако се картографираат рефлексите на *ŗ во македонските дијалекти и ако меѓу примерите преку кои се претставуваат рефлексите на *ŗ се посочени лексемите *врв* и *врба*, тогаш цел на картографирањето не се самите лексеми *врв* и *врба* во нивните фонетски варијанти, на пр.: *в'р̥в, в'ăрв, вр'ăф, в'ɛрх, в'åрф, в'арф,* односно *в'ăрба, в'орба, в'арба* итн., туку токму рефлексите на *ŗ во соодветната фонетска позиција. Тоа значи дека и при претставувањето на лексиката, која неминовно го наметнува и прашањето за зборообразувањето, пожелно е, при длабока дијалектна диференцијација, да не се картографираат различните фонетски варијанти со кои би се комплицирала сликата. Отстранувањето на фонетиката од записот во легендата и/или на самата карта, пак, го наметнува прашањето за соодветен запис на картографираната лексема, кој во исто време ќе важи за целиот ареал што го опфаќа, вклучувајќи ги сите фонетски варијанти. Ваквите прашања ги решаваме преку *Системот за обопштувачка транскрипција.* Обопштувачката транскрипција претставува систем од знаци кои се применуваат за генерализирана хипотетичка реконструкција на лексемите со минимална дијахрона длабочина, на ниво на подоцнежниот период од развојот на прасловенскиот јазик и тоа, во нашиот случај, соодветно на македонскиот дијалектен материјал што е регистриран на терен. Ваквата реконструкција е можна ако се познаваат правилата за регуларниот фонолошки развој на македонскиот дијасистем. Тука, секако, влегуваат прашањата од типот: развојот на *ъ (*pęt-ъk-ъ* во *пе̄то̄к, п'е̄то̄ак, пе̄то̄ак, пе̄то̄ак*), развојот на *ь (*dьn,* во *ден, дăн, дąн'ăс, дан'ăске*), $ъ_2$ (**m//gl-a* во *м'аг̄ла, м'ăг̄ла, м'ог̄ла* или *мăн̄гла* или **bystl//rъ* во *б'исто̄ар, б'исто̄ăр, б'исто̄р, б'исто̄ер, б'исор, б'исто̄р*), рефлексите на *ŗ (**pъ̯rstъ* во *пр̥сто̄, пăрсто̄, прăсто̄, пɛрсто̄, пăрсто̄, пåрсто̄, парсто̄*), и *ļ̥ (**vļ̥k-ъ* во *волк, вăлк, влăк, вăк, вук, вл̥к, вåлк, воўк, вок*), развојот на *ǫ (**rǫka* во *рака, рăка, рока, рука* или **gǫba,* во *г̄аба, г̄оба, г̄ăба, г̄уба, г̄амба, г̄ăмба, г̄оба, г̄åба*), *ę, (**gręda* во *г̄р'еда, г̄р'ента, г̄рj'ăда*, или **ęzyk-ъ* во *j'азик, j'озик, j'ăзик, j'ăзик, 'език, из'ик, инз'ик*) *ě (**bělъ* во *б'ел, б"ăл, б"ал, б^{j}ел, б^{j}ăл, б'ела, бę̆л"ак*), чување или депалатализација на *n' (**syr-en-ьj-e* во *с'ирење, с'ирејне, с'иренје, с'ирен'е, с'ирене*), на *l' (**kъl-ьj-čь* во *клуч, кл'уч, кључ*), развојот на групите *tj (**vert-ja* во *врешта, врешча, вреча, вреќа*), *dj (**medja* во *међда, межџа, межа, меѓа*), губењето /чувањето на *x (**vikax* во *в'иках, в'иках', в'икав, в'икаф, в'икаѳ,*) промената на консонатските групи и нивното упростување на како на пр. **pš- > п̄ч- > ч- (п̄ч'енка, ч'енка*), **tn- > мл-*, односно > *н- (мно̄гу, мло̄гу, но̄гу*), редукцијата на неакцентираните вокали, на пр. редукцијата на неакцентирано *е*, односно *о* во лексемата *човек*: *ч'овек, ч'овęк, ч'овăк, чǫв'ек, чув'ек* итн. Претставениот материјал е само селекција на фонетските промени што имаат закономерни појави на македонската јазична територија, а од приложените примери може да се воочи и големата дијалектна диференцијација на македонскиот јазик на фонетски план. Регуларните фонетски промени во дијалектите на македонскиот јазик се претставени и обработени во серија трудови посве-

тени на дијалектите на македонскиот јазик, што ги приложуваме во списокот на користена литература.

Значи, како резултат на регуларни фонетски промени може да се јават голем број на различни фонетски реализации на една иста лексема, како на пр. за лексемата *падар* констатирани се следните фонетски варијанти: *п'адар, пăд'ар, пᾳд'ар, п'адᾳр, пăнд'ар, п'ăндăр п'андăр, п'ондар, п'андар, п'а"дар, пуд'ар*. Сите фонетски варијанти што се резултат на различниот развој на *ǫ во македонските дијалекти, како и фонетските варијанти што се резултат на редукцијата на неакцентираните вокали во македонското југоисточно наречје (во случајов се работи за редукција на неакцентирано *а*) со обопштувачката транскрипција ги опфаќаме под записот **pǫd-ár-ъ*.

Под нерегуларни фонетски промени подразбираме фонетски промени кои се ограничени до одделни лексеми и оттаму се третираат како лексикализирани фонетски појави, на пример, лексемата *гнездо* е констатирана и во формата *глездо*, а лексемата *седало* е забележана и како *сегало* (сп. XVI/60: *Седело, гнездо*). Ваквите фонетски промени се бележат според обопштувачката транскрипција со употреба на голема буква (сп. *Систем на обопштувачка транскрипција*), која се толкува во самата легенда, а и посебно се коментира.

Со обопштувачката транскрипција се решаваат и проблемите што се јавуваат при запис на лексеми од туѓо потекло, кои на македонската јазична територија се појавуваат во различни фонетски облици. Така, во заграда се бележи лексемата чиј изговор е најблизок до оригиналот, на пр. лексемата *пепон* (од нгр. *πεπόνι*, сргр. *πεπόνιον*), која претставува дијалектна форма за именување на плодот *диња* - (cucumis melo), ја запишуваме како (*репоп*)-ь, а под овој запис се опфатени дијалектните варијанти: *пепојн, пепун, пепǫн, пипој, пипојн, пипон, пипоп, пипон', пипонь, пепен, пупон', папон'* (сп. XVII/184: *Диња*). Надвор од заградата се пишуваат морфолошките наставки и/или зборообразувачките афикси, на пр. (*misir*)-ък-*а* за *мис'ирка, мес'ирка, мис'ерка, м'исерка* (сп. XVII/218: *Пченка*) и сл.

При записот на лексемите е водена сметка да се одделуваат морфемските граници, што од една страна го олеснува разбирањето на фонетските промени што често се случуваат на границата на морфемите, а од друга страна олеснува при картографирањето да се одделуваат ареалите на лексемите кои потекнуваат од ист корен и во рамките на истиот ареал да се издвојат помали ареали во кои се картографираат различните лексемски основи, на пр. **sěd-el-* / **sěd-al-* за лексемите од типот: *с'едело, сăд'ело, сид'ело, с'еделник, сед'елка // седало, сад'ᾳло, сед'алка, сед'алко* (сп. XVI/60: *Седело, гнездо*)

9.5. Коментари

Коментарите кон картите даваат основни податоци во врска со картографираниот материјал. Во насловот тие ги содржат нумерацијата на картографираното прашање според *Прашалникот за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас* и стандардните називи на картографираните објекти (сп. на пример: I/85: *Црн дроб*). Потоа следува семантичко толкување на картографираниот материјал, според записот во *Прашалникот* или, ако недостасува таква информација, според толкувањата на соодветните лексеми во речниците на македонскиот јазик. Во коментарите се бележат картографираните лексеми во нивната стандардна варијанта, ако таква постои, во спротивно се даваат дијалектните форми, а потоа се наведуваат податоци во врска со нивната етимологија. Фонетските варијанти, кои се резултат на регуларни промени, не се бележат. Не-

регуларните промени се бележат и се толкуваат. Се коментираат (локализација и етимологија) сите лексеми или нивни зборообразувачки варијанти, кои имаат едно до две појавувања на македонската јазична територија и како такви во *Легендата* влегуваат со општото упатство да се консултира *Коментарот* односно *Индексот* на картографираниот дијалектен материјал. Се појаснува и се локализира некартографираниот материјал вклучен во индексот на одделното прашање.

***

Индексот на картографираниот дијалектен материјал испишан според *Списокот на пунктови*, картата со легендата и коментарот кон картата претставуваат една целина и секогаш следуваат едно по друго; во рамките на таа целина се чита македонскиот дијалектен материјал и се толкува лингвистичката обработка на македонската дијалектна лексика.

9.6. За авторите

Во реализацијата на изданието *Македонски дијалектен атлас – Пролегомена* учествуваа соработниците на проектот *Македонски дијалектен атлас* при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ како и соработниците на *Истражувачкиот центар за ареална лингвистика* во МАНУ.

Автор на картата бланковка, списокот на пунктови и на фонетската транскрипција е акад. *Божидар Видоески*.

Автори на текстот *Населението во Македонија (осврт на демографската состојба од* XV-XX) се д-р *Светлана Давкова-Ѓоргиева,* д-р *Веселинка Лаброска* и д-р *Еленка Стоевска-Денчова.*

Македонската верзија на обопштувачката транскрипција, според соодветната транскрипција применета во *Општословенскиот лингвистички атлас*, ја подготви д-р *Гоце Цветановски.*

Внесувањето на дијалектниот материјал од картотеката на МДА во компјутер го извршија соработниците на проектот МДА: д-р *Убавка Гајдова*, д-р *Светлана Давкова-Ѓоргиева,* д-р *Веселинка Лаброска,* д-р *Еленка Стоевска-Денчова* и д-р *Гоце Цветановски*, како и *Рада Младеновиќ* и *Билјана Стојановска*, кои волонтерски работеа на проектот во периодот 2007/2008 година.

Лексичката обработка на дијалектниот материјал, првичното знаково картографирање и коментарите кон картите ги изработија соработниците на проектот и тоа: *Убавка Гајдова*: IX/79: Оцет, киселина и XXI/53: Јули, жетвар; *Светлана Давкова-Ѓоргиева*: III/50: Доктор, лекар; VII/16: Соба, одаја; VIII/39: Тава; VIII/46: Црепна, подница и VIII/53: Вршник, сач; *Веселинка Лаброска*: XII/32: Вепар, крмак; XIV/23: Глушец; XVI/9: Шатка, патка и XVI/60: Седело, гнездо; *Еленка Стоевска-Денчова*: V/49: Внук од брат, V/17: Девојка, мома; XXVI/48: Свињар и XXVI/49: Пољак, падар; *Гоце Цветановски*: XI/43: Секира, балтија; XI/47: Тесла; XI/86: Клинец, шајка и XII/29: Јарец, прч.

Од поранешните соработници на проектот во подготовката на ова издание активно учествуваше д-р *Васил Дрвошанов* со обработка на материјалот: I/85: Црн дроб. Во изданието се вклучени и карти од поранешните колеги: д-р *Маријана Киш:* XVII/184: Дињa и XVII/218: Пченка (според Киш М., *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*, ИМЈ „Крсте Мисирков“ Скопје, 1996.) и д-р *Коста Пеев*: X/18: Ѓубре, гној (според Пеев К., *Земјоделската терминологија во македонските дијалекти*, МЈ XXVIII, Скопје, 1977, стр. 65–93). Дополнувањето на картите со дијалектен материјал и коментарите кон овие карти ги подготви д-р *Убавка Гајдова.*

Врз основа на вака подготвениот материјал беа изработени конечните верзии на картите (со ареално/знаково претставување), кои

претставуваат картографски решенија, реализирани од соработниците на *Центарот за ареална лингвистика* во МАНУ: д-р *Марјан Марковиќ*: XVII/184: Дињa; XVII/218: Пченка; XXI/53: Јули, жетвар; XXVI/48: Свињар; XXVI/49: Падар, полјак; *Соња Миленковска*: X/18: Ѓубре, гној; XI/43: Секира, балтија; XI/47: Тесла; XI/86: Клинец, шајка; XII/29: Јарец, прч; XII/32: Вепар, крмак; XIV/23: Глушец; XVI/9: Шатка, патка; XVI/60: Седело, гнездо и м-р *Ангелина Панчевска*: I/85: Црн дроб; III/50: Доктор, лекар; V/17: Девојка, мома; V/49: Внук од брат; VII/16: Соба, одаја; VIII/39: Тава; VIII/46: Црепна, подница; VIII/53: Вршник, сач; IX/79: Оцет, киселина.

Автор на текстот *Околу техничката, компјутерска обработка на картите* е д-р *Марјан Марковиќ*.

Во утврдувањето на методолошката постапка за изработка на картите и формулирањето на коментарите се раководевме од насоките, упатствата и непосредните забелешки на акад. *Зузана Тополињска*, раководител на *Истражувачкиот центар за ареална лингвистика* во МАНУ, за што ѝ искажуваме посебна благодарност.

Убавка Гајдова

СПИСОК НА ПУНКТОВИ ЗА МДА

1. ЖИДИЛОВО
2. КРКЉА
3. ГРАДЕЦ / ДУРАЧКА РЕКА
4. ГАБЕР
5. ЛУКЕ
6. ОГУТ
8. РАНКОВЦИ
9. ПСАЧА
10. КРАТОВО / ШЛЕГОВО
11. КНЕЖЕВО
12. ДОЛНИ СТУБОЛ
13. СТРАЦИН
15. ШОПСКО РУДАРЕ
16. МУРГАШ
17. ЖЕГЊАНЕ
18. ЧЕТИРЦЕ
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ
22. КЛЕЧОВЦЕ
23. ДУМАНОВЦЕ
23а. МАТЕЈЧЕ
24. РОМАНОВЦЕ
24а. БУЧИНЦИ / БУЈКОВЦИ
25. ОРАШАЦ
26. ПАВЛЕШЕНЦИ
29. НЕМАЊИНЦИ
30. КНЕЖЈЕ
31. ПРЕВОД
32. ДИВЛЕ
33. БЕЛИМБЕГОВО
36. ЦРЕШЕВО
37. ЉУБАНЦЕ
37а. БРОДЕЦ
38. БАРДОВЦИ
39. КУЧКОВО
40. ВРАТНИЦА
41. ЛЕШОК
42. БРЕЗНО
43. ТЕАРЦЕ
44. РАКОТИНЦЕ
45. ТЕТОВО
46. САРАЌИНЦЕ
47. МИЛЕТИНО
47а. Г. СЕДЛАРЦЕ
47б. УРВИЧ
47в. БРОД (ГОРА)
48. ЧЕЛОПЕК
49. ТУМЧЕВИШТЕ
50. ВОЛКОВИЈА
51. ПОЖАРАНЕ
52. ПЕЧКОВО
53. БАЛИН ДОЛ
54. КУНОВО
55. ЛЕУНОВО
57. МАВРОВО
58. ЖЕРНОНИЦА
59. ТРЕБИШТЕ
59а. ОБОКИ
60. РОСТУШЕ
61. ГАЛИЧНИК
64. Г. КОСОВРАСТИ
65. БАНИШТЕ
66. ДЕБАР
67. ГОРЕНЦИ
68. ГАРИ
69. ЛАЗАРОПОЛЕ
71. ЕФЛОВЕЦ
72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК
73. ЏЕПИШТЕ
74. КЛЕЊЕ
74а. СТЕБЛЕВО
75. МОДРИЧ
76. ЈАБЛАНИЦА
78. ЛУКОВО
79. 'РЖАНОВО
80. БОРОВЕЦ
81. ВЕВЧАНИ
81а. ВИШНИ
82. ГЛОБОЧИЦА
85. СТРУГА
86. РАДОЖДА
87. ВОЛИНО
88. БОТУН
89. ВРБЈАНИ
92. БЕЛЧИШТА
93. ОРОВНИК
94. ОХРИД
95. РАМНЕ
95а. КОЈНСКО
96. ПЕШТАНИ
99. ТРПЕЈЦА
100. ЉУБАНИШТА
101. ЛЕСКО(В)ЕЦ
102. СТЕЊЕ
103. ЉУБОЈНО
106. АРВАТИ
107. ПРЕТОР
108. ЦАРЕВ ДВОР
109. РЕСЕН
110. ЃАВАТО
113. КРУШЈЕ
114. РЕЧИЦА
115. СМИЛЕВО
116. ДИ(Х)ОВО
117. ДРАГОШ
118. КАНИНО
120. БУКОВО
121. КУКУРЕЧАНИ
122. ЖИВОЈНО
123. СКОЧИВИР
124. ПАРАЛОВО
125. ДОБРОМИР
127. ПУТУРОС
128. ТОПОЛЧАНИ
129. КРУШОВЈАНИ
130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.)
131. Д. ДИВЈАЦИ
134. ПРОСТРАЊЕ
135. ВРАНЕШТИЦА
136. КНЕЖИНО
137. ДУШЕГУБИЦА / ПОПОЕЦ
138. ЛЕШНИЦА
141. ТАЈМИШТА
142. БУКОЈЧАНИ

143. ТУИН
144. СВЕТОРАЧА
145. М. БРОД
146. ТОПОЛНИЦА
147. ЗВЕЧАН
148. САМОКОВ
149. Г. БЕЛИЦА
149а. БРЕЗНИЦА
150. ЗДУЊЕ
151. Н. БРЕЗНИЦА
152. НЕРЕЗИ
155. РАКОТИНЦИ
156. ДРАЧЕВО
157. ЗЕЛЕНИКОВО
158. ДРЖИЛОВО
159. КАТЛАНОВО
162. ЛУГУНЦИ
163. БАШИНО СЕЛО
164. КАРАБУНИШТЕ
165. МЕЛНИЦА
166. ЦРКВИНО
169. ГРНЧИШТЕ
170. ИЗВОР
171. НЕЖИЛОВО
172. СТРОВИЈА
173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.)
176. БОГОМИЛА
177. НИКОДИН
178. ТРОЈАЦИ
179. ВАРОШ
180. ПРИЛЕПЕЦ
183. ДУЊЕ
184. ПОДЛЕС
185. ГРАДСКО
186. ПРАВЕДНИК
187. ВИТОЛИШТЕ
190. СТАРАВИНА
191. РОЖДЕН
192. КОНОПИШТЕ
193. БАРОВО
194. ВАТАША
197. МАРЕНА
198. КЛИСУРА
199. МИРАВЦИ
200. КОНСКО
201. СТОЈАКОВО
203. ФУРКА
205. ПИРАВА
206. НИКОЛИЧ
207. ДОЈРАН
208. КОСТУРИНО
209. МУРТИНО
210. НОВО СЕЛО
211. ГАБРОВО
213. СМОЛАРЕ
214. СТИНЕК
215. ПИПЕРОВО
216. РОБОВО
218. НИВИЧИНО
219. ПОДАРЕШ
220. ВЕЉУСА
221. КОНЧЕ
222. ДУКАТИНО
225. ДЕДИНО
226. РАДОВИШ
227. ЉУБОТЕН
228. НИКОМАН
229. ДОЛНИ БАЛВАН
230. ШТИП
232. СУДИЌ
233. БОГОСЛОВЕЦ
234. ЛЕЗОВО
235. СПАНЧЕВО / СОКОЛАРЦИ
236. ЗЛЕТОВО
237. ЛЕСНОВО
238. ДРЕВЕНО
239. ПРИПЕЧАНИ
240. ГРАТЧЕ
241. КОЧАНИ
242. ВИНИЦА
243. КОСТИН ДОЛ
246. САСА
247. КАМЕНИЦА
248. КАЛИМАНЦИ
249. БЛАТЕЦ
250. ЛАКИ
253. КИСЕЛИЦА
254. ДЕЛЧЕВО
254а. ЗВЕГОР
255. ТРАБОТЕВИШТЕ
256. СТАР ИСТЕВНИК
257. МАЧЕВО
260. ПЕХЧЕВО
261. БЕРОВО
262. ДВОРИШТЕ
263. КРНАЛОВО
264. ГАБРЕНЕ
265. МЕНДОВО
267. РАЗДОЛ
267а. БЕЛИЦА
268. КРЕСНА
269. БРЕЖАНИ
270. ПОКРОВНИК
270а. ЛЕШКО:
271. ОСЕНОВО
272. БИСТРИЦА
274. БЕЛИЦА
275. РАЗЛОГ
276. БАНСКО
276а. ЕЛЕШНИЦА
277. СТОЖА
278. КРЕМЕН
279. ДЕБРЕНЕ
280. РОЖЕН
281. ХРСОВО
282. ОСИКОВО
283. ГРМЕН
284. ДЕЛЧОВО
285. ПИРИН
286. ЛЕХОВО
287. ГАЈТАНИНОВО
288. ГОДЕШЕВО
289. ЖИЖЕВО
290. ВОЛАК
291. ЗРНОВО
291а. СТАРЧИШТЕ
292. Г. БРОДИ
293. КРУШЕВО
294. РУПЕЛ
295. БУТКОВО
296. ЧИФЛИЦИК
297. САВЕК / КУЛА
298. ФРАШТЕНИ
298а. ДЕРВИШАН
299. ПЛЕВНА
300. КАЛАПОТ
301. СКРИЖЕВО /

КЛЕПУШНА
302. ЗИЛЈАХОВО
303. КАЛЕНДРА
304. СЕКАВЕЦ
305. СУХО
306. ВИСОКА
307. НЕГОВАН
309. БАЛИВЕЦ
310. АЈВАТОВО
311. МУТУЛОВО
312. КУКУШ
313. ПАТАРОС
313а. СНЕВЧЕ (ШТЕМНИЦА)
314. КРЕЦОВО
315. АМБАР ЌОЈ
316. ГРАДОБОР
317. КИРЕЧ ЌОЈ
318. КУЛАКИЈА
319. ВАТИЛАК
319а. ВАРДАРОВЦИ
320. ИЛИЦИЕВО
322. БАРОВИЦА
323. ГУМЕНЦЕ
324. МАЧУКОВО
325. ТУШИН
326. САБОТСКО
327. КОРНИШОР
328. ЦРНЕШЕВО
330. ВАДРИШТА
331. ЕНИЦЕ-ВАРДАР
332. ПЛАСНИЧЕВО
333. МОНОСПИТА / ЈАНЧИШТА
334. ВРТОКОП / ЛИПОХАР
336. МАНДАЛЕВО
337. ЛУКОВЕЦ
338. ВЛАДОВО
339. САРАЌИНОВО
340. ТРЕСИНО
341. ЧЕГАН
342. СТРУПИНО
343. Г. ПОЖАРСКО
344. ПОПАДИЈА
345. ОСТРОВО
346. КАТРАНИЦА
346а. БИРИЛЦИ
347. РАНЦИ
348. ТРЕМНО
348а. ЛИПИНЦИ
349. ЕМБОРЕ
350. ЕКШИ СУ
352. ЗЕЛЕНИЧ
353. ПАТЕЛЕ
354. ВОШТАРАНИ
355. ПОПАЛЖАНИ
356. Д. КОТАРИ
357. БУФ
359. МОКРЕНИ
360. ЗАГОРИЧАНИ
361. ГОРЕНЦИ
362. ТИОЛИШТА
363. БАПЧОР
365. ХРУПИШТА
366. БОГАТСКО
367. МАРКОВЕНИ
368. ДОБРОЛИШТА
369. ЕЗЕРЕЦ
369а. СНИЧЕНИ
370. ГАЛИШЧА
373. НЕСТРАМ
374. ГРАТЧЕ
375. ДАМБЕНИ
376. КРЧИШТА
376а. ЛОБАНИЦА
377. ВАМБЕЛ
377а. ВРБНИК
380. ВИШЕНИ
381. КОНОМЛАДИ
381а. ГАБРЕШ
382. РУЉА
383. ОШЧИМА
384. ГЕРМАН
385. ГЛОМБОЧАНИ
386. ЛЕСКА
386а. ПУСТЕЦ
387. ЛАК
388. НИВИЦИ
389. ШУЛИН
390. ГРАЖДЕНО
391. БОБОШЧИЦА
391а. ДРЕНОВЕНИ
392. СЛИМНИЦА

НАСЕЛЕНИЕТО ВО МАКЕДОНИЈА

Осврт на демографската состојба од XV до XX век

Македонските дијалекти развивајќи се низ вековите слободно, без ограничувања од стандард, претставуваат вистинско богатство на јазични особености и најуверлив запис за промените во времето и во просторот. Се разбира, македонските дијалекти ги следеле тенденциите на внатрешен развој на јазикот, но трпеле и странични влијанија кои на овие балкански простори биле неминовни не само за македонскиот, туку и за другите балкански јазици. За да се добие попрецизна слика за јазичните влијанија и правците на развој на македонскиот јазик, сметаме дека е важно да се прикаже составот на населението и неговите промени во последните пет века. Во оваа статија ќе презентираме дел од достапните податоци за демографската состојба на населените места што влегуваат во границите на македонската јазична територија. Свесни сме дека, поради недостаток на соодветна литература, дел од територијата нема да биде покриена со информации за постариот историски период.

За реализација на зацртанава задача ги користевме следниве трудови: 1. Naselenie po narodnost i naselbi vo SRM (spored administrativno-teritorijalna podelba od 9-II 1962), Skopje 1964; 2. *Попис '94, Податоци за сегашноста и идноста, први резултати,* Скопје 1994; 3. Александар Стојановски и Драги Ѓоргиев, *Населби и население во Македонија – XV и XVI век,* дел 1, Скопје 2001; 4. Василъ Кънчовъ, *Македония, Етнография и статистика,* София 1900; 5. Тодор Симовски, *Населените места во Егејска Македонија,* книга прва, Скопје 1978; 6. Тодор Симовски, *Населените места во Егејска Македонија,* книга 1 и 2, Скопје 1998.

При давање на податоците поаѓаме од состојбата во нашите градови (заедно со околните населени места) прикажана во два пописа направени во дваесеттиот век, во 1961 и во 1994 година. Податоците од пописот од 1961 година се дадени на три нивоа: ниво на околија, ниво на општина, ниво на самиот град (без околните населени места). Потоа следуваат податоци за бројот на населението во петнаесеттиот и шеснаесеттиот век според турските пописни дефтери (обработени во книгата од Стојановски и Ѓоргиев, види погоре). Тука се дава бројот на семејства, христијански и муслимански, а под христијански семејства се подразбира, секако, во најголем дел македонското население. Бидејќи во пописните дефтери покрај бројот на семејствата кај христијанското население е регистриран и бројот на вдовиците, во нашиов прилог бројот што ги прикажува христијанските семејства ги опфаќа и семејствата на вдовиците. На крајот ги даваме податоците за бројот на населението кон крајот на деветнаесеттиот век според Васил К'нчов*, дополнети со понови податоци од трудот на Тодор

* При давање податоци за бројот на населението на територијата на Македонија, К'нчов се служи со термините Бугари христијани и Бугари муслимани. Познат е фактот дека во дадените општествено-политички услови, македонското население немало можност слободно да ја изразува својата национална определба и повеќето истражувачи го третираат како дел од населението на соседните држави. Затоа сметаме дека посочените термини од К'нчов со право можеме да ги замениме со терминот Македонци.

Симовски. За жал, во делот што се однесува на територијата надвор од границите на Република Македонија располагаме само со податоци од понов период, но се надеваме дека и тие се доволно репрезентативни за процентот на македонско население кое ја населувало Егејска и Пиринска Македонија.

Битолската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 235.382 жители. Од нив Македонци се 210.043, Албанци 2.694, Турци 14.387. Во **општината Битола** биле населени вкупно 54.982 жители, Македонци 49.061, Албанци 378 и Турци 3.269. Само во градот Битола имало вкупно 49.001 жители, од нив Македонци 43.108, Албанци 378, Турци 3.265. Според пописот од 1994 година општината Битола ја населувале вкупно 106.012 жители, од нив Македонци 96.358, Албанци 3.970, Турци 1.835, Роми 1.678, Власи 922, Срби 565.

Според пописот од 1468 година Битола ја населувале 175 христијански семејства и 278 муслимански семејства, а според пописот од 1544-45 во Битола имало 185 христијански и 387 муслимански семејства. По дваесетина години бројниот сооднос на жителите се променил: 135 христијански семејства, муслимански 618 и еврејски семејства 285.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Битола имало Македонци 10.000, Турци 10.500, Арнаути муслимани 1.500, Власи 7.000, Евреи 5.500, Цигани 2.000.

Општината Демир Хисар според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 16.673 жители. Од нив Македонци се 16.266, Албанци 75, Турци 238. Според пописот од 1994 година општината Демир Хисар ја населувале вкупно 10.321 жители, од нив Македонци се 10.019, Албанци 204, Турци 27, Власи 2, Срби 8.

Според пописот од 1468 година Демир Хисар го населувале само христијански семејства вкупно 117, според пописот од 1544-45 имало 35 христијански семејства, а во 1568 година бројот паднал на 24 христијански семејства.

Според К'нчов во Демир Хисар имало вкупно 13.119 Македонци, со исклучок на три села каде имало и мал број муслиманско население.

Според пописот од 1961 година **општината Дихово** ја населувале вкупно 7.913 жители. Од нив Македонци се 6.465, Албанци 411, Турци 169. Само во Дихово биле населени вкупно 686 жители од кои Македонци се 679.
Според пописот од 1468 година Дихово го населувале само 90 христијански семејства, според пописот од 1544-45 имало 61 христијанско семејство, а во 1568 година бројот се намалил на 32 семејства, само христијани.
Според К'нчов во Дихово кон крајот на 19 век имало 200 Македонци и 280 Арнаути муслимани.

Според пописот од 1961 година **општината Крушево** ја населувале вкупно 9.100 жители. Од нив Македонци се 5.673, Албанци се 125, Турци 2.190 и Власи 1.059. Само во градот Крушево биле населени вкупно 4.099 жители, Македонци 3.012 и Власи 1.057. Според пописот од 1994 година општината Крушево ја населувале вкупно 11.981 жител, од нив Македонци 6.671, Албанци 2.757, Турци 664, Роми 27, Власи 889, Срби 39.

Според К'нчов во градот Крушево кон крајот на 19 век имало 4.950 Македонци, 400 Арнаути христијани и 4.000 Власи. Во целата крушевска околија имало Македонци 6.435, Арнаути христијани 400 и 4095 Власи кои, освен во градот Крушево, се регистрирани уште во селото Трстеник, а вкупниот број на жители е 10.930.

Прилепската општина според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 49.276 жители. Од нив Македонци се 45.270, Ал-

банци 68, Турци 893. Само во градот Прилеп биле населени вкупно 37.459 жители, од нив Македонци 33.608, Албанци 38 и Турци 884. Според пописот од 1994 година општината Прилеп ја населувале вкупно 93.248 жители, од нив Македонци 82.032, Албанци 1.657, Турци 3.901, Роми 3.735, Власи 8 и Срби 194.

Според пописот од 1468 година Прилеп го населувале 328 христијански семејства и 21 муслиманско семејство, а според пописот од 1568-69 имало 328 христијански семејства и 279 муслимански семејства.

Според К'нчов во Прилепската каза (во која е опфатена и Мариовската нахија) имало вкупно 73.146 жители од кои 57.213 Македонци, 1.740 Македонци муслимани, 3.525 Арнаути муслимани, Турци 8.150, Власи имало 745 и Цигани 1.773. Само градот Прилеп имал 16.900 Македонци, 6.200 Турци, 480 Власи и 960 Цигани.

Мариово според пописот од 1961 година брои вкупно 11.567 жители. Од нив Македонци се 11.507, Албанци 1 и Турци 7.

Според пописот од 1468 година, селата што припаѓале на Мариовската нахија (Витолишта, Старавина, Градешница, Рожден) ги населувале само христијански семејства, а според пописот од 1544-45, освен христијански, имало и 6 муслимански семејства (едно во Витолишта и 5 во Старавина).

Охридската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 187.088 жители. Од нив Македонци се 123.578, Албанци 40.412, Турци 18.848. Во **општината Охрид** во 1961 година биле населени вкупно 23.390 жители, Македонци 18.083, Албанци 1.880, Турци 2.590. Само во градот Охрид имало вкупно 16.492 жители, Македонци 11.222, Албанци 1.866, Турци 2.590. Според пописот од 1994 година општината Охрид ја населувале вкупно 60.841 жители, од нив Македонци 52.643, Албанци 2.789, Турци 2.374, Роми 58, Власи 252, Срби 375.

Со пописот од 1536-39 година во Охрид се регистрирани 349 христијански семејства и 93 муслимански семејства, а според пописот од 1583 имало: христијански семејства 261, а муслимански 249.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Охридска каза (во која спаѓале нахијата Дебарца и Струшката нахија) имало вкупно 60.305 жители. Од нив Македонци христијани биле 41.208, Македонци муслимани биле 3.026, Турци 6.000, Арнаути христијани 300, Арнаути муслимани 6.991, Власи 1.960 и Цигани 820. Само во градот Охрид имало 8.000 Македонци, Арнаути христијани 300 и Арнаути муслимани 500, 5.000 Турци, Власи 460 и Цигани 600.

Според пописот од 1961 година **општината Струга** ја населувале вкупно 47.058 жители. Од нив Македонци биле 28.833, Албанци 14.925, Турци 1.782. Само градот Струга брои вкупно 6.857 жители, Македонци 3.423, Албанци 1.649 и Турци 994. Според пописот од 1994 година општината Струга ја населувале вкупно 62.305 жители, од нив Македонци 28.259, Албанци 27.840, Турци 3.268, Роми 104, Власи 530, Срби 124.

Според пописот од 1536-39 година Струга ја населувале 220 христијански семејства и 8 муслимански семејства, а според пописот од 1583 имало 241 христијанско семејство, а муслимански 58.

Според К'нчов во градот Струга кон крајот на 19 век имало 3.000 Македонци, 1.000 Турци, 350 Арнаути муслимани и 220 Цигани.

Според пописот од 1961 година **општината Дебар** ја населувале вкупно 15.729 жители. Од нив Македонци се 2.746, Албанци 6.916, Турци 5.402. Само Дебар го населувале вкупно 6.323 жители, од нив Македонци 1.009, Албанци 4.507, Турци 195. Според пописот од 1994 година општината Дебар ја на-

селувале вкупно 26.449 жители, од нив Македонци се 5.449, Албанци 12.138, Турци 6.865, Роми 1.110, Срби 31.

Според пописот од 1536-39 година Дебар (порано Раховник) го населувале 189 христијански семејства и 58 муслимански семејства, а според пописот од 1583 имало: христијански семејства 145, а муслимански 132.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Дебарска каза имало вкупно 53.505 жители, од нив Македонци христијани 15.438, Македонци муслимани 10.292, Турци 3.380, Арнаути Муслимани 23.695 и Цигани 700. Само во Дебар имало вкупно 15.500 жители, од нив Македонци христијани 4.500, Арнаути муслимани 10.500 и Цигани 500.

К'нчов кон крајот на 19 век во Реканската каза (Жерноница, Мала Река, Требишта, Ростуше, Битуше, Скудриње, Косоврасти, Галичник, Јанче и др). регистрирал вкупно 25.539 жители, а од нив 12.015 Македонци христијани, Македонци муслимани 6.565, Арнаути христијани 3.221, Арнаути муслимани 3.738.

Според пописот од 1961 година **општината Ресен** ја населувале вкупно 23.730 жители. Од нив Македонци се 17.658, Албанци 2.343 и Турци 3.496. Само Ресен броел вкупно 5.824 жители, од нив Македонци 3.845, Албанци 293, Турци 1.555. Според пописот од 1994 година општината Ресен ја населувале вкупно 17.467 жители, од нив Македонци се 13.297, Албанци 1.694, Турци 1.891, Роми 117, Власи 30 и Срби 68.

Според К'нчов во градот Ресен кон крајот на 19 век имало 2.400 Македонци, 800 Македонци муслимани, 30 Турци, 300 Арнаути муслимани, 570 Власи и 350 Цигани.

Според пописот од 1961 година **општината Кичево** ја населувале вкупно 39.883 жители. Од нив Македонци 21.194, Албанци 14.316, Турци 3.468. Само Кичево било населено со вкупно 10.324 жители, од нив Македонци 6809, Албанци 681, Турци 2.079. Според пописот од 1994 година општината Кичево ја населувале вкупно 53.044 жители, од нив Македонци се 20.829, Албанци 26.310, Турци 3.840, Роми 1.393, Власи 12, Срби 107.

Според пописот од 1467-67 година Кичево го населувале 173 христијански семејства и 37 муслимански семејства, а според пописот од 1568-69 имало: христијански семејства 41, а муслимански 77.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кичевската каза (во која спаѓала и Поречка нахија) имало вкупно 39.590 жители. Од нив Македонци христијани 25.476, Македонци муслимани 7.660, Арнаути муслимани 6.190 и Цигани 264. Само во градот Кичево имало вкупно 4.844 жители. Од нив Македонци христијани 1.200, Македонци муслимани 3.560 и Цигани 84.

Според пописот од 1961 година **општината Брод** ја населувале вкупно 18.034 жители. Од нив Македонци се 15.870, Албанци 15 и Турци 2.088. Само Брод имал 947 жители, од нив Македонци 931, Албанци 4. Според пописот од 1994 година општината Брод ја населувале вкупно 10.912 жители, од нив Македонци 7.463, Албанци 14, Турци 3.362, Роми 1, Власи 1 и Срби 14.

Според пописот од 1467-68 година Брод го населувале 15 христијански семејства, а според пописот од 1568-69 имало: христијански семејства 16 и муслиманско 1.

Според К'нчов во Брод кон крајот на 19 век имало само 350 Македонци.

Тетовската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 173.826 жители. Од нив Македонци се 50.981, Албанци 95.535, Турци 24.091. Во **општината Тетово** во 1961 година биле населени вкупно 43.124 жители, Македонци 13.421, Албанци 21.693 и Турци 6.474. Само градот Тетово имал вкупно 25.357 жители, од нив Македонци 11.631, Албанци

6.435, Турци 5.864. Според пописот од 1994 година општината Тетово ја населувале вкупно 174.748 жители, од нив Македонци 35.816, Албанци 130.880, Турци 3.821, Роми 2.407, Власи 20, Срби 1.109.

Според пописот од 1467-68 година Тетово го населувале 223 христијански семејства и 41 муслиманско семејство, а според пописот од 1568-69 имало: христијански семејства 112, а муслимански 320.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Тетовската каза (во која спаѓала и Гостиварската нахија) имало вкупно 79.509 жители. Од нив Македонци христијани биле 31.897, Македонци муслимани биле 1.554, Турци 15.680, Арнаути христијани 874, Арнаути муслимани 27.793, Власи 50 и Цигани 1661.

Само во градот Тетово според К'нчов имало вкупно 19.200 жители. Од нив 8.500 биле Македонци христијани, 9.000 Турци, Арнаути муслимани 500 и Цигани 1.200.

Во **општината Гостивар** во 1961 година биле населени вкупно 50.708 жители, Македонци 12.769, Албанци 27.973 и Турци 945. Само градот Гостивар имал вкупно 12.787 жители, од нив Македонци 5.092, Албанци 2.904, Турци 4.349.

Според пописот од 1994 година општината Гостивар ја населувале вкупно 108.189 жители, од нив Македонци 19.682, Албанци 69.610, Турци 13.565, Роми 2.092, Власи 11, Срби 263.

Според пописот од 1467-68 година Гостивар го населувале 51 христијанско семејство, а според пописот од 1568-69 имало само 10 христијански семејства.

Градот Гостивар според К'нчов кон крајот на 19 век имал вкупно 3.735 жители, од нив 310 биле Македонци христијани, 3.100 Турци, Арнаути муслимани 100, Власи 25 и Цигани 200.

Скопската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 270.299 жители. Од нив Македонци се 165.270, Албанци 34.790, Турци 31.939. Во **Скопје** (Скопје дел I, II, III и IV) биле населени вкупно 165.529 жители, од нив Македонци биле 109.799, Албанци 11.172 и Турци 14.610. Со пописот од 1994 година во градот Скопје (сите градски општини заедно) се регистрирани вкупно 541.280 жители, од нив Македонци 354.377, Албанци 112.914, Турци 12.639, Роми 20.966, Власи 2.229 и Срби 19.664.

Според пописот од 1467-68 година Скопје го населувале 363 христијански семејства и 666 муслимански семејства, а според пописот од 1568-69 во Скопје имало 547 христијански семејства и 1485 муслимански семејства.

К'нчов кон крајот на 19 век во Скопска каза запишал вкупно 68.122 жители. Од нив Македонци христијани биле 34.862, Македонци муслимани 2.455, Турци 17.024, Арнаути христијани 150, Арнаути муслимани 9.032, Власи 450, Евреи 800 и Цигани 2.469. Само во Скопје имало вкупно 31.900 жители, од нив 13.000 Македонци христијани, 15.000 Турци, Арнаути христијани 150, Власи 450, Евреи 800 и Цигани 1.920.

Кумановската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 148.064 жители. Од нив Македонци се 105.483, Албанци 7.211, Турци 17 295. Во **општината Куманово** биле населени вкупно 48.688 жители, Македонци 30.805, Албанци 2.572 и Турци 4.634. Само во градот Куманово има вкупно 30.762 жители, од нив Македонци 20.323, Албанци 1.893, Турци 2.512. Според пописот од 1994 година општината Куманово ја населувале вкупно 126.543, од нив Македонци 65.004, Албанци 45.637, Турци 398, Роми 3.121, Власи 134, Срби 11.612.

Со пописот од 1519 година во Куманово се забележани 34 христијански семејства и 19 муслимански семејства, а според пописот од 1573 имало 13 христијански семејства и 33 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кумановска каза имало вкупно 48.421 жител. Од нив Македонци христијани 34.191, Македонци муслимани 500, Турци 6.150, Арнаути муслимани 6.166, Власи 50, Евреи 30 и Цигани 1.034. Само во Куманово имало вкупно 14.530 жители, од нив 7.700 Македонци христијани, 5.800 Турци, Арнаути муслимани 600, Власи 50, Евреи 30 и Цигани 350.

Во **општината Крива Паланка** во 1961 година има вкупно 31.536 жители, Македонци 30.657, Албанци 3, Турци 18. Само градот Крива Паланка има 2.844 жители, Македонци 2.360, Албанци 1, Турци 12. Според пописот од 1994 година општината Крива Паланка ја населувале вкупно 25.112 жители, од нив Македонци 24.388, Турци 1, Роми 565, Власи 2, Срби 92.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кривопаланечката каза имало вкупно 27.572 жители. Од нив Македонци биле 24.162, Турци 2.500, Власи 220 и Цигани 690. Само во Крива Паланка имало вкупно 4.340 жители, од нив 1.500 биле Македонци, 2.500 Турци, Власи 20 и Цигани 320.

Во **општината Кратово** во 1961 имало вкупно 15.912 жители, Македонци 15.591, Албанци 6, Турци 92. Само Кратово во 1961 година има вкупно 2.411 жители, Македонци 2.229, Албанци 4, Турци 89. Според пописот од 1994 година општината Кратово ја населувале вкупно 10.855 жители, од нив Македонци 10.676, Турци 7, Роми 138, Срби 22.

Според пописот од 1519 година Кратово го населувале 1.047 христијански семејства и 155 муслимански семејства, а според пописот од 1573 имало: христијански семејства 408, а муслимански 293.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кратовска каза имало вкупно 23.850 жители. Од нив Македонци биле 19.385, Турци 3.805, Власи 340, и Цигани 320. Само во Кратово имало вкупно 4.500 жители, од нив 1.900 Македонци, 2.500 Турци и 100 Цигани.

Штипската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 253.601 жител. Од нив Македонци се 227.547, Албанци 800, Турци 14.278. Во **општината Штип** биле населени вкупно 36.444 жители, Македонци 29.794, Албанци 194 и Турци 2.075. Само градот Штип во 1961 го населувале вкупно 20.269 жители, Македонци 17.527, Албанци 71 и Турци 783. Според пописот од 1994 година општината Штип ја населувале вкупно 50.531 жители, од нив Македонци 44.246, Албанци 26, Турци 2.029, Роми 1.465, Власи 2.201, Срби 291.

Со пописот од 1519 година во Штип биле регистрирани 353 христијански семејства и 201 муслиманско семејство, а со пописот од 1573 имало 276 христијански семејства и 447 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Штипска каза имало вкупно 49.607 жители. Од нив Македонци се 22.492, Турци 25.675, Евреи 800 и Цигани 640. Само во Штип имало вкупно 20.900 жители, од нив 10.900 биле Македонци, 8.700 биле Турци, Евреи биле 800 и Цигани 500.

Според пописот од 1961 во **општината Свети Николе** имало вкупно 22.473 жители. Од нив Македонци 19.472, Албанци 405, Турци 811. Само градот Свети Николе во 1961 год. имал вкупно 4.420 жители, Македонци 4.227 и Турци 63. Со пописот од 1994 година во општината Свети Николе биле забележани вкупно 21.391 жител, од нив Македонци 20.558, Албанци 58, Турци 224, Роми 50, Власи 322, Срби 112.

Според пописот од 1519 година Свети Николе го населувале 160 христијански семејства, а според пописот од 1573 бројот се зголемил на 260 христијански семејства.

Свети Николе според записите на К'нчов кон крајот на 19 век имало вкупно 1.910 жители. Од нив 1.110 Македонци и 800 Турци.

Кочанската општина според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 38.136 жители. Од нив Македонци се 35.813, Албанци 5, Турци 895. Само во градот Кочани биле населени вкупно 11.011 жители, Македонци 9.412, Албанци 3 и Турци 832. Според пописот од 1994 година општината Кочани ја населувале вкупно 48.105 жители, од нив Македонци 46.066, Турци 529, Роми 1.084, Власи 242, Срби 86.

Кочани во 1519 имало 53 христијански семејства и едно муслиманско семејство. Во 1573 Кочани имало 50 христијански и 1 муслиманско семејство.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кочанската каза (заедно со Виница) имало вкупно 36.043 жители. Од нив Македонци биле 20.736, Турци 11.820, Власи 2.020, Арнаути муслимани 45 и Цигани 1.402. Само во Кочани имало вкупно 5.950 жители, од нив 2.800 биле Македонци, 2.600 Турци, Арнаути муслимани 40, Власи 150 и Цигани 360.

Пробиштипската општина во 1961 година имала вкупно 15.283 жители, од нив Македонци биле 14.848, Албанци 5 и Турци 27. Само градот Пробиштип во 1961 имал вкупно 549 жители, од нив Македонци 540, Турци 3. Според пописот од 1994 година општината Пробиштип ја населувале вкупно 16.373 жители, од нив Македонци 16.171, Турци 5, Роми 14, Власи 36, Срби 101.

Пробиштип во 1519 година имал 58 христијански семејства и едно муслиманско семејство, а во 1573 имал 59 христијански и 1 муслиманско семејство.

Според податоците на К'нчов Пробиштип спаѓа во Кратовската каза и кон крајот на 19 век броел вкупно 233 жители само Македонци.

Виничката општина во 1961 година имала вкупно 14.455 жители, од нив Македонци 12.392, Албанци 1 и Турци 1.369. Само градот Виница во 1961 имал вкупно 4.048 жители, од нив Македонци 3.388, Турци 201. Според пописот од 1994 година општината Виница ја населувале вкупно 19.010 жители, од нив Македонци 17.676, Турци 244, Роми 877, Власи 155, Срби 29.

Виница спред пописот од 1519 година била населена со 22 христијански семејства и со 2 муслимански семејства, а според пописот од 1573 имала 57 христијански и 5 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век Виница спаѓала во кочанската каза и имала вкупно 1.320 жители, од нив 840 биле Македонци, 300 Турци и 180 Цигани.

Радовишката општина според пописот од 1961 година имала вкупно 22.358 жители, од нив Македонци биле 18.670, Албанци 168 и Турци 2.917. Само градот Радовиш во 1961 година имал вкупно 6.246 жители. Од нив Македонци биле 5.183, Албанци 2, Турци 592. Според пописот од 1994 година општината Радовиш ја населувале вкупно 30.378 жители, од нив Македонци биле 25.946, Албанци 24, Турци 4.234, Роми 45, Власи 14, Срби 70.

Радовиш според пописот од 1519 имал 196 христијански семејства и 22 муслимански семејства. Според пописот од 1573 имало 196 христијански, 28 муслимански и 51 јуручко семејство.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Радовишката каза имало вкупно 20.494 жители. Од нив Македонци биле 9.043, Турци 11.061 и Цигани 390. Само во Радовиш имало вкупно 6.230, од кои 2.030 биле Македонци, 4.000 Турци и 200 Цигани.

Струмичката општина според пописот од 1961 година имала вкупно 33.269 жители. Од нив Македонци биле 30.245, Албанци 9 и Турци 2.217. Само Струмица во 1961 година имала вкупно 15.949 жители. Од нив Македонци се 14.405, Албанци 7, Турци 866. Според пописот од 1994 година општината Струмица ја населувале вкупно 89.759 жители, од нив

Македонци се 83.586, Албанци 7, Турци 5625, Роми 191, Власи 1 и Срби 207.

Струмица според пописот од 1519 имала 294 христијански семејства и 266 муслимански семејства. Според пописот од 1573 Струмица имала 231 христијанско и 442 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Струмешка каза имало вкупно 40.882 жители. Од нив Македонци биле 23.602, Турци 14.930, Евреи 700 и Цигани 1.650. Само во Струмица имало вкупно 10.160 жители, од кои 6.200 биле Македонци, 3.100 Турци, 700 Евреи и 160 Цигани.

Беровска општина според пописот од 1961 година имала вкупно 14.050 жители, од кои Македонци се 13.695, Албанци 3 и Турци 188. Само Берово во 1961 година има вкупно 4.289 жители. Од нив Македонци се 3.995, Албанци 3, Турци 134. Според пописот од 1994 година општината Берово ја населувале вкупно 19.737 жители, од нив Македонци 18.567, Албанци 1, Турци 425, Роми 684, Власи 2, Срби 42.

Берово според пописот од 1519 имало 563 христијански семејства и 3 муслимански семејства. Според пописот од 1573 во Берово имало 184 христијански и 6 муслимански семејства.

Во Берово, според К'нчов, кон крајот на 19 век имало вкупно 2.940 жители, од нив 2.300 биле Македонци христијани, 600 Македонци муслимани и 40 Цигани.

Пехчевската општина според пописот од 1961 година имала вкупно 5.998 жители, од нив Македонци 5.215, Албанци 3, Турци 580. Само Пехчево 1961 година имало 1.827 жители, од нив Македонци 1.696, Албанци 3, Турци 60.

Пехчево според пописот од 1519 имало 126 христијански семејства и 1 муслиманско семејство. Според пописот од 1573 имало 100 христијански и 12 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Пехчевската каза имало вкупно 29.266 жители. Од нив Македонци христијани биле 19.751, Македонци муслимани 8.065, Турци 425 и Цигани 485. Само во Пехчево имало вкупно 4.070 жители, од нив 700 биле Македонци христијани, 3.300 Македонци муслимани и Цигани 70.

Делчевската општина според пописот од 1961 година имала вкупно 18.913 жители, од нив Македонци 17.740, Албанци 4, Турци 875. Само Делчево 1961 имало вкупно 3.147 жители, од нив Македонци 2.645, Турци 318. Според пописот од 1994 година општината Делчево ја населувале вкупно 25.052, од нив Македонци 24.156, Албанци 9, Турци 153, Роми 628, Срби 74.

Делчево според пописот од 1519 имало 69 христијански семејства и 6 муслимански семејства. Според пописот од 1573 Делчево имало 35 христијански и 13 муслимански семејства.

Само Делчево (т.е. Царево Село) според К'нчов имало вкупно 1.610 жители, од нив 520 биле Македонци христијани, 575 Македонци муслимани, 425 Турци и 90 Цигани.

Велешката околија според пописот од 1961 година имала вкупно 137.743 жители, од кои Македонци се 117.963, Албанци 1.666 и Турци 10.643. **Општината Велес** во 1961 година имала вкупно 36.304 жители. Од нив Македонци се 30.216, Албанци 429, Турци 3.900. Само градот Велес имал вкупно 27.050 жители, од нив Македонци 24.570, Албанци 69, Турци 1.532. Според пописот од 1994 година општината Велес ја населувале вкупно 65.523 година, од кои Македонци биле 54.547, Албанци 4.281, Турци 2.367, Роми 501, Власи 293 и Срби 612.

Велес според пописот од 1467-68 имал 243 христијански семејства и 12 муслимански семејства. Според пописот од 1568-69 во Велес имало 248 христијански и 76 муслимански семејства.

К'нчов кон крајот на 19 век во Велешката каза регистрирал вкупно 55.104 жители. Од нив Македонци христијани биле 35.734, Македонци муслимани 1.900, Турци 15.110, Арнаути муслимани 1.159, Власи 500 и Цигани 710. Само во Велес имало вкупно 19.700 жители, од кои 12.000 биле Македонци христијани, 6.600 Турци, 500 Власи и 600 Цигани.

Кавадаречката општина според пописот од 1961 година имала вкупно 22.913 жители, од кои Македонци биле 21.644, Албанци 50 и Турци 544. Само Кавадарци во 1961 има вкупно 11.409 жители. Од нив Македонци се 10.634, Албанци 5, Турци 421. Според пописот од 1994 година општината Кавадарци ја населувале вкупно 41.801 жител, од кои Македонци биле 40.056, Турци 186, Роми 466, Власи 17 и Срби 794.

Кавадарци според пописот од 1519 имал 28 христијански семејства. Според пописот од 1573 имал само 15 христијански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Тиквешката област имало вкупно 47.203 жители. Од нив Македонци христијани биле 26.575, Македонци муслимани 17.961, Турци 2.076, Арнаути христијани 24, Власи 122 и Цигани 535. Само во Кавадарци имало вкупно 5.092 жители, од нив 1.940 Македонци христијани, 3.000 Македонци муслимани, 32 Власи и 120 Цигани.

Неготинската општина според пописот од 1961 година имала вкупно 15.682 жители, од кои Македонци биле 13.198, Албанци 165 и Турци 819. Само Неготино во 1961 година имало вкупно 4.087 жители. Од нив Македонци се 3.920, Албанци 1 и Турци 15. Според пописот од 1994 година општината Неготино ја населувале вкупно 23.094 жители, од нив Македонци 21.273, Албанци 35, Турци 620, Роми 138, Власи 21, Срби 872.

Неготино според пописот од 1519 имало 64 христијански семејства. Според пописот од 1573 имало 93 христијански семејства и 5 муслимански семејства.

Во Неготино според К'нчов имало вкупно 2.395 жители. Од нив 1.925 биле Македонци христијани, 320 Македонци муслимани, 90 Власи и 60 Цигани.

Гевгелиската општина според пописот од 1961 година имала вкупно 14.139 жители. Од нив Македонци 13.755, Албанци 3 и Турци 16. Само Гевгелија 1961 има вкупно 7.332 жители. Од нив Македонци се 7.013, Албанци 1, Турци 16. (Податоци за Гевгелиско и Дојранско за 15 -16 век во книгите што ги користевме нема поради тоа што тие градови спаѓале во солунски санџак). Според пописот од 1994 година општината Гевгелија ја населувале вкупно 34.767 жители, од нив Македонци 32.637, Албанци 45, Турци 697, Роми 51, Власи 121, Срби 1.059.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Гевгелиска каза имало вкупно 49.315 жители. Од нив Македонци биле 20.643, Турци 14.900, Власи христијани 9.430, Власи муслимани 350 и Цигани 655. Само во Гевгелија имало вкупно 4.175 жители, од нив 3.000 Македонци христијани, 650 Турци, Власи 120 и Цигани 230.

Стар Дојран во 1961 година имал вкупно 107 жители, од нив Македонци 77. Нов Дојран во 1961 година брои вкупно 1.116 жители, од кои Македонци се 1.052 и Албанци 6.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Дојранска каза имало вкупно 29.588 жители. Од нив Македонци биле 9.618, Турци 17.492, Евреи 160 и Цигани 1.048. Само во Дојран имало вкупно 6.780 жители, од нив 4.000 Македонци, 2.300 Турци, 160 Евреи и 320 Цигани.

Валандовската општина според пописот од 1961 година имала вкупно 8.784 жители. Од нив Македонци биле 6.800, Албанци 17 и Турци 1.347. Само Валандово во 1961 година има вкупно 2.201 жител. Од нив Македонци

се 2.097, Албанци 1, Турци 20. Според пописот од 1994 година општината Валандово ја населувале вкупно 12.049 жители, од нив Македонци 9.882, Албанци 14, Турци 1456, Роми 26 и Срби 624.

Валандово според пописот од 1519 имало 184 христијански семејства и 35 муслимански семејства. Според пописот од 1573 во Валандово имало 152 христијански и 38 муслимански семејства.

Валандово според К'нчов имало вкупно 1.195 жители, од нив христијани 820, Турци 285 и Цигани 90.

Со Лозанската конвенција од 24 јули 1923 година, односно со принудното иселување на христијанското население од Турција во Грција, како и поновото иселување на Македонците во Бугарија и делумно во Вардарска Македонија (која беше во составот на Кралството на СХС) и во прекуокеанските земји, од основа ја изменило етничката структура на Егејска Македонија. Сепак, и покрај присилните миграции и иселувањата на Македонците од Егејска Македонија од 1912 до 1940 година, кои ја достигнале бројката од околу 90.000, бројот на Македонците пред почетокот на Втората светска војна останал голем. Земајќи го предвид природниот прираст на Македонците, кој, за периодот 1928-1940, во просек изнесувал 24%, нивниот број во 1940 година бил исто толку колку што бил и во периодот пред Балканските војни, односно се движел меѓу 300.000 и 320.000. И покрај сите миграции, сепак, во округите Воден, Лерин и Костур процентот на македонското население и натаму останал релативно висок и се движел од 55% во Воденско до 85 % во Леринско (Симовски1 1998: XVII).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Солунската** каза имало вкупно 156.956 жители. Од нив Македонци христијани 27.164, Турци 31.978, Грци 30.761 Евреи 55.000 и Цигани 3.553. Само во Солун имало вкупно 118.000 жители, од нив 10.000 Македонци христијани, 26.000 Турци, Грци 16.000, Евреи 55.000 и Цигани 2.500. Во 1928 година во градот Солун се населиле вкупно 117.031 грчки и други колонисти, а муслиманското население по сила на Лозанската конвенција се иселило во Турција. Истата година градот Солун со приградските населби подигнати од грчки колонисти броел вкупно 236.524 жители (Симовски1 1978: 448).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Енидевардарската** каза имало вкупно 48.760 жители. Од нив христијани Македонци биле 24.789, Македонци муслимани 12.170, Турци 9.485, Грци 25, Власи 274, Евреи 90 и Цигани 1.827. Само во Енидже Вардар имало вкупно 9.599, од нив 4.000 биле Македонци, 5.100 Турци, Грци 25, Власи 24, Евреи 90 и Цигани 300. Во 1971 година градот брои 18.151 жител, од кои околу 13.000 бегалци Грци, а другите се Македонци и извесен број Власи (Симовски1 1978: 197).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Воденската** каза имало вкупно 43.180 жители. Од нив Македонци христијани биле 25.839, Македонци Муслимани 7.940, Турци 8.098, Власи 430 и Цигани 873. Само во Воден имало вкупно 11.070 жители, од кои 7.000 христијани Македонци, 4.000 Турци, Власи 30 и Цигани 40. Во 1940 година градот брои 12.377 жители, од кои 3.377 се Македонци, 400 Власи и 3.600 Грци претежно бегалци (Симовски1 1978: 165).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Кукушката** каза имало вкупно 43.178 жители. Од нив Македонци биле 21.408, Турци 19.928 и Цигани 1.782. Само во Кукуш имало вкупно 7.750 жители, од кои 7.000 Македонци и 750 Турци. Во 1971 година градот брои 18.151 жител, од кои околу 13.000 бегалци Грци, а другите се Македонци и извесен број Власи (Симовски1 1978: 197).

К'нчов кон крајот на 19 век во **Серската** каза регистрирал вкупно 107.684 жители. Од нив христијани Македонци биле 40.316, муслимани Македонци 220, Турци 23.220, Грци 28.665, Власи 1.800, Евреи 2.500 и Цигани 4.563. Само во Серес имало вкупно 28.100 жители, од нив 2.200 биле христијани Македонци, 11.500 Турци, Грци 11.000, Евреи 2.500 и Цигани 500. До Балканските војни Серес бил еден од најголемите градови во југоисточна Македонија со претежно турско, грчко и мешано население. Во пописот од 1913 евидентиран е со само 18.668 жители, а во 1920 година со 14.486 жители (Симовски2 1998: 264-265).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Демирхисарската** каза (Валовишта) имало вкупно 51.470 жители. Од нив христијани Македонци биле 30.890, муслимани Македонци 1.150, Турци 14.690, Грци 350, Власи 2.165 и Цигани 1.575. Само во Демир Хисар имало вкупно 5.840 жители, од кои 1.200 биле христијани Македонци, Грци 350, 3.300 Турци, Власи 120 и Цигани 420.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Петричката** каза имало вкупно 41.088 жители. Од нив христијани Македонци 27.773, муслимани Македонци 865, Турци 11.310, Евреи 40 и Цигани 1.100. Само во Петрич имало вкупно 7.190, од нив 2.450 христијани Македонци, 4.600 Турци, Власи 40 и Цигани 100.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Мелничката** каза имало вкупно 28.271 жител. Од нив христијани Македонци биле 16.998, муслимани Македонци 700, Турци 5.551, Грци 2.500, Власи 1.150 и Цигани 1.222. Само во Мелник имало вкупно 4.330, од нив 500 христијани Македонци, Грци 2.650, 950 Турци, Власи 30 и Цигани 200.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Горноџумајската** каза имало вкупно 31.478 жители. Од нив христијани Македонци биле 21.282, муслимани Македонци 3.900, Турци 4.575, Грци 60, Власи 1.130, Евреи 180 и Цигани 351. Само во Горна Џумаја имало вкупно 6.440 жители, од нив 1.250 христијани Македонци, Грци 60, 4.500 Турци, Власи 250, Евреи 180 и Цигани 200.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Разлошката** каза имало вкупно 33.350 жители. Од нив христијани Македонци биле 23.100, муслимани Македонци 8.870, Турци 80, Власи 650 и Цигани 650.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Неврокопската** каза имало вкупно 77.645 жители. Од нив христијани Македонци биле 35.310, муслимани Македонци 26.962, Турци 12.500, Грци муслимани 620, Власи 988, Евреи 110 и Цигани 1.155. Само во Неврокоп имало вкупно 6.215 жители, од нив 850 христијани Македонци, 5.000 Турци, Власи 190, Евреи 110 и Цигани 65.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Драмската** каза имало вкупно 55.877 жители. Од нив христијани Македонци биле 9.092, муслимани Македонци 10.502, Турци 26.450, Грци 4.600, Власи 1.270, Евреи 150 и Цигани 3.613. Само во Драма имало вкупно 9.040 жители, од нив 350 христијани Македонци, Грци 1.500, 6.300 Турци, Власи 300, Евреи 150 и Цигани 240. Драма е релативно нов град формиран по доаѓањето на Турците. Во 1923 година по сила на Лозанската конвенција тука биле сместени претежно бегалски семејства. Според статистиката од 1928 во Драма биле сместени 22.601 бегалец од Мала Азија, од источна Тракија и од Понд (Симовски1 1998: 159).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Костурската** каза имало вкупно 75.022 жители. Од нив христијани Македонци биле 46.783, муслимани Македонци 4.340, Турци 3.925, Грци 9.415, Грци муслимани 175, Арнаути христијани 910, Арнаути муслимани 3.434, Власи 4.280, Евреи 750 и Цигани 1.010. Само во Костур имало вкупно 6.190 жители, од нив 300 христијани Македонци, 1.600 Турци, Грци 3.000, Ар-

наути христијани 300, Евреи 750 и Цигани 240. Во 1913 во Костур имало 7.800 жители. Според Милоевиќ Костур броел 2.000 куќи, од кои 900 грчки и асимилирани со грците куќи, 800 турски, 150 еврејски, 50 македонски, 50 влашки и 50 цигански куќи (Симовски1 1978: 67).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Леринската** каза имало вкупно 60.025 жители. Од нив христијани Македонци биле 37.781, Турци 11.410, Грци 9.415, Грци муслимани 175, Арнаути христијани 2.344, Арнаути муслимани 2.000, Власи 3.424, Евреи 20 и Цигани 2.746. Само во Лерин имало вкупно 9.824, од нив 2.820 христијани Македонци, 5.000 Турци, Арнаути христијани 100, Арнаути муслимани 200, Власи 84, Евреи и Цигани 1.600. Според Милоевиќ во Лерин имало 950 македонски куќи, 1.400 турски, 25 албански, 30 влашки и 175 цигански куќи (Симовски1 1978: 129).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Кајларската** каза имало вкупно 38.001 жител. Од нив христијани Македонци биле 7.916, Турци 27.135, Грци 1.800, Власи 1.730. Само во Кајлари имало вкупно 3.000 жители, од нив сите 3000 биле Турци. По иселувањето на турското население во 1924 година во Кајлари се населиле 5.079 бегалци, така што во 1928 година тоа е речиси чисто бегалска градска населба во која се населени и извесен број македонски, влашки и грчки семејства и брои вкупно 6.442 жители, а во 1940 година брои 7.719 жители (Симовски1 1978: 247).

Следува преглед на демографската состојба на пунктовите опфатени во МДА* во XV и XVI век (во државните граници на РМ) според податоците во трудот од Стојановски, Ѓоргиев: *Населби и население во Македонија – XV и XVI век,* дел 1, Скопје 2001.

1. ЖИДИЛОВО, христијанско село, 1519 г. – 32 семејства; 1573 г. – 45 семејства;
2. КРКЉА, христијанско село, 1519 г. – 37 семејства; 1573 г. – 40 семејства;
3. ДУРАЧКА РЕКА
4. ГАБЕР, христијанско село, 1519 г. – 23 семејства; 1573 г. – 25 семејства;
5. ЛУКЕ, христијанско село, 1519 г. – 15 семејства; 1573 г. – 28 семејства;
6. ОГУТ, христијанско село, 1519 г. – 13 семејства; 1573 г. – 40 семејства;
8. РАНКОВЦИ, христијанско село, 1519 г. – 61 семејство; 1573 г. – 49 семејства;
9. ПСАЧА, христијанско село, 1519 г. – 98 семејства; 1573 г. – 75 семејства;
10. КРАТОВО
11. КНЕЖЕВО, христијанско село, 1519 г. – 55 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;
12. ДОЛНИ СТУБОЛ
13. СТРАЦИН, христијанско село, 1519 г. – 75 семејства; 1573 г. – 168 семејства;
15. ШОПСКО РУДАРЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 87 христијански семејства; 1573 г. – 88 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
16. МУРГАШ, христијанско село, 1519 г. – 7 семејства; 1573 г. – 45 семејства;
17. ЖЕГЉАНЕ, христијанско село, 1519 г. – 4 семејства; 1573 г. – 18 семејства;
18. ЧЕТИРЦЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 43 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 63 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 177 христијански семејства; 1573 г. – 253 христијански семејства и 9 муслимански семејства;
22. КЛЕЧОВЦЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 35 христијански семејства и 5 муслимански; 1573 г. – 70 христијански семејства и 11 муслимански семејства;
23. ДУМАНОВЦЕ, христијанско село, 1519 г. – 7 семејства; 1573 г. – 9 семејства;

* Податоците за пунктовите што претставуваат градски населби се наведени во погорниот текст.

23а. МАТЕЈЧЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 89 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 116 христијански семејства и 5 муслимански семејства;

24. РОМАНОВЦЕ, муслиманско село, 1528/29 г. – 26 семејства; 1568/69 г. – 24 семејства;

24а. БУЈКОВЦИ, мешано село, 1519 г. – 4 муслимански семејства и 3 христијански семејства; 1573 г. – 4 муслимански семејства;

25. ОРАШАЦ, христијанско село, 1519 г. – 58 христијански семејства и 1 муслиманско семејство; 1573 г. – 73 христијански семејства;

26. ПАВЛЕШЕНЦИ, христијанско село, 1519 г. – 52 семејства; 1573 г. – 42 семејства;

29. НЕМАЊИНЦИ, претежно христијанско село, 1519 г. – 135 христијански семејства; 1573 г. – 227 христијански семејства и 8 муслимански;

30. КНЕЖЈЕ, христијанско село, 1519 г. – 72 семејства; 1573 г. – 80 семејства;

31. ПРЕВОД, христијанско село, 1528 г. – 56 семејства; 1573 г. – 73 семејства;

32. ДИВЛЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 16 семејства; 1568/69 г. – 63 семејства;

33. БЕЛИМБЕГОВО

36. ЦРЕШЕВО, христијанско село, 1452/53 г. – 65 семејства; 1568/69 г. – 116 семејства;

37. ЉУБАНЦИ, христијанско село, 1452/53 г. – 54 семејства; 1568/69 г. – 64 семејства;

37а. БРОДЕЦ, христијанско село, 1452/53 г. – 20 семејства; 1544 г. – 10 семејства; 1568/69 селото е регистрирано без жители;

38. БАРДОВЦИ, муслиманско село, 1467/68 г. – 6 семејства; 1568/69 г. – 4 семејства;

39. КУЧКОВО, христијанско село, 1452/53 г. – 7 семејства; 1568/69 г. – 43 христијански семејства и 4 муслимански семејства;

40. ВРАТНИЦА, христијанско село, 1452/53 г. – 63 семејства; 1568/69 г. – 82 семејства;

41. ЛЕШОК, христијанско село, 1452/53 г. – 172 семејства; 1568/69 г. – 116 семејства;

42. БРЕЗНО, христијанско село, 1452/53 г. – 11 семејства; 1568/69 г. – 7 семејства;

43. ТЕАРЦЕ, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 4 христијански семејства; 1568/69 г. – 42 христијански семејства и 5 муслимански семејства;

44. РАКОТИНЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 64 семејства;

45. ТЕТОВО

46. САРАЌИНЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 10 семејства; 1568/69 г. – 4 семејства;

47. МИЛЕТИНО, мешано село, 1452/53 г. – 96 христијански семејства; 1568/69 г. – 84 христијански семејства и 20 муслимански семејства;

47а. Г. СЕДЛАРЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 42 семејства; 1568/69 г. – 15 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

47б. УРВИЧ, христијанско село, 1452/53 г. – 70 семејства; 1568/69 г. – 30 семејства;

47в. БРОД (ГОРА)

48. ЧЕЛОПЕК, христијанско село, 1452/53 г. – 90 семејства; 1568/69 г. – 58 христијански семејства и 3 муслимански семејства;

49. ТУМЧЕВИШТЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 95 семејства; 1568/69 г. – 57 семејства;

50. ВОЛКОВИЈА, претежно христијанско село, 1452/53 г. – 27 христијански семејства; 1467/68 г. – 39 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1568/69 г. – 49 христијански семејства;

51. ПОЖАРАНЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 32 семејства; 1544/45 г. – 50 семејства;

52. ПЕЧКОВО, христијанско село, 1452/53 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 37 семејства;

53. БАЛИН ДОЛ, христијанско село, 1452/53 г. – 11 семејства; 1568/69 г. – 8 семејства;

54. КУНОВО, христијанско село, 1519 г. – 32 семејства; 1568/69 г. – 26 семејства;

55. ЛЕУНОВО, христијанско село, 1452/53 г.

– 14 семејства; 1568/69 г. – 68 христијански семејства и 2 муслимански семејства;

57. МАВРОВО, христијанско село, 1519 г. – 75 семејства; 1568/69 г. – 94 семејства;

58. ЖЕРНОНИЦА (ЖИРОВНИЦА), мешано село, 1467 г. – 22 христијански семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 69 муслимански семејства;

59. ТРЕБИШТЕ, христијанско село, 1467 г. – 15 семејства; 1583 г. – 40 христијански семејства и 3 муслимански семејства;

59а. ОБОКИ

60. РОСТУШЕ, христијанско село, 1467 г. – 15 семејства; 1583 г. – 7 семејства;

61. ГАЛИЧНИК, христијанско село, 1536-39 г. – 33 семејства; 1583 г. – 32 семејства;

64. Г. КОСОВРАСТИ, христијанско село, 1467 г. – 12 семејства; 1583 г. – 10 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

65. БАНИШТЕ, претежно христијанско село, 1467 г. – 12 христијански семејства; 1583 г. – 15 христијански семејства и 2 муслимански семејства;

66. ДЕБАР

67. ГОРЕНЦИ, христијанско село, 1467 г. – 2 семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

68. ГАРИ, христијанско село, 1536-39 г. – 62 семејства; 1583 г. – 40 семејства;

69. ЛАЗАРОПОЛЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 84 семејства; 1583 г. – 60 семејства;

71. ЕФЛОВЕЦ, христијанско село, 1467/68 г. – 20 семејства; 1568/69 г. – 50 семејства;

72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК, христијанско село, 1536-39 г. – 46 семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

73. ЦЕПИШТЕ, христијанско село, 1583 г. – 30 семејства;

74. КЛЕЊЕ

74а. СТЕБЛЕВО

75. МОДРИЧ, христијанско село, 1467 г. – 7 семејства; 1583 г. – 64 семејства;

76. ЈАБЛАНИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 49 семејства; 1583 г. – 50 христијански и 1 муслиманско семејство;

78. ЛУКОВО, христијанско село, 1467 г. – 11 семејства; 1583 г. – 60 семејства;

79. РЖАНОВО, христијанско село, 1536-39 г. – 56 семејства; 1583 г. – 32 семејства;

80. БОРОВЕЦ, христијанско село, 1536-39 г. – 19 семејства; 1583 г. – 30 семејства;

81. ВЕВЧАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 120 семејства; 1583 г. – 174 семејства;

81а. ВИШНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 42 семејства; 1583 г. – 70 семејства;

82. ГЛОБОЧИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 16 семејства; 1583 г. – 34 семејства;

85. СТРУГА

86. РАДОЖДА, христијанско село, 1536-39 г. – 54 семејства; 1583 г. – 50 семејства;

87. ВОЛИНО, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 51 семејство; 1583 г. – 15 христијански семејства и 5 муслимански;

88. БОТУН, христијанско село, 1536-39 г. – 42 семејства; 1583 г. – 27 семејства;

89. ВРБЈАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 69 семејства; 1583 г. – 48 семејства;

92. БЕЛЧИШТА, христијанско село, 1536-39 г. – 69 семејства; 1583 г. – 47 семејства;

93. ОРОВНИК, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 61 христијанско семејство; 1583 г. – 39 христијански семејства и 4 муслимански семејства;

94. ОХРИД

95. РАМНЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 28 семејства; 1583 г. – 36 христијански семејства и 2 муслимански семејства;

95а. КОЈНСКО, христијанско село, 1536-39 г. – 21 семејства; 1583 г. – 26 семејства;

96. ПЕШТАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 79 семејства; 1583 г. – 68 семејства;

99. ТРПЕЈЦА, христијанско село, 1583 г. – 49 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

100. ЉУБАНИШТА, претежно христијанско село, 1583 г. – 62 христијански семеј-

ства и 3 муслимански;

101. ЛЕСКОЕЦ, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 46 христијански семејства; 1583 г. – 39 христијански семејства и 6 муслимански семејства;

102. СТЕЊЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 157 семејства; 1583 г. – 90 семејства;

103. ЉУБОЈНО

106. АРВАТИ

107. ПРЕТОР

108. ЦАРЕВ ДВОР, христијанско село, 1536-39 г. – 112 семејства; 1583 г. – 52 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

109. РЕСЕН

110. ЃАВАТО, христијанско село, 1568-69 г. – 88 семејства;

113. КРУШЈЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 35 семејства; 1583 г. – 28 семејства;

114. РЕЧИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 28 семејства; 1583 г. – 21 семејства;

115. СМИЛЕВО, христијанско село, 1468 г. – 69 семејства; 1568 г. – 20 семејства;

116. ДИХОВО, христијанско село, 1468 г. – 90 семејства; 1568 г. – 32 семејства;

117. ДРАГОШ, претежно христијанско село, 1468 г. – 38 христијански семејства; 1568 г. – 38 христијански семејства и 3 муслимански семејства;

118. КАНИНО, христијанско село, 1468 г. – 24 семејства; 1568 г. – 24 семејства;

120. БУКОВО, христијанско село, 1481/82 г. – 67 семејства; 1568 г. – 189 семејства;

121. КУКУРЕЧАНИ, претежно христијанско село, 1468 г. – 153 христијански семејства; 1568 г. – 92 христијански семејства и 11 муслимански семејства;

122. ЖИВОЈНО

123. СКОЧИВИР, христијанско село, 1468 г. – 11 семејства; 1568 г. – 12 семејства;

124. ПАРАЛОВО, христијанско село, 1468 г. – 34 семејства; 1568 г. – 28 семејства;

125. ДОБРОМИР, претежно христијанско село, 1468 г. – 66 христијански семејства; 1568 г. – 44 христијански семејства и 11 муслимански семејства;

127. ПУТУРОС, христијанско село, 1519 г. – 28 семејства; 1573 г. – 45 семејства;

128. ТОПОЛЧАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 69 семејства; 1544/45 г. – 77 христијански семејства и 1 муслиманско;

129. КРУШОВЈАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 70 семејства; 1568/69 г. – 70 семејства;

130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС)., христијанско село, 1468 г. – 68 семејства; 1568 г. – 86 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

131. Д. ДИВЈАЦИ, христијанско село, 1468 г. – 100 семејства; 1568 г. – 108 семејства;

134. ПРОСТРАЊЕ, христијанско село, 1468 г. – 64 семејства; 1568 г. – 34 семејства;

135. ВРАНЕШТИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 49 семејства; 1568/69 г. – 75 христијански семејства и 2 муслимански семејства;

136. КНЕЖИНО, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 24 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

137. ПОПОЕЦ, христијанско село, 1467 г. – 4 семејства; 1568/69 г. – 5 семејства;

138. ЛЕШНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 15 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;

141. ТАЈМИШТА, христијанско село, 1467/68 г. – 62 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;

142. БУКОЈЧАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 73 семејства; 1568/69 г. – 39 семејства;

143. ТУИН, христијанско село, 1467/68 г. – 82 семејства; 1568/69 г. – 92 семејства;

144. СВЕТОРАЧА, христијанско село, 1467/68 г. – 56 семејства; 1568/69 г. – 19 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

145. М. БРОД

146. ТОПОЛНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 34 семејства; 1568/69 г. – 43 семејства;

147. ЗВЕЧАН, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 12 семејства;

148. САМОКОВ

149. Г. БЕЛИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 46 семејства;

149а. БРЕЗНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 8 семејства; 1568/69 г. – 32 семејства;

150. ЗДУЊЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 20 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;

151. Н. БРЕЗНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 24 семејства; 1544/45 г. – 9 семејства;

152. НЕРЕЗИ, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 85 христијански семејства; 1568/69 г. – 120 христијански семејства и 4 муслимански;

155. РАКОТИНЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 21 семејство; 1568/69 г. – 64 семејства;

156. ДРАЧЕВО, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 63 христијански семејства; 1481/82 г. – 88 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1568/69 г. – 149 христијански семејства.

157. ЗЕЛЕНИКОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 22 семејства; 1544/45 г. – 57 семејства;

158. ДРЖИЛОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 13 семејства; 1568/69 г. – 10 семејства;

159. КАТЛАНОВО

162. ЛУГУНЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 11 семејства; 1519 г. – 41 семејство;

163. БАШИНО СЕЛО, христијанско село, 1467/68 г. – 52 семејства;

164. КАРАБУНИШТЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 15 семејства; 1568/69 г. – 49 семејства;

165. МЕЛНИЦА, христијанско село, 1519 г. – 42 семејства; 1544/45 г. – 25 семејства;

166. ЦРКВИНО, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 19 христијански семејства; 1568/69 г. – 15 христијански семејства и 12 муслимански семејства;

169. ГРНЧИШТЕ, христијанско село со повремена појава на муслимани, 1467/68 г. – 38 христијански семејства и 1 муслиманско семејство; 1544/45 г. – 44 христијански семејства;

170. ИЗВОР, христијанско село, 1467/68 г. – 40 семејства; 1568/69 г. – 110 семејства;

171. НЕЖИЛОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 16 семејства; 1568/69 г. – 32 семејства;

172. СТРОВИЈА, христијанско село, 1467/68 г. – 38 семејства; 1568/69 г. – 28 семејства;

173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.), христијанско село, 1467/68 г. – 37 семејства; 1568/69 г. – 51 семејства;

176. БОГОМИЛА, христијанско село, 1467/68 г. – 54 семејства; 1568/69 г. – 41 христијанско семејство и 2 муслимански семејства;

177. НИКОДИН, христијанско село, 1467/68 г. – 42 семејства; 1544/45 г. – 60 семејства;

178. ТРОЈАЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 10 семејства и 1 муслиманско семејство;

179. ВАРОШ

180. ПРИЛЕПЕЦ, христијанско село, 1467/68 г. – 7 семејства; 1568/69 г. – 8 семејства;

183. ДУЊЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 13 семејства; 1568/69 г. – 53 семејства;

184. ПОДЛЕС, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 50 христијански семејства; 1568/69 г. – 53 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

185. ГРАДСКО, христијанско село, 1481/82 г. – 26 семејства; 1568/69 г. – 15 семејства;

186. ПРАВЕДНИК

187. ВИТОЛИШТЕ, христијанско село, 1468 г. – 90 семејства; 1568/69 г. – 56 семејства;

190. СТАРАВИНА, претежно христијанско село, 1568/69 г. – 36 христијански семејства и 5 муслимански семејства;

191. РОЖДЕН, христијанско село, 1467/68 г. – 37 семејства; 1568/69 г. – 100 семејства;

192. КОНОПИШТЕ, христијанско село, 1519 г. – 29 семејства; 1573 г. – 43 семејства;

193. БАРОВО, христијанско село, 1519 г. – 54 семејства; 1573 г. – 75 семејства;

194. ВАТАША, претежно христијанско село,

1519 г. – 146 христијански семејства и 10 муслимански семејства; 1573 г. – 75 христијански семејства и 22 муслимански семејства;

197. МАРЕНА, христијанско село, 1519 г. – 17 семејства; 1573 г. – 18 христијански семејства и 3 муслимански;

198. КЛИСУРА

199. МИРАВЦИ, христијанско село, 1519 г. – 40 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 52 христијански семејства;

200. КОНСКО

201. СТОЈАКОВО

203. ФУРКА, христијанско село, 1519 г. – 63 семејства; 1573 г. – 120 семејства;

205. ПИРАВА, претежно христијанско село, 1519 г. – 34 христијански семејства и 15 муслимански семејства; 1573 г. – 47 христијански семејства и 17 муслимански семејства. Тогаш во атарот на Пирава биле населени два јуручки џемаати со вкупно 26 семејства;

206. НИКОЛИЧ, претежно христијанско село, 1519 г. – 35 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 20 христијански семејства и 3 муслимански семејства;

207. ДОЈРАН

208. КОСТУРИНО, христијанско село, 1519 г. – 47 семејства; 1573 г. – 63 семејства;

209. МУРТИНО, претежно христијанско село, 1519 г. – 39 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 41 христијанско семејство и 7 муслимански семејства;

210. НОВО СЕЛО, христијанско село, 1519 г. – 84 семејства; 1573 г. – 91 семејство;

211. ГАБРОВО, христијанско село, 1519 г. – 62 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 55 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

213. СМОЛАРЕ, христијанско село, 1519 г. – 97 семејства; 1573 г. – 65 семејства;

214. СТИНЕК

215. ПИПЕРЕВО, претежно христијанско село, 1519 г. – 59 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 74 христијански семејства;

216. РОБОВО, христијанско село, 1519 г. – 161 семејство; 1573 г. – 111 семејства;

218. НИВИЧИНО, претежно христијанско село, 1519 г. – 45 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 35 христијански семејства и 3 муслимански семејства;

219. ПОДАРЕШ, претежно христијанско село, 1519 г. – 54 христијански семејства и 12 муслимански семејства; 1573 г. – 150 христијански семејства и 7 муслимански семејства. Во негова близина имало населено четири јуручки џемаати со вкупно 19 семејства;

220. ВЕЉУСА, претежно христијанско село, 1519 г. – 253 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1573 г. – 320 христијански семејства и 15 муслимански семејства;

221. КОНЧЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 110 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 113 христијански семејства и 4 муслимански семејства;

222. ДУКАТИНО, христијанско село, 1519 г. – 13 семејства; 1573 г. – 29 семејства;

225. ДЕДИНО, христијанско село, 1519 г. – 22 семејства; 1573 г. – 57 семејства;

226. РАДОВИШ

227. ЉУБОТЕН, отпрвин христијанско, а потоа муслиманско село, 1519 г. – 11 христијански семејства; 1573 г. – 21 муслиманско семејство;

228. НИКОМАН, христијанско село, 1519 г. – 26 семејства; 1573 г. – 39 семејства;

229. ДОЛНИ БАЛВАН, претежно христијанско село, 1519 г. – 57 христијански семејства и 14 муслимански семејства; 1573 г. – 59 христијански семејства и 20 муслимански семејства;

230. ШТИП

232. СУДИЌ, христијанско село, 1519 г. – 20 семејства; 1573 г. – 35 семејства;

233. БОГОСЛОВЕЦ, претежно христијанско село, 1519 г. – 38 христијански семејства; 1573 г. – 60 христијански семејства и 32 муслимански семејства; Истава година во селото биле забележани и околу 30 привремено населени јуруци.

234. ЛЕЗОВО, христијанско село, 1519 г. – 39 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 43 христијански семејства и 2 муслимански;

235. СПАНЧЕВО, христијанско село, 1519 г. – 102 семејства; 1573 г. – 108 семејства; / СОКОЛАРЦИ, христијанско село, 1519 г. – 39 семејства; 1573 г. – 49 семејства;

236. ЗЛЕТОВО, претежно христијанско село, 1519 г. – 65 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 90 христијански семејства и 2 муслимански семејства;

237. ЛЕСНОВО, христијанско село, 1519 г. – 79 семејства; 1573 г. – 61 семејство;

238. ДРЕВЕНО, христијанско село, 1519 г. – 70 семејства; 1573 г. – 41 семејство;

239. ПРИПЕЧАНИ, христијанско село, 1519 г. – 19 семејства; 1573 г. – 25 семејства;

240. ГРАТЧЕ

241. КОЧАНИ

242. ВИНИЦА

243. КОСТИН ДОЛ, христијанско село, 1519 г. – 19 семејства; 1573 г. – 7 семејства;

246. САСА, христијанско село, 1530 г. – 32 семејства; 1573 г. – 43 семејства;

247. КАМЕНИЦА, христијанско село, 1519 г. – 73 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 81 христијанско семејство и 2 муслимански семејства;

248. КАЛИМАНЦИ, претежно христијанско село, 1519 г. – 134 христијански семејства; 1573 г. – 145 христијански семејства и 8 муслимански семејства;

249. БЛАТЕЦ, претежно христијанско село, 1519 г. – 166 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1573 г. – 91 христијанско семејство и 18 муслимански;

250. ЛАКИ

253. КИСЕЛИЦА, христијанско село, 1519 г. – 31 семејство; 1573 г. – 35 семејства;

254. ДЕЛЧЕВО

254а. ЗВЕГОР, христијанско село, 1519 г. – 108 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 56 христијански семејства;

255. ТРАБОТЕВИШТЕ, христијанско село, 1519 г. – 225 семејства; 1573 г. – 126 христијански семејства и 4 муслимански семејства;

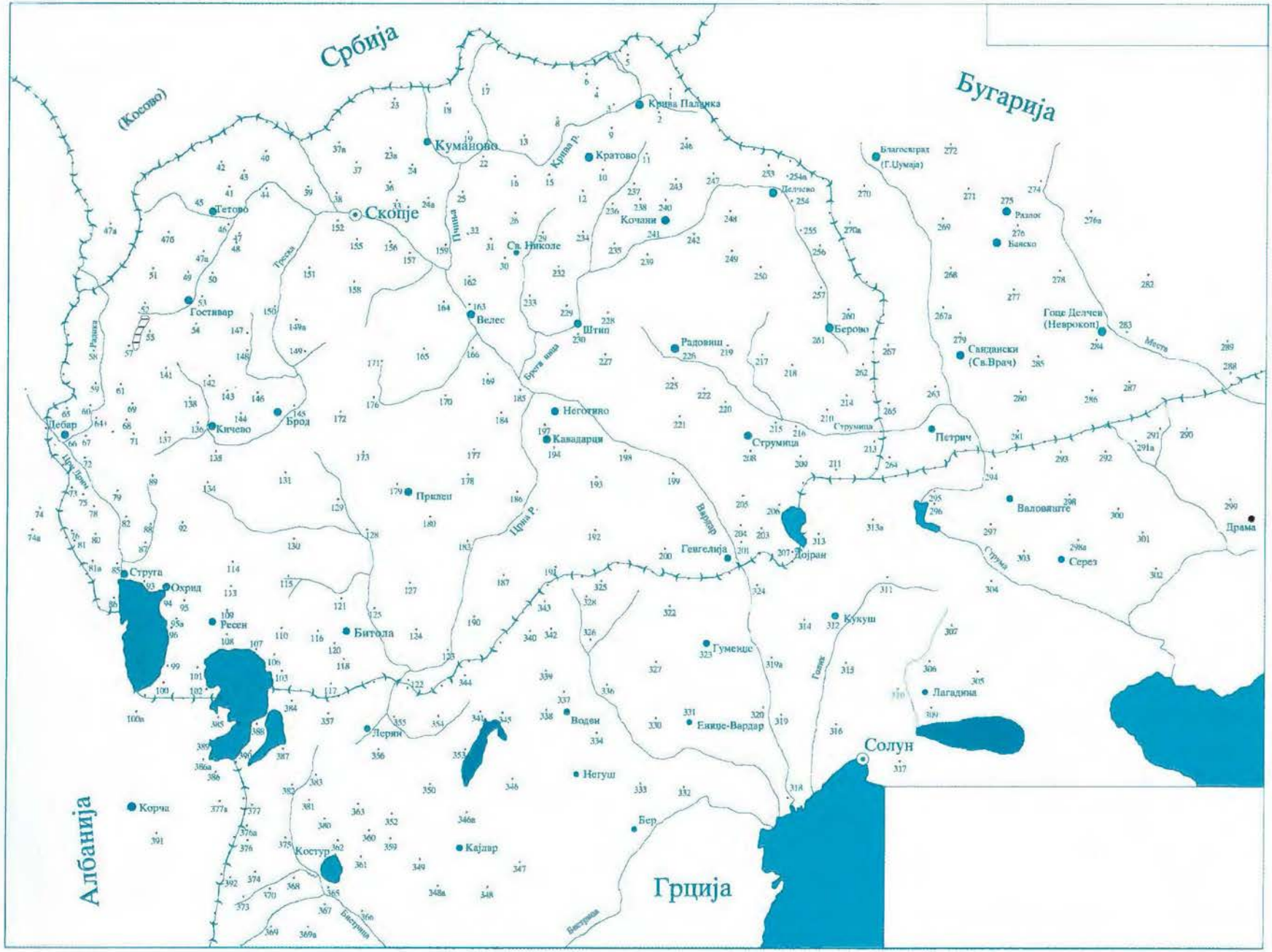
256. СТАР ИСТЕВНИК, христијанско село, 1573 г. – 162 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;

257. МАЧЕВО, христијанско село, 1519 г. – 52 семејства; 1573 г. – 35 семејства;

260. ПЕХЧЕВО

261. БЕРОВО

262. ДВОРИШТЕ

Србија
(Косово)
Бугарија
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Св. Николе
Кочани
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград (Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениже-Вардар
Водени
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Солун
Грција
Албанија
Црна Река
Брегалница
Струма
Вардар
Гевгелија
Дојран

ФОНЕТСКА ТРАНСКРИПЦИЈА

Вокали:

	и				й							у
		ẹ									ọ	
			е			ă			о			
					є		ạ		ɔ			
						ä		å				
							а					

Консонанти:

п	б					ф	в		м			
						θ	ð					
т	д		ц	ѕ		с	з		н	л		
			ч	џ		ш	ж				р	
			ќ	ѓ					њ	љ		j
к	г						х					

Функции на дијакритичките знаци:

– назалност: *ę, ą*
– неслоговност: *i̯, ў*
– слоговност: *р̥, л̥*
– должина: *а꞉, е꞉, и꞉, о꞉, у꞉*
– лабијализација: *å*
– поместена артикулација кон напред: *ä*
– поместена артикулација кон горе: *ạ, ẹ, ọ*
– полузвучност: *б̯, д̯, ѕ̯, з̯, ж̯, в̯*
– палаталност: *ш́, д́*
– палатализираност: *б’, п̄’, л’*
– ослабена артикулација: *с^{ʲ}рце, ле^{ʲ}а, зме^{ˣ}*
– акцент: *в'икам, уфч'ар, вик'аше, вод'еница*
– споредeн акцент: *в'ечерн,ица, з'адушн,ица, с'еверн,ица*

СИСТЕМ НА ОБОПШТУВАЧКА ТРАНСКРИПЦИЈА ЗА МДА

Системот на обопштувачката транскрипција применет во *Македонскиот дијалектен атлас* (МДА) претставува соодветна адаптирана верзија на транскрипцијата прифатена во работата на лексичките томови на *Општословенскиот лингвистички атлас* (ОЛА) (види библиографија).

Според тоа, целта на транскрипцијата е обопштување на фонетските записи на ниво на фонолошката структура на зборот (синтагмата), а прифатените записи имаат минимална дијахрона конвенционална длабочина, која дозволува генерализација важечка за целата картографирана територија. Имено, за картите посветени на проблеми од лексиката, записите на материјалот во фонетска транскрипција не само што немаат некое поголемо значење, туку и суштински го усложнуваат утврдувањето на разликите кои се специфични и важни за картографираниот проблем. Имајќи го предвид сето ова, неопходна е транскрипција којашто ќе ја отстрани фонетската диференцијација, т.е. диференцијацијата што произлегува како резултат од закономерниот фонолошки развој на одделни дијалектни системи. Со самото тоа, му се остава можноста на составувачот на картата да се посвети на диференцијацијата на морфолошко или морфотактичко ниво, т.е. да ги разгледува лексичката и зборообразувачката диференцијација. Таквата транскрипција подразбира дека кога се познаваат правилата на фонетскиот развој на одделни дијалектни системи може автоматски да се реконструира соодветниот фонетски запис.

Во ова издание се дадени само оние знаци од обопштувачката транскрипција што се користени на картите, легендите и коментарите од претставениот дијалектен материјал.

Инвентарот на обопштувачката транскрипција за ова издание се состои од буквени знаци, гранични сигнали, загради и некои други условни ознаки и знаци.

Буквени знаци

i				y			u			p	b	f	v						m		
	ь					ъ				t	d	s	z	c	ʒ	l	r	n			
		e			o			ę	ǫ			š	ž	č						j	
			ě	a						k	g	x									

Забелешки за употребата на знаците

Јотување и палатализација

Прашањето за јотување и за палатализација се решава на следниов начин:

j ја сигнализира старата јотација којашто може да се предвиди благодарејќи на познавањето на регуларните правила во развојот на одделните македонски дијалекти. Имено, записите од типот **kǫt-j-a, *pol-j-ak-ъ* упатуваат на соодветните регуларни замени во македонските дијалекти, на пр.: *каштa, куќа*; *пољак, пол'ак, пољак* итн.

ь ја сигнализира палатализацијата на консонант во финална позиција. На пр. (*тиган*)-ь, (*пејон*)-ь за *тиган, пејоњ* итн.

Големи букви

Со големи букви се означуваат фонеми чијшто извод од запишаната форма со помош на обопштувачката транскрипција бара дополнителни објаснувања во коментарот или на самата легенда. Големите букви (и другите упатувачки знаци) се откриваат со стрелка →, на пр. *gNĕz-do: N →*л* во лексемата *гл'ездо* или *Sĕd-el-o: S →*ц* во лексемата *цид'ело* итн.

Гранични сигнали

- Знакот - означува граници на морфеми. На пр. *brat-an-ьс-ь, *sĕk-yr-a итн.

Други знаци

‿ се јавува како сигнал за дифтонг, на пр.: **poɪsę, *pьɪčь, *čęɪrьnja.*

// се јавува како сигнал за секундарно вметнат елемент помал од морфема, на пр. во зборот *og//n-ь*: елементот //→*о* во *оган*, //→*а* во *оган*, //→*и* во *огин*; во зборот *vep//rь*: елементот //→*а* во *вепар*, //→*е* во *вепер*, //→*о* во *вепор* итн.

Загради

( ) во мали загради се јавуваат основите и/или морфеми коишто се заемки (позајмени) и како такви, можни се нерегуларни промени во различни македонски дијалекти, на пр. (*repon*)-*ь* за *йепон, йипун, йуп'он', йап'он'* итн. Во загради се пишува таа форма што е најблиску од сите форми регистрирани во материјалите на МДА до формата на јазикот – извор.

ОКОЛУ ТЕХНИЧКАТА КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА НА КАРТИТЕ

Принципот на компјутерска обработка презентиран во овој текст се однесува на сите 23 карти предвидени со изданието *Македонски дијалектен атлас* (МДА) – *Пролегомена.* На почетокот сакаме да укажеме на тоа дека во досегашната картографска обработка на словенскиот јазичен материјал се користат две методи. Според првата метода, секоја лексема и нејзините зборообразувачки варијанти се бележат со посебни геометриски симболи, додека втората метода подразбира послободна селекција на графичките средства, а нивниот избор зависи од проблематиката на картата. Вториот начин му овозможува на авторот на картата поголема слобода при лингвистичката интерпретација на претставениот дијалектен материјал особено кога се дава и комплетен испис на теренски запишаните дијалектни форми што се предмет на картографирање. Одлучивме да го прифатиме вториот начин и при работата ги земаме предвид најновите прифатени сознанија во однос на картографската обработка на дијалектен материјал. За оваа цел консултиравме повеќе национални дијалектни атласи, а исто така и *Општословенскиот лингв-*

вистички атлас (ОЛА). При утврдувањето на методолошките постапки што ги применуваме при картографирањето на македонскиот дијалектен материјал се раководевме, главно, според принципите на картографирање применети во последните неколку тома на ОЛА, кои се однесуваат на лексиката. Во тој контекст ќе спомнеме дека во рамките на Поткомисијата за обопштувачка транскрипција на ОЛА, беа издадени неколку монографии со голем број лексички карти од целата словенска територија, кои се изработени со соодветните методолошки постапки.

Дел од посочените сознанија и принципи се вградени и при обработката на картите за ово издание на МДА. Имено, прв предизвик беше максимално да се ослободат картите од прикажувањето на проблемот со геометриски симболи (круг, триаголник, квадрат ...) и тоа од две причини:

Дијалектната раслоеност на македонската територија е голема и при прикажувањето со симболи, неретко остануваат тешко видливи резултатите од вкрстувањето на ареалите, а посебно се губат специфичните резултати во помали ареали како што се микросистемите;

Дел од мрежата пунктови (посебно во пиринскиот дел на Македонија) не е целосно пополнет и отсуството на симболот би значело и отсуство на соодветната лексема, што според теренските и други истражувања, не мора секогаш да е точно.

Основниот показател на резултатите е прикажување на доминантите лексеми со натписи кои претставуваат обопштена форма на лексемата која се јавува на определена територија. Натписите се наведени во латинична транскрипција, при што се раководевме од решенијата прифатени во ОЛА, имајќи ги предвид и специфичностите на македонските дијалекти. Се работи за хипотетичка реконструкција која во голема мера ги покажува основните процеси кои довеле до денешната состојба. Со тоа се остваат отворени можностите за образување на други зборформи произлезени од основната лексема. Ареалот кој е опфатен со испишаниот натпис е ограничен со полна линија (изоглоса) која го дава максималниот опсег на одредена лексема, сп. карта бр. 7, бр. 8.

Ареалите кои се резултат на вкрстување на две или повеќе лексеми, се обележани со шрафировка. Тоа се т.н. контактни ареали, сп. карта бр. 10, бр. 14.

Доколку во рамките на опсегот на една основна форма (лексема), се јават помали ареали од истиот корен, но со различни зборообразувачки елементи (наставки и сл.), тогаш и таа внатрешна диференцијација се обележува со шрафировка, сп. карта бр. 18, бр. 20. Во одредени случаи, каде во еден ист ареал има разлики во формите, но од ист корен, тие ареали се одделуваат со прекината изоглоса, сп. карта бр. 16, бр. 18. Во случаите кога спорадична форма се јавува надвор од својот ареал (обележан со натпис и изоглоса), тогаш се употребуваат геометриските симболи (круг, триаголник, квадрат). Во тие случаи се употебува геометриски симбол со празна (бела) површина, сп. карта бр. 8, бр. 22. Доколку се работи за специфична лексема која не е прикажана во ареал (обележана со натпис и изоглоса), тогаш се употребуваат полни (зацрнети) геометриски симболи, сп. карта бр. 3, бр. 15.

Според сите овие критериуми, одредена е следнава хиерархија: натпис во меѓународна транскрипција, полна изоглоса, испрекината изоглоса, повеќе комбинации на шрафировки, празни и полни геометриски симболи.

Оваа хиерархија на прикажување на резулатите на дијалектна карта овозможува не само голема прегледност и олеснето „читање“ на

картата, туку овозможува да се прикажат резултатите на повеќе нивоа: распространетост на одделни форми, нивното потекло, нивното вкрстување, нивните варијанти во однос на наставките и други зборообразувачки елементи, како и со помош на геометриските симболи да се прикажат посебните форми.

Се надеваме дека овие графички решенија ќе овозможат ова издание (пробен том) на *Македонскиот дијалектен атлас* да заземе достојно место меѓу другите современи национални атласи.

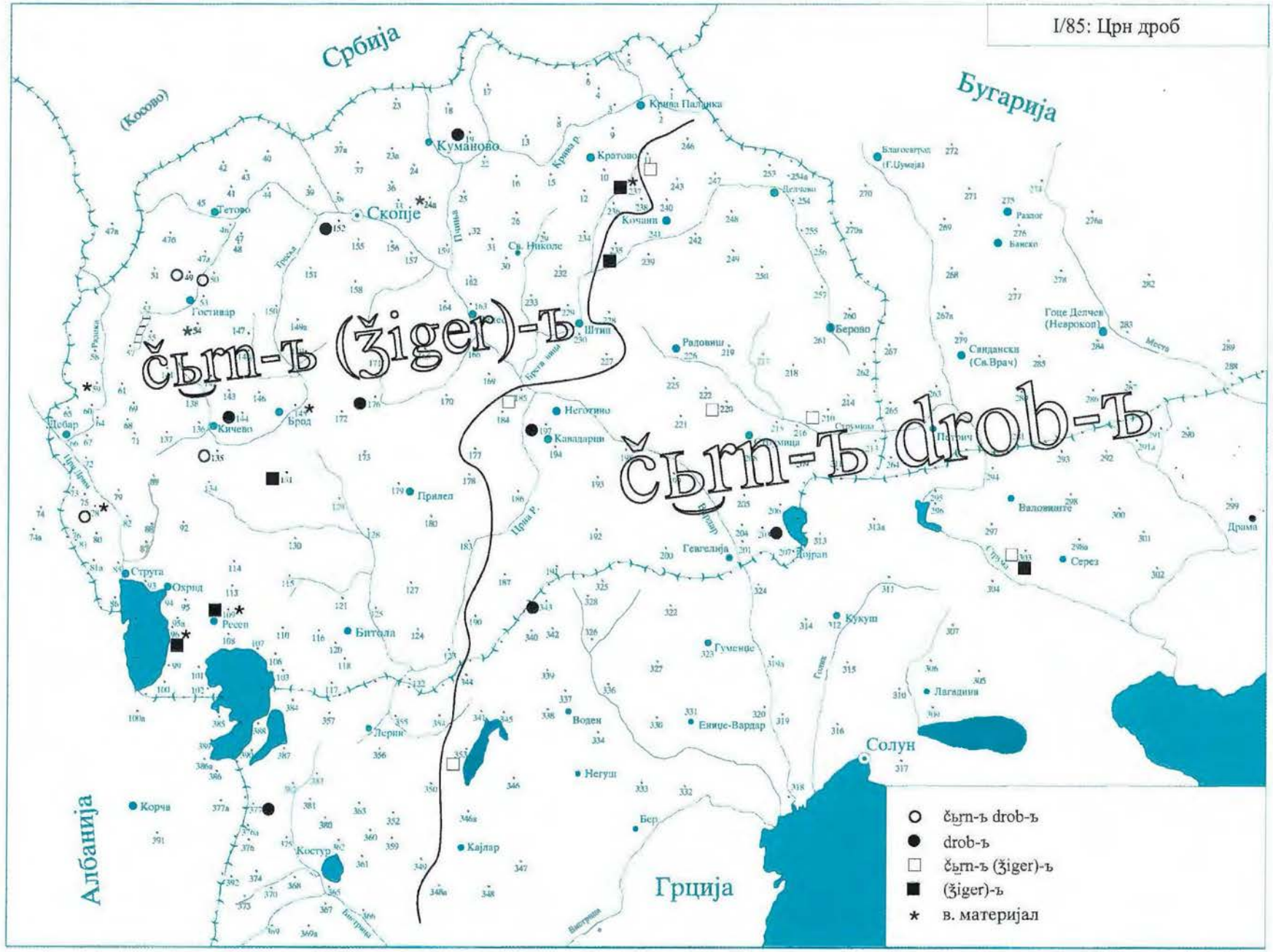
ОБОПШТУВАЧКА ЛЕГЕНДА

jar-ьc-ь sěd-ěl-o	натпис во меѓународна обопштувачка транскрипција
———	максимален опсег на ареалот на доминантната лексема
- - - - - - -	граница на ареали меѓу зборообразувачки форми
/////////	1. вкрстување на две или повеќе лексеми 2. вкрстување на две или повеќе зборообразувачки форми
○	лексема надвор од својот ареал
●	лексема што не е прикажана во ареал

I/85: ЦРН ДРОБ

1–6	ц'р̩н ци̵г'ер	49	ц'ă̵рн ц'игер, ц'ă̵рн др'оп	87	ц'ъ̈рн ц'игер	146–147		198–199	ц'р̩н др'оп
8	ци̵г'ер цр̩н			88	ц'р̩н ц'игер	148–149	ц'р̩н ц'игер	200–201	ц'ъ̈рн др'оп
9–10	ц'р̩н ци̵г'ер	50	ц'ă̵рн ц'игер, ц'ă̵рн др'оп	89		149а		203	др'оп, ц'ă̵рн др'оп
11	ц'р̩н цигер, ц'р̩н др'оп			92–93		150–151	ц'р̩н ц'игер	205	цр'ă̵н др'оп
		51	ц'р̩н ц'игер	94	ц'ă̵рн ц'игер	152	ц'р̩н ц'игер, др'оп	206	ц'р̩н др'оп
12–13	ц'р̩н ци̵г'ер	52	ц'ă̵рн ц'игер	95	ц'р̩н ц'игер	155–157	ц'р̩н ц'игер	207	ц'ă̵рă̵н др'оп
15	ц'р̩н ци̵г'ер	53		95а	ц'ă̵рн ц'игер	158	ц'(ă̵)рн ц'игер	208–209	ц'р̩н др'оп
16		54	ц'ă̵рна ц'игерка	96	ц'игер	159	ц'р̩н ц'игер	210	ц'р̩н ци̵г'ер, ц'р̩н др'об
17–18	ц'р̩н ци̵г'ер	55		99	ц'ă̵рн ц'игер	162–163	ц'р̩н ц'игер		
19	ц'р̩н ци̵г'ер, дроб[п]	57–58	ц'ă̵рн ц'игер	100–103	ц'ă̵рн ц'игер	164	ц'р̩н ц'и̵ґер	211	ц'р̩н др'об
		59	к'исело	106	ц'ă̵рни ц'игер	165		212	
22–23	ц'р̩н ци̵г'ер	59а		107–108	ц'ă̵рн ц'игер	166	ц'р̩н ц'игер	213–214	ц'р̩н др'об
23а		60	ц'ъ̈рн ц'игер	109	ц'игер	169		215	
24	ц'р̩н ци̵г'ер	61	ц'р̩н ж'игер	110	ц'р̩н ц'игер	170	ц'р̩н ц'игер	216	ц'р̩н др'об
24а	ц'р̩н ц'игер, тврт ц'игер	64–65	ц'ă̵рн ц'игер	113–114	ц'ă̵рн ц'игер	171		218	ц'р̩н др'оп
		66		115–116	ц'р̩н ц'игер	172–173	ц'р̩н ц'игер	219	цр'ă̵н др'оп
25–26	ц'р̩н ци̵г'ер	67	ц'ă̵рн ц'игер	117	ц'р̩н ц'и̵ґер	176	ц'р̩н ц'игер, др'оп	220	ц'р̩н др'о̵п, цр̩н ц'е:р
29	ц'р̩н ци̵г'ер	68	ц'р̩н ж'игер	118		177	ц'р̩н др'об	221–222	ц'р̩н др'оп
30–32	ц'р̩н ц'игер	69		120–124	ц'р̩н ц'игер	178	ц'р̩н ц'игер	225–226	ц'р̩н др'оп
33	ц'р̩н ци̵г'ер	71	ц'р̩н ж'игер	125		179		227	ц'р̩н ци̵ґ'ер
36	ц'р̩н ц'игер	72	ц'ă̵рн ц'игер	127–130	ц'р̩н ц'игер	180	ц'р̩н ц'игер	228	ц'р̩н др'оп
37	ц'р̩ниӓт цигер	73–74а	ц'эрн ц'игер	131	ц'игер, ц'р̩н ц'игер	183	ц'р̩н ц'игер	229	ц'р̩н ци̵ґ'ер
37а		75	ц'эрн ц'игор			184	ц'р̩н др'оп	230	ц'р̩н ци̵г'ер
38–39	ц'р̩н ц'игер	76		134	ц'р̩н ц'игер	185	ц'р̩н ц'игер, ц'р̩н дроп	232	ц'р̩н ци̵г'ер
40	ц'ъ̈рн ц'игер	78	ц'эрн др'оп	135	ц'р̩н ц'игер, ц'р̩ни др'оп			233	ц'р̩н ц'и̵ґер
41–43	ц'ъ̈рн ц'игер	79–80	ц'ă̵рн ц'игер			186	ц'р̩н др'оп	234	ц'р̩н ци̵г'ер
44	ц'р̩н ц'игер	81	ц'ерн ц'игер	136–138	ц'р̩н ц'игер	187	ц'р̩н др'об	235	ц'р̩н др'оп, ци̵г'ер
45		81а		141–143	ц'р̩н ц'игер	190–191	ц'р̩н др'оп		
46–47	ц'р̩н ц'игер	82	ц'ă̵рн ц'игер	144	ц'р̩н ц'игер, др'оп	192		236	ц'р̩н ци̵г'ер
47а–47в		85	ц'ă̵рн ц'игер	145	ц'р̩н ц'игер, ц'игерица	193–194	ц'р̩н др'оп	237	ци̵г'ер, 'етра
48	ц'р̩н ц'игер	86	ц'ерн ц'игер			197	др'оп	238	ц'р̩н ци̵г'ер

239	ц'р̨н др'оп	317–320		367	ц'р̨н ц̣'игер
240	ц'р̨н др'оп	322		368	ч'ӑрн ц̣'игер
241		323	ц'ӑрин др'оп	369	ч'єрн ц̣'игер
242–243	ц'р̨н др'оп	324		369а–370	
246–247	ц'р̨н дроп	325	ц'р̨н др'уоб	373–375	
249	ц'р̨н дроб	326	ц'ӑрн др'оп	376	ч'р̨н ж'игер
250	ц'р̨н дроп	327		376а	
253	ц'р̨н дроп	328	ц'ӑрн др'оп	377	ч'р̨н жиґер, др'оп
254–254а		330–334		377а–382	
255–257	ц'р̨н др'оп	336		383	ц'р̨н ц̣иґ'ер
260–262	ц'р̨н др'оп	337	ц'р̨н др'оп	384	
263–265		338		385	ц'ӑрн ц̣'игер
267	ц'р̨н др'оп	339	ц'р̨н др'оп	386	ц'р̨н ц̣'игер
267а	ц'р̨н дроб	340–342	ц'ӑрн др'оп	386а	ц'ӑрн ц̣'игер
268–272		343	др'оп,	387–388	ц'р̨н ц̣'игер
274–291			ц'р̨н др'оп	389	ц'р̨н ц̣'иґер
291а	ц'ӑрниа̨ дроп	344–346а		390	ц'р̨н ц̣'иґер
292–295		347	ц'ӑрн др'оп	391	ч'арн ц̣'игер
296	ц'ӑрн др'оп	348	цӑрно др'оп	391а	
297	црӑн др'оп	348а	ц'ӑрн др'оп	392	чарн ц̣иґер
298–302		349	ц'ӑрн ц̣'игер		
302		350			
303	жиґ'ер,	352	ц'р̨н ц̣'игер		
	ц'ӑрн жиґ'ер	353	ц'р̨н др'оп,		
304–306			ц'р̨н ц̣иге[а]р		
307	ц'ӑрн др'оп	354			
309–310		355–357	ц'р̨н ц̣'игер		
311	ц'ӑрн др'оп	359–360			
312		361	ц'р̨н ц̣'игер		
313	ц'ӑрӑн др'оп	362	ц'[а]рн ц̣'игер		
313а		363			
314	ц'ӑрн др'оп	365	ц'ӑрн ц̣'игер		
315–316	ц'ӑрин др'оп	366			

I/85: Црн дроб
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Штип
Берово
Радовиш
Струмица
Валовиште
Драма
Серез
Гевгелија
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Солун
Еникьой-Вардар
Воден
Негуш
Кайлар
Костур
Корча
Лерин
Свиданско (Св.Врач)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
čьrn-ъ (žiger)-ъ
čьrn-ъ drob-ъ
čьrn-ъ drob-ъ
drob-ъ
čьrn-ъ (žiger)-ъ
(žiger)-ъ
в. материјал

I/85: ЦРН ДРОБ

На картата се претставени називите за 'најголемата жлезда во организмот на човекот; се наоѓа од десната страна во абдоменот; го одделува жолчниот сок и ја прочистува крвта', лат. *hepar*.

За тој дел од човечкото тело на македонската јазична територија се среќаваат синтагматски називи со именките *дроб* и/или *џиґер* во позиција на именка-центар и со придавката *црн* како определба која ги диференцира овие називи (*црн дроб / црн џиґер*) од називите на други органи кои ја носат истата именка-центар, како *бел дроб / бел џиґер*.

Називите *црн џиґер / црн дроб* се калкирани називи според турското *karaciğer* (*kara* 'црн') (Јашар-Настева, 2001:150). Во македонските називи придавската определба е од словенско потекло (**čьrnъ*), како и именката *дроб* (**drobъ* ЭССЯ 5:119-120), додека именката *џиґер* е заемка од турскиот јазик – балкански турцизам од персиско потекло, перс. *ǵigar* > севернотур. *ciğer*, османлиски *ciyer* (Skok I, 473-474).

Во неколку случаи се регистрирани и називи образувани само од именка: *џиґер*, односно *дроб*, самостојно или во напоредна употреба со синтагматски назив, што е посебно картографирано.

Во еден пункт (106) е регистриран називот *црни џиґер*, пример во кој се зачувани остатоци од некогашната сложена промена на придавките. Во два пункта се регистрирани називи со деривати од лексемата *џиґер* во женски род: *црна џиґерка* (54); и *џиґерица* (145). Називот *тврд џиґер* (24а) покажува именување со друга мотивација во придавската определба < **tvьrdъ* (Bezlaj IV: 215).

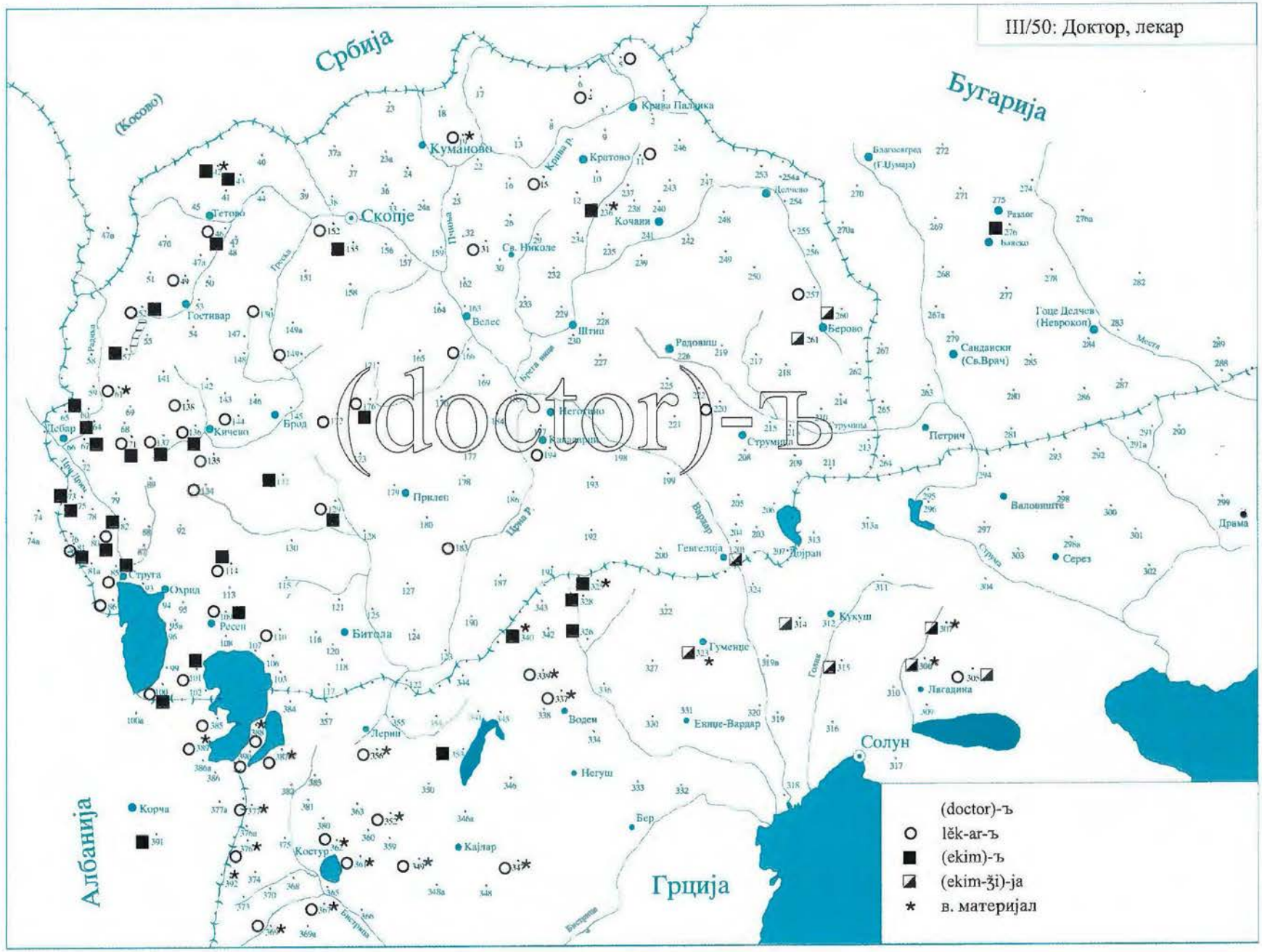
Како единечни именувања забележани се и супстантивизираната придавка во среден род *кисело* (< **kyselь* ЭССЯ 13:271-272) во пунктот 59 и називот *етра* (< **ętro* Bezlaj I: 230) во пунктот 237.

(сп. Дрвошанов 2005: 96-98.)

III/50: ДОКТОР, ЛЕКАР

1	д'октур	47	д'октор	80	д'октур, л'екар	127–128	д'октур	171	
2		47а–47в		81	д'октур, е́ким,	129	д'октур,	172	д'октур, л'екар
3	д'октур	48	д'октур		л'екар		л'екар, 'ек'им	173	д'октур
4–5	д'октур, лек'ар	49	д'октур, л'екар	81а		130	д'октор	176	д'октур,
6	д'октур	50–51	д'октур	82	д'октур, е́ким	131	д'октур, е́ким		л'екар, 'ек'им
8–10	д'октур	52	д'октур, 'ек'им,	85	д'октур,	134–135	д'октур, л'екар	177	д'октур
11	д'октур, л'екар		л'екар		л'екар, е́ким	136	л'екар,	178	д'октор
12–13	д'октур	53		86	д'октур, л'екар		д'октур, 'еким	179	
15	лек'ар, д'октур	54	д'октур	87–88	д'октур	137	д'октур,	180	д'октор
16		55		89			л'екар, е́ким	183	д'октур, л'екар
17–18	д'октур	57	д'октур, е́ким	92–94		138	д'октур, л'екар	184–185	д'октур
19	д'октор,	58	д'октур	95	д'октор	141–143	д'октур	186	д'октор,
	д'октур, лек'ар	59–59а		95а	д'офтор	144	д'октур, л'екар		д'октур
22–23	д'октур	60	д'октур, j'ек'им	96	д'октур	145–146		187	д'октур
23а		61	д'октор, л'екар	99	д'октор	147	д'октур	190	д'октур
24	д'октур	64	д'октур, 'ек'им	100–101	'е́ким, д'октор,	148		191	д'октор
24а–25	д'октор	65	д'октур		л'екар	149	л'екар, д'октур	192	
26	д'октур	66		102–103	д'октур	149а		193	д'октур
29	д'октур	67	'ек'им, д'октур	106	д'октур	150	д'октур, л'екар	194	д'октор, л'екар
30	д'октур	68	д'октур	107–108	д'октор	151	д'октур	197–200	д'октур
31	д'октур, л'екар	69		109	'ек'им, д'октор,	152	д'октур, л'екар	201	д'октур,
32–33	д'октур	71	д'октур,		л'екар	155	д'октур, е́ким		ик'имц'иа
36–37	д'октур		л'екар, 'ек'им	110	д'октур, л'екар	156–159	д'октур	203	д'октур
37а		72	д'октур	113	д'октор	162	д'октур	205–209	д'октур
38–41	д'октур	73	'е́ким, д'октур	114	л'екар,	163	д'октор,	210–211	д'октор
42	'е́ким	74	д'октор,		д'октур, 'е́ким		д'октур	212	
43	'е́ким, д'октур		д'октур	115	'е́ким	164	д'октур	213–214	д'октур
44	д'октур	74а	д'октор	116–117	д'октур	165		215	
45		75	д'октор, 'ек'им	118		166	д'октур, л'екар	216	д'октор
46	л'екар,	76		120–124	д'октур	169		218	д'октур
	д'октур, 'е́ким	78–79	д'октур	125		170	д'октур	219	д'октор

220	д'октур, л'екар	306	икимц'ија	353	д'октур, еќим
221	д'октор	307	иќимц'ија	354	
222	д'октур	309–310		355	д'октур
225–230	д'октур	311	д'октур	356	л'екар
232–235	д'октур	312		357	д'октур
236	еќ'им	313	д'октур	359–360	
237–240	д'октур	313а		361–362	л'екар
241	д'октор	314	д'октур,	363	
242	лек'ар, д'октур		икимц'иă	365–366	
243	д'октур	315	доктур, икимц'ија	367	л'екар
246–247	д'офтур	316	д'октур	368	
248–250	д'октур	317–320		369	лек'ар
253	д'октур	322		369а–370	
254–254а		323	иќимц'иа	373–375	
255–256	д'октур	324		376	л'екар
257	д'октур, д'офтур,	325	д'октур, ик'им	376а	
	д'охтур, л'екар	326	д'октур, иќ'им	377	л'екар
260	д'октур,	327	лик'ар	377а	
	ик'имци'а	328		380–382	
261	д'октур,	330–334		383	л'екар
	ик'имц'иа	336–338		384	
262	д'октур	339	лик'ар	385	д'октур, л'екар
263–265		340	д'октур, ик'им,	386-386а	д'октур
267	д'октур		јатр'ос	387	л'екар
267а	д'октор	341	д'октур	388	д'октор
268–272		342	д'октор	389	л'екар
274–275		343	д'октур	390	д'октур, л'екар
276	д'октур, 'ек'им	344–346а		391	'ек'им, д'октор
276а–296		347	л'екăр	391а	
297	д'октур	348–348а	д'октур	392	атр'ој
298–304		349	л'екăр		
305	икимц'ија,	350			
	лак'арин	352	л'екар		

III/50: Доктор, лекар
(doctor)-Ъ
Србија
Бугарија
Грција
Албанија
(Косово)
Скопје
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Кочани
Гостивар
Тетово
Велес
Штип
Берово
Струмица
Петрич
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Кичево
Дебар
Брод
Неготино
Радовиш
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Солун
Водени
Енидже-Вардар
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Лерин
(doctor)-ъ
lěk-ar-ъ
(ekim)-ъ
(ekim-ǯi)-ja
в. материјал

III/50: ДОКТОР, ЛЕКАР

Картографиран е дијалектниот материјал, кој се однесува на лексичките разновидности во врска со именувањето на 'тој што ги лечи болните'.

Картографирани се лексемите: *доктор, лекар, еким* и *екимџија*.

Лексемата *доктор* е заемка од лат. *doctor* (Skok I: 423).

Називот *лекар* е од словенско потекло, сп. прсл. **lěkarjь* < **lěkъ* (Fasmer II: 477). Во еден пункт е регистрирана деривираната форма *лекарин* (305).

Називот *еким* е балкански турцизам од арапско потекло, сп. во тур. *hekim* 'лекар' < ар. *hakīm* 'мудрец, филозоф' (Skok I: 663, Škaljić 1989: 325).

Картографиран е и називот *екимџија* дериван од *еким*.

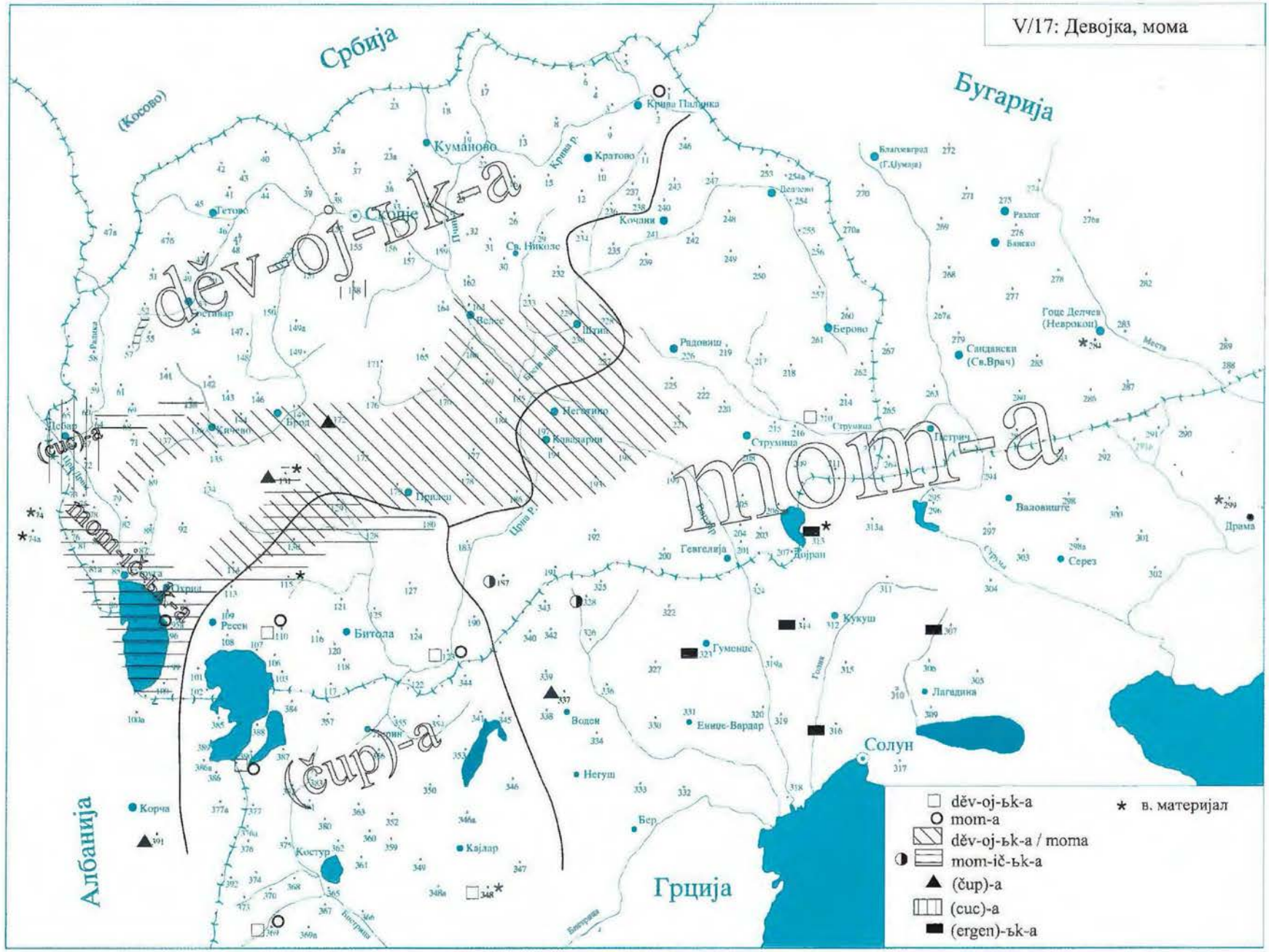
Во два пункта се регистрира употреба на називот *атр'оj* (392), односно *jатр'ос* (340) што е заемка од нгр. ἰατρός стгр. ἰατήρ (Majnarić, Gorski: 197).

Дијалектниот материјал покажува дека лексемите *еким* и *екимџија* егзистираат во дијалектите како архаизми покрај *доктор* и/или *лекар* (сп. индекс).

V/17: ДЕВОЈКА, МОМА

1	дев'ојка, м'ома, мом'а	47а–47в		81а–82			м'ома, ч'упа	177	д'евојка, м'ома
2	дев'ојка	48	д'е:јка	85–87	м'омичка	131	ч'упа	178	м'ома
3		49	д'ејка	88	д'евојка	134–135	д'ејка	179	
4–6	дев'ојка	50	д'е:јка	89		136–137	д'евојка, м'ома	180	д'евојка, ч'упа
8–12	дев'ојка	51	д'ејка	92		138	д'евојка, м'омичка	183	м'ома
13		52	д'е:јка	93	д'евојка, м'омичка			184	д'евојка, м'ома
15	дев'ојка	53		94		141		185	дев'ојка
16		54	д'е:јка	95	м'омичка	142–143	д'ејка	186	д'евојка, м'ома
17	д'евојка	55		95а	д'евојка, м'ома	144	д'ејка, м'ома	187	м'ома, ч'упа
18–19	дев'ојка	57–58	д'евојка	96	м'омичка	145–148		190	ч'упа
22	дев'ојка	59–59а		99	м'омичка, д'евојка (поретко)	149	д'евојка, д'ејка	191	м'ома
23	дев'ојка, чора	60	ц'уца			149а		192	
23а		61	д'евојка	100	м'омичка, д'евојка	150	д'евојка, д'ејка (почесто)	193	д'евојка, м'ома (почесто)
24	д'евојка	64	д'евојка, м'омичка (поретко)	101–103	ч'упа	151	д'еојка	194	м'ома
24а–26	дев'ојка	65	д'евојка, ц'уца (пообично)	106–109	ч'упа	152	д'евојка	197	м'ома, дев'ојче
29	дев'ојка			110	д'евојка, м'ома, ч'упа	155–157	д'евојка	198	м'ома, дев'ојка
30	д'евојка	66				158	ц'уца	199–201	м'ома
31–32	дев'ојка	67	ц'уца	113	ч'упа	159	д'евојка	203	м'ома
33	д'евојка	68	д'евојка, м'омичка	114	м'ома	162	дев'ојка	205–209	м'ома
36	дев'ојка	69		115	м'омичка	163	д'евојка, м'ома	210	дев'ојка, мом'а
37	д'евојка	71	д'евојка	116–117	ч'упа	164	д'евојка	211	м'ома
37а		72–73	ц'уца	118		165		212	
38	д'евојка	74	мумиче	120–122	ч'упа	166	д'евојка, м'ома	213–214	мом'а
39	д'ејка, д'евојка	74а	б'еќарка	123	ч'упа (постаро), д'евојка, м'ома	169		215	
40	д'ејка	75	д'евојка, м'омичка	124	ч'упа	170	д'евојка, м'ома	216	м'ома
41				125		171		218–220	м'ома
42–44	д'ејка	76		127	ч'упа	172	д'евојка, м'ома, ч'упа	221	м'ома, дев'ојка
45		78		128	д'евојка, ч'упа	173	д'евојка	222	м'ома
46	д'ејка, д'е:јка	79	д'евојка, м'ома	129–130	д'евојка,	176	д'евојка	225–226	м'ома
47	д'ејка	80–81	м'омичка					227	дев'ојка, м'ома

228–229	м'ома, дев'ојка	279–281		322		373–375	
230	дев'ојка, м'ома	282	мǫм'а	323	м'ома, ерѓенка	376	ч'упа
232–233	дев'ојка	283	м'ома	324–325		376а	
234–235	м'ома	284	м'ома, мом'а	326	м'ома	377	ч'упа
236–238	дев'ојка	285	мум'а, м'ома	327		377а	
239	м'ома	286–287		328	м'омичка	380–382	
240	мом'а	288	м'ома	330–334		383	ч'упа
241		289	мом'а, м'ома	336		384	
242	м'ома	290	м'ома, мум'а	337	м'ома, ч'упа	385–389	ч'упа
243	мом'а	291	м'ома	338–339		390	д'евојка, м'ома,
246	мом'а	291а		340	м'омǎ		ч'упа
247		292	м'ома	341	ч'упа	391	ч'упа
248–249	мом'а	293–294		342	м'ома	391а	
250	м'ома	295–298	м'ома	343	м'ома	392	ч'упа
253	мом'а	298а		344	ч'упа		
254–254а		299	м'ома,	345–346а			
255–257	мом'а		м^{y}омече	347	ч'упа		
260–262	мом'а	300	м'ома	348	див'ојка		
263	м'ома	301		348а	ч'упа		
264	мом'а	302	м'ома	349	ч'упа		
265		303	м'ома	350			
267	мом'а	304		352	ч'упа		
267а		305–306	м'ома	353	гу^{o}л'ема ч'упа		
268–270	мом'а	307	м'ома, ирг'енка	354			
270а		309–310		355–357	ч'упа		
271	мом'а	311	м'ома	359–360			
272		312		361–362	ч'упа		
274	мом'а	313	ерѓ'енка	363			
275	мǫм'а, мум'а	313а		365–366			
276	мум'а	314	м'ома, ерг'енка	367–368	ч'упа		
276а		315	м'ома	369	дев'ојка, м'ома,		
277	м'ома, мом'а	316	м'ома, ерг'енка		ч'упа		
278	мом'а	317–320		369а–370			

V/17: Девојка, мома
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
dĕv-oj-ьk-a
mom-a
mom-ič-ьk-a
(cuc)-a
(čup)-a
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Кочани
Гостивар
Тетово
Св. Николе
Велес
Щип
Берово
Радовиш
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Струмица
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Ениџе-Вардар
Лагадина
Солун
Битола
Ресен
Охрид
Корча
Костур
Кајлар
Негуш
Воден
Бер
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санадански (Св.Врач)
Благоевград (Г.Џумаја)
Струмица
Пастрик
dĕv-oj-ьk-a
mom-a
dĕv-oj-ьk-a / moma
mom-ič-ьk-a
(čup)-a
(cuc)-a
(ergen)-ьk-a
в. материјал

V/17: ДЕВОЈКА, МОМА

На картата се претставени називите што означуваат 'женско дете на возраст над 15 години'.

Картографирани се лексемите: *девојка, мома, момичка, чупа, цуца* и *ерген̄ка.*

Лексемите *девојка* и *мома* се од словенско потекло; првата е изведена од прсл. **děva* (ЭССЯ 5: 17), а втората од прсл. **mota* (ЭССЯ 19: 207). Картографирана е и деривираната, деминутивна форма *момичка* < *мома*, која се среќава како основна на дел од македонската јазична територија.

На македонската јазична територија регистрирани се и деминутивните форми: *м'умиче* (74) и *м'омече* (299), како и називот *мом'ин'ка* (284).

Лексемата *чупа* се толкува како балканизам (Skok I: 342) а веројатно е од алб. çupë 'девојка, мома' (АМР: 124). Од албанско потекло е и називот *цуца* < *сисё* (Agai: 109).

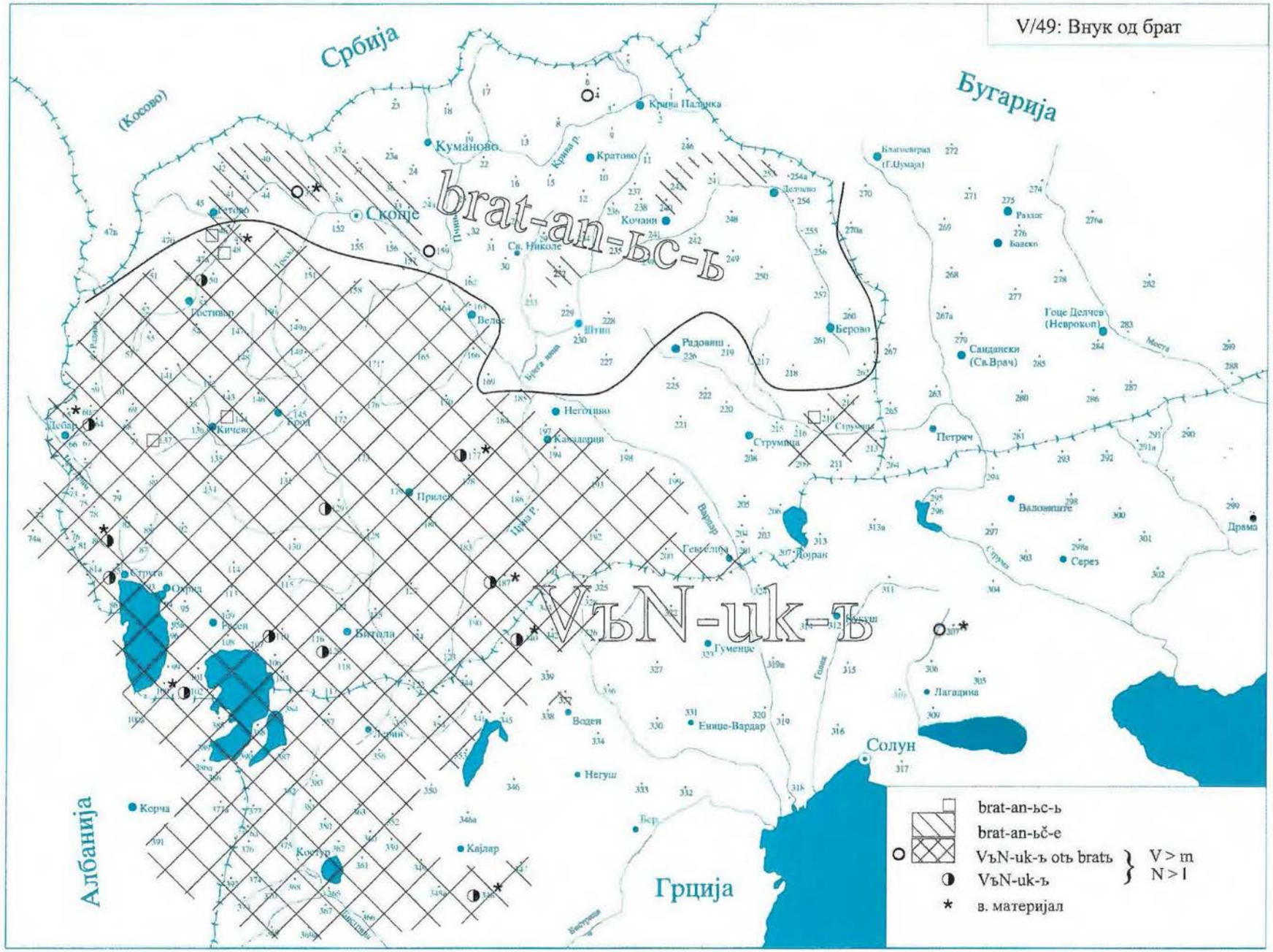
Ерген̄ка е изведена форма од *ерген̄*, тур. *ergen* 'млад, неженет човек' (ТРС: 275).

Како единечна форма е регистрирана лексемата *б'еќарка* (74а) изведена од *беќар* од *bekar, bekarlık* 'неженет човек', турцизам од арапско потекло (Skok I: 130).

V/49: ВНУК ОД БРАТ

1–3	брат'анец		бр'атанец	71	мн'ук од бр'ат	107–109	мн'ук од бр'ат	149а	
4	ун'ук од брат,	43	бр'атанец	72	вн'ук, мн'ук од	110	вн'уче, вн'ук од	150–151	вн'ук од бр'ат
	брат'анец	44	бр'атанец		бр'ат		бр'ат	152	брат'анец
5	брат'анăц	45		73	вн'ук од бр'ат	113–115	мн'ук од бр'ат	155–156	бр'атанец
6	брат'анац	46	бр'атанче,	74	мл”ук од бр'ат	116	фн'ук од бр'ат	157	бр'атанец,
8–10	брат'анац		вн'ук од бр'ат	74а	мн'ук од бр'ат	117	вн'ук, мн'ук од		бр'атанче
11	брат'анец,	47	од бр'ат д'ете,	75	мл”ук од бр'ат		бр'ат	158	вн'ук од бр'ат
	брат'анче		н'ук	76		118		159	фн'ук од бр'ат,
12	брат'анец	47а–47в		78		120	мн'уче (од бр'ат)		бр'атанец
13		48	н'ук од бр'ат,	79	мн'ук от бр'ат	121	мнук од бр'ат	162	брат'анец
15	брат'анац		бр'атанец (но ова	80	мн'ук	122	фн'ук од бр'ат	163–164	фн'ук од бр'ат
16			не е стара појава)	81	мн'ук од бр'ат	123–124	мн'ук од бр'ат	165	
17–19	брат'анац	49	вн'ук од бр'ат	81а		125		166	фн'ук од бр'ат
22	брат'анац	50	вн'ук, бр'атов вн'ук,	82	мн'ук от бр'ат	127–128	мн'ук од бр'ат	169	
23	брат'анăц		вн'ук од бр'ат	85	мн'ук, мн'ук од	129	вн'ук од бр'ат,	170	вн'ук од бр'ат
23а		51–52	вн'ук од бр'ат		бр'ат		вн'ук	171	
24–26	брат'анац	53		86–87	мн'ук од бр'ат	130	вн'ук од бр'ат	172–173	вн'ук од бр'ат
29	брат'ана[а]ц	54	вн'ук од бр'ат	88	вн'ук от бр'ат	131	фн'ук од бр'ат	176	вн'ук од бр'ат
30–31	брат'анец	55		89		134–135	фн'ук од бр'ат	177	вн'ук
32	брат'анац	57	вн'ук од бр'ат	92		136	вн'ук од бр'ат	178	вн'ук од бр'ат
33	бр'атанец	58	вн'ук од бр'ат,	93	мн'ук од бр'ат	137	вн'ук од бр'ат,	179	
36	брат'анче		м'ицеви ч'елет	94			бр'атанец	180	мн'ук од бр'ат
37	бр'атанăц,	59		95	мн'уче од бр'ат	138	вн'ук од бр'ат	183	мн'ук од бр'ат
	бр'атанче	59а		95а–96	мн'ук од бр'ат	141		184–185	вн'ук од бр'ат
37а–38		60–61	вн'ук од бр'ат	99	мн'ук од бр'ат	142	вн'ук од брат	186	фн'ук, вн'ук од
39	бр'атанче, 'унук од	64	вн'ук	100	мн'ук од бр'ат,	143	вн'ук од бр'ат,		бр'ат
	брат, д'ете од брат	65	вн'ук од бр'ат		мн'уче од бр'ат		внуче од бр'ат	187	вн'ук
40	бр'атанăц,	66		101	мн'уче од бр'ат	144	вн'ук од бр'ат,	190–191	вн'ук од бр'ат
	бр'атанче	67	вн'ук од бр'ат	102	вн'ук, вн'уче		бр'атанец	192	
41	бр'атанче	68	мн'ук од бр'ат	103	вн'ук од бр'ат	145–148		193–194	фн'ук од бр'ат
42	бр'атанче,	69		106	вн'ук од бр'ат	149	вн'ук од бр'ат	197	фн'ук од бр'ат

198	фн'ук	267–272		350	
199–201	фн'ук од бр'ат	274–296		352–353	фн'ук од бр'ат
203	фн'ук	297	мл'ук	354	
205–206	фн'ук	300–306		355–356	фн'ук од бр'ат
207	н'ук	307	фн'ук уд бр'ат	357	вн'уче од бр'ат,
208	фн'ук	309–310			бр'атчед
209	фн'ук уд бр'ат	311	фн'ук	359–360	
210	вн'ук од бр'ат	312		361	вн'ук од бр'ат
211	фнук	313	н'ук	362	мн'ук от бр'ат
212		313а		363	
213	мн'ук од бр'ат	314–315	н'ук	365–366	
214	мн'ук	316	фн'ук	367–369	вн'ук од бр'ат
215		317–320		369а–370	
216	фн'ук од бр'ат	322		373–375	
218	брат'анец	323	фн'ук	376	мн'ук од бр'ат
219	фн'ук	324–325		376а	
220–222	фн'ук	326	вн'ук уд бр'ат	377	мн'ук от бр'ат
225–226	фн'ук	327		377а	
227–230	брат'анец	328	вн'ук от бр'ат	380–382	
232	брат'анче	330–334		383	мн'ук од бр'ат
233–239	брат'анец	336		384	
240	брат'анче	337	вн'ук од бр'ат	385–386	вн'ук од бр'ат
241		338–339		386а	вн'уче од бр'ат (за
242	брат'анец	340	вн'ук		машко)
243	брат'анче	341	фн'ук од бр'ат	387–390	вн'ук од бр'ат
246	брат'анец	342	вн'ук от бр'ат	391	вн'ук от бр'ата
247		343	от бр'ат вн'ук	391а	
248–250	брат'анец	344	вн'ук од бр'ат	392	вн'ук од бр'ат
253	брат'анче	345–346а			
254–254а		347	фн'ук уд бр'ат		
255–257	брат'анец	348	мн'ук		
260–262	брат'анец	348а	уд-бр'ат фн'ук		
263–265		349	мн'ук уд-бр'ат		

V/49: Внук од брат
Србија
Бугарија
(Косово)
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Кочани
Делчево
Берово
Радовиш
Струмица
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Гоце Делчев (Неврокоп)
Разлог
Банско
Санданski (Св.Врач)
Струга
Охрид
Битола
Прилеп
Кичево
Гостивар
Тетово
Велес
Неготино
Гевгелија
Ѓевѓелија
Ѓумениџе
Енице-Вардар
Лагадина
Солун
Негуш
Водени
Корча
Кајлар
brat-an-ьc-ь
VъN-uk-ъ
brat-an-ьč-e
VъN-uk-ъ otъ bratъ
VъN-uk-ъ
в. материјал
V > m
N > l

V/49: ВНУК ОД БРАТ

На картата се претставува дијалектниот материјал што се однесува на називите на 'машко дете од брат'.

Картографирани се лексемите: *братанец, братанче, внук* и синтагматскиот назив *внук од брат*.

Од прсл. **bratъ, *bratanъ* (ЭССЯ 3: 8) се изведени називите: *братанец* < **bratanьcь* (ЭССЯ 2: 237) и *братанче*. Овие лексеми се јавуваат како во самостојна така и во напоредна употреба.

Лексемата *внук* < **vъnikъ* (Bezlaj IV: 333) примарно носи значење 'син на син или ќерка', а вторично 'син на брат или сестра'. Најширок ареал опфаќа синтагматскиот состав *внук од брат*, кој во неколку случаи е регистриран во варијантата *од брат внук* (343, 348а). Називите во кои именката *внук* е употребена во деминутивна форма (*внуче*) картографирани се во ареалот на *внук*, односно *внук од брат*.

Консонантската група *вн-* покрај вообичаените промени во *мн-*, односно *н-* во некои пунктови од македонската дијалектна територија се сретнува како *мл-* < *мн-* < *вн-* (*млук* < *мнук* < *внук*), што на картата се регистрира со големи букви V и N (в. транскрипција).

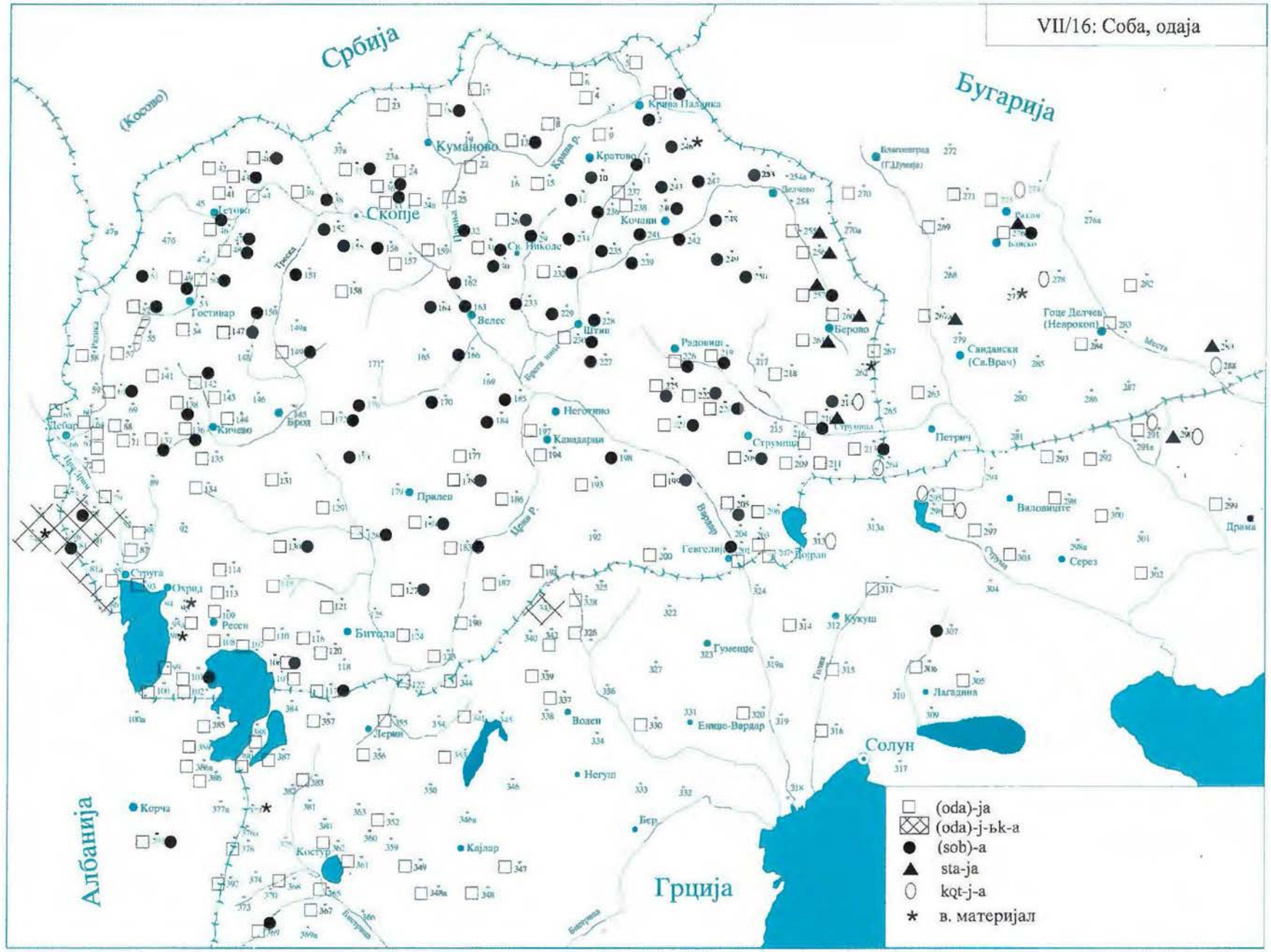
Во два пункта од македонската јазична територија се забележува употреба на синтагматскиот назив *дете од брат* (39) и варијантата *од брат дете* (47) во чиј состав влегува лексемата *дете* (**dětę* ЭССЯ 5: 12-13) со значење 'машко чедо'. Во пунктот 58 е регистриран и називот *мициеви челет* оформен од албанското *mixhë* 'чичко, стрико' (AMP: 441) и словенското **čel'adь* (ЭССЯ 4: 40).

Забележана е и употреба на лексемата *бр'ачед* (357) < **bratučędь* (ЭССЯ 3: 8) што означува сродство на деца од два брата.

VII/16: СОБА, ОДАЈА

1	од'аја, с'оба	47	с'оба	81	'одајка, с'оба (за живеење и за спиење)	122	од'а:	172	'одаја, с'оба
2		47а–47в				123–124	'одаја	173	с'оба
3	с'оба	48	'одеа, с'оба			125		176	с'оба (просторија во која има клет – огниште)
4–6	од'аја	49	'одаја, с'оба	81а		127–128	'одаја, с'оба		
8–9	од'аја	50	'одаја, с'оба	82	'одајка	129	'одаја	177	од'аја
10–12	с'оба	51	с'оба	85	'ода:	130	'одаја, с'оба	178	од'аја, с'оба
13	од'аја, с'оба	52	'одаја, с'оба	86	'одајка	131	'одаја	179	
15	од'аја	53		87	'одаја	134–135	'одаја	180	'одаја, с'оба
16		54	'одаја	88	'ода:	136–138	'одаја, с'оба	183	ѡ'одаја, с'оба
17–18	од'аја	55		89		141	'одаја	184–185	с'оба
19	од'аја, с'оба	57–58	'одаја	92		142	'одаја, с'оба	186	'ода:
22–23	од'аја	59–59а		93	'одаја	143	'одаја	187	'одаја
23а		60	'одаја	94		144	'ода:	190	'ода:
24–24а	од'аја	61	'одаја, с'оба	95	'одајче	145–146		191	од'аа
25	од'аја, кош'ара	64	'ода:	95а	'одаја	147	'одаја, с'оба	192	
26	од'аја, с'оба	65	'одаја	96	'одајче	148		193	од'аја
29–30	с'оба	66		99	'одаја	149	'одаја, с'оба (за спиење)	194	од'аа
31	од'аја, с'оба	67	'ода:	100	'одаја, 'ода:, 'одај			197	од'аа
32	с'оба	68	'одаја	101	'ода:, с'оба	149а		198	с'оба
33	од'аја, с'оба	69		102	'ода:	150–152	с'оба	199	уд'аа, с'оба
36–37	од'аја, с'оба	71	'одаја	103	'одаја	155–156	с'оба	200	од'аја
37а		72	'одеја	106	'одаја, с'оба	157	'ода:	201	уд'аа, с'оба
38	с'оба	73	'одаја	107	'одаја	158	'одаја	203	уд'аа
39	'одаја	74	'одајка	108–110	'ода:	159	'ода:, 'одаја	205	ọд'аа, с'оба
40	'одаја, с'оба	74а	'одајка, к'онак	113	'ода:	162–164	с'оба	206	уд'аа
41–42	'одаја	75	'одајка	114	'о:да	165		207	удạ'ја
43	'одаја, с'оба	76	'одајка, с'оба	115–116	'одаја	166	с'оба	208	уд'аа, с'оба
44	'одаја	78–79	'одаја	117	'одаја, с'оба	169		209	уд'аа
45		80	'одајка	118		170	с'оба		
46	'одаја, с'оба			120–121	'одаја	171			

210	о'даа; с'оба; ст'аја (просторија за живеење)
211	од'аа
212	
213	од'аа, с'оба
214	с'оба, к'ашта, одај'а
215	
216	од'аја
218	од'аа
219	од'аа, с'оба
220	о̣д'аа, с'оба
221–222	од'аа, с'оба
225–226	од'аа, с'оба
227–229	с'оба
230	с'оба, од'аа (1. просторија за живеење; 2. приемна соба)
232–234	с'оба
235	с'оба, од'аја
236	с'оба
237–238	од'аа
239–243	с'оба
246	с'оба, к'олиба
247–250	с'оба
253	с'оба – простор-ија во која има клет (огниште)
254–254а	
255	ст'аа (просторија за живеење), ода'а (1. просторија за живеење; 2. соба во која се пречекуваат гости)
256	ст'аја (просторија за живеење), одај'а (1. просторија за живеење; 2. просторија во куќата во која не се готви)
257	ст'аја (просторија за живеење), одај'а
260	од'аа (1. просторија за живеење; 2. најубавата и најуредената соба во која се пречекуваат гости), ст'аја (просторија за живеење)
261	од'аа; ст'аја (просторија за живеење)
262	сед'ело
263	одаі̣'а
264	к'ашта
265	
267	одаі̣'а
267а	од'аја, ст'аја
268 –270	одаі̣'а
270а	
271	ода'а
272	
274	к'ашта
275	вудаі̣'а
276	с'обạ, удеј'а, ст'аја (просторија за живеење)
276а	
277	ода'ичка
278	к'ăшта
279–281	
282–283	одаі̣'а
284	одаі̣'ă
285	
286	ст'аі̣а (просторија за живеење)
287	
288	к'ăшта
289	ст'аі̣а (просторија за живеење)
290	к'ăшта, ст'аі̣ę
291	одаі̣'а, к'ăшта
291а	
292	одаі̣'а
293	о̣даі̣'ă, о̣д'ајч'а̣
294	
295–296	одаі̣'а, к'ăшта
297–298	одаі̣'а
298а	
299	одаі̣'а
300	удăј'а
301	
302–303	одаі̣'а
304	
305–306	удај'а
307	с'оба
309–310	
311	удај'а
312	
313	к'ăшта
313а	
314–315	уд'аа
316	уд'аја
317–319а	
320	уд'аа̣
322	
323	уд'а:
324	
325	уд'аја
326	о̣д'аја
327	
328	од'аја
330	о̣д'аа̣
331–334	
336	
337	уд'аја
338	
339	уд'аја
340	уд'ајă
341	уд'аја
342	о̣д'аја:
343	о̣д'ајка
344	уд'аја
345–346а	
346–346а	
347–349	уд'аја
350	
352	од'аја
353	уд'аја
354	
355–356	уд'аја
357	'одаја
359–360	
361	уд'аја
362	од'аја
363	
365	уд'аја
366	
367–368	уд'аја
369	од'аја, соба (долниот спрат од куќата)
369а–370	
373–375	
376	од'аја
376а	
377	трем
377а	
380–382	
383	'одаа
384	
385	'ода:
386	'одаја
386а–388	'ода:
389	'одаја
390	'ода:
391	од'еја, с'оба
391а	
392	од'аја

VII/16: Соба, одаја
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Скопје
Куманово
Кратово
Кочани
Делчево
Берово
Струмица
Петрич
Гевгелија
Дојран
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Гостивар
Кичево
Дебар
Неготино
Кавадарци
Гевгелија
Валовиште
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Солун
Енидже-Вардар
Водени
Негуш
Лерин
Корча
Кајлар
Костур
Виница
Штип
Св. Николе
Крива Паланка
Благоевград (Г.Джумаја)
Рилски
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санадански (Св.Врач)
(oda)-ja
(oda)-j-ьk-a
(sob)-a
sta-ja
kqt-j-a
в. материјал

VII/16: СОБА, ОДАЈА

На картата се претставува дијалектниот материјал, кој се однесува на називите на 'одделение во куќата каде што се седи, спие'.

Картографирани се лексемите: *соба, одаја, одајка, стаја* и *каштa*.

Лексемата *одаја* е балкански турцизам, сп. тур. *oda*, османски турски **oday* < сттур. *otay* (Skok II: 542; БЕР IV: 793).

Во дијалектниот материјал (сп. индекс) се забележува дека лексемата *одаја* покрај општото значење 'просторија за живеење', во одделни пунктови развила и специјализирани значења: сп.: 'приемна соба' (230), 'соба во која се пречекуваат гости' (255), 'просторија во куќата во која не се готви' (256), 'најуредената, приемната соба' (260), односно 'најубавата и најуредената соба во која се пречекуваат гости' (261).

Називот *соба* е балканизам од унгарско потекло, сп. *szoba* < стгер. *stuba* што значи 'соба, печка' (Skok III: 299).

Од приложениот дијалектен материјал (в. индекс) може да се види дека во поголем број случаи лексемата *соба* освен со првичното значење 'одделение во куќата каде што се седи, спие', се јавува и со значењето 'печка'. Со значење 'соба за живеење' ја бележиме во пунктот 81, со значење 'соба за спиење' во пунктот 149, со значење 'просторија во која има клет (огниште)' во пунктовите 176 и 253, и со значење 'долниот спрат од куќата' во пунктот 369.

Називот *стаја* со значење 'просторија за живеење' во македонските говори има ограничена употреба. Лексемата е од словенско потекло сп. прсл. **staja* (Snoj: 603) со првично значење 'простор во кој живеат животни'.

Називот *каштa* е од прсл. **kǫtja* со значење 'куќа од една соба со огниште' (БЕР III: 241, Skok II:221).

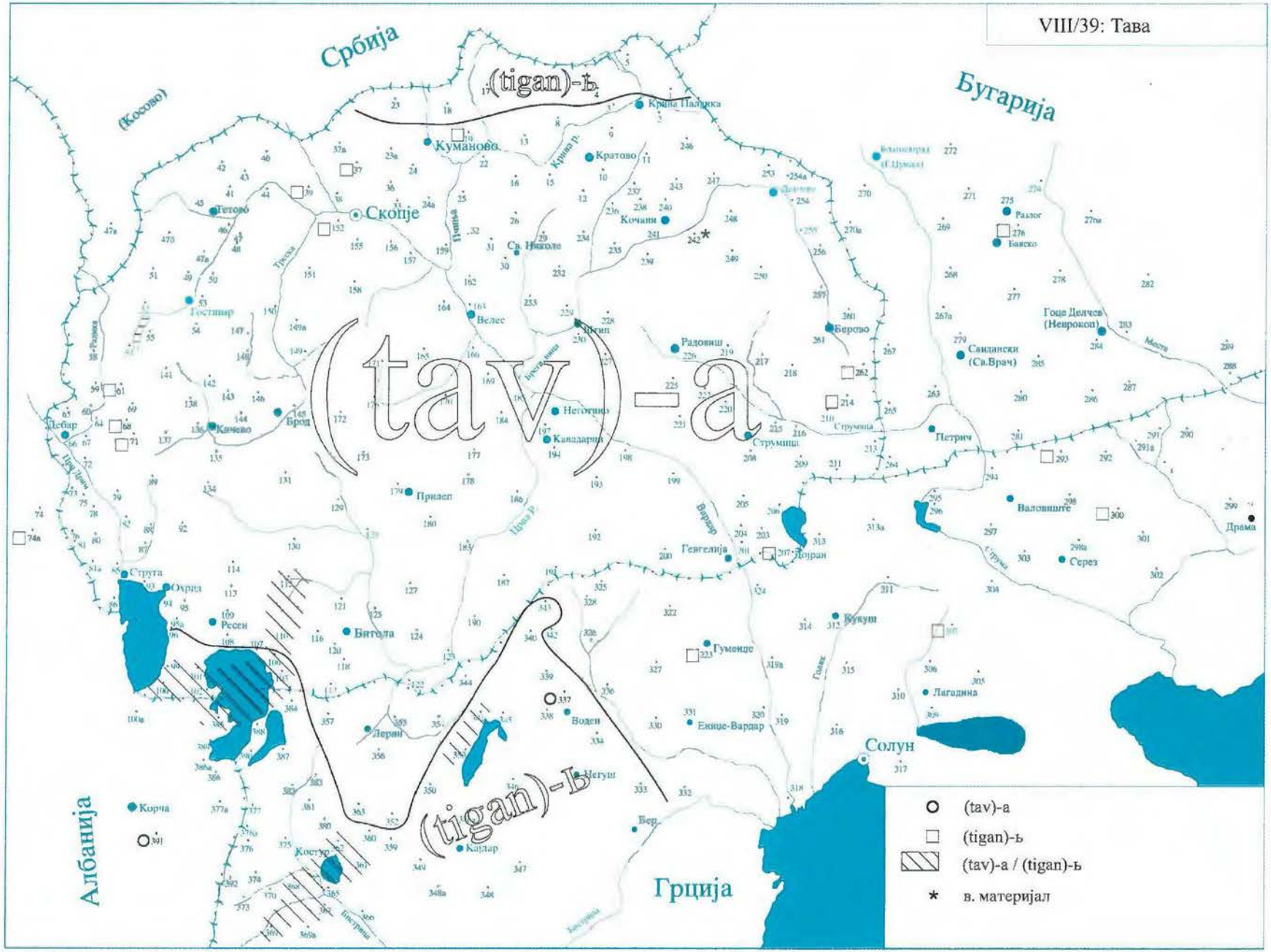
Како лексеми што еднаш се појавуваат во картографираниот дијалектен материјал ги бележиме следните: *кол'иба* (246) веројатно од грчки, сп. стгр. *καλύβη* 'покрив, колиба, шатор' (GHS: 213), но ја има и во другите балкански јазици: тур. *koliba*, алб. *kolibe* (Bezlaj II, 57); *трем* (377) < прсл. **termъ* (Bezlaj IV, 218); *сед'ело* (262) од словенска основа, од прсл. **sěd-* (Snoj: 557) и *конак* (74а) < тур. *konak* 'преноќиште' (Јашар-Настева 2001: 61).

Не се картографираат забележаните семантички диференцијации.

VIII/39: ТАВА

1	тиг'ањ	64–65	т'ава	116–117	т'ава	197–203	т'ава	263–265	
2		66		118		205–206	т'ава	267	т'ава
3	т'ава	67	т'ава	120–124	т'ава	207	тиг'ан	267а	тав'а
4–6	тиг'ањ	68	т'иган	125		208–211	т'ава	268–272	
8–9	т'ава	69		127	т'ава	212		274–275	
10–13	т'ава	71	т'иган	128–131	т'ава	213	тав'а	276	тиг'ањ
15	т'ава	72–74	т'ава	134–138	т'ава	214	тиг'ањ	276а–292	
16		74а	т'иган	141–144	т'ава	215		293	т'иг'ан'
17–18	тиг'ањ	75	т'ава	145–146		216	т'ава	294–299	
19	т'ава, тиг'ањ	76		147	т'ава	218–222	т'ава	300	тиг'ан'
22	т'ава	78–81	т'ава	148		225–227	т'ава	301–304	
23	тиг'ањ	81а		149	т'ава	228		305	тав'а
23а		82	т'ава	149а		229	т'ава	306	т'ава
24–26	т'ава	85–88	т'ава	150–151	т'ава	230	т'ава (со две на-	307	тиг'ањ
29–33	т'ава	89		152	т'иган		мени: 1. за пр-	309–310	
36	т'ава	92		155–159	т'ава		жење јајца, т.н. *тава*	311	т'ава
37	т'ава (земјена),	93	т'ава	162–164	т'ава		*пржал'ка*; 2. голем	312	
	т'иган (бакарен)	94		165			земјен сад за пе-	313	т'ава
37а		95–95а	т'ава	166	т'ава		чење или варење	313а	
38	т'ава	96	т'иган	169			манџа во фурна)	314–316	т'ава
39	т'иган	99	т'ава	170	т'ава	232–241		317–320	
40–44	т'ава	100	т'иган (помал),	171		242	т'ава (*тава пр-*	322	
45			тава (поголема)	172–173	т'ава		*жатна* – за пр-	323	тиг'ањ
46–47	т'ава	101–102	т'ава	176–178	т'ава		жење јајца или за пра-	324–325	
47а–47в		103	т'иган, т'ава	179			вење запршка)	326	т'ава
48–54	т'ава	106	т'ава, т'иган	180	т'ава	243	т'ава	327	
55		107–109	т'ава	183	т'ава	246–250	т'ава	328	т'ава
57–58	т'ава	110	т'ава, т'иган	184–187	т'ава	253	т'ава	330–334	
59–59а		113–114	т'ава	190–191	т'ава	254–254а		336	
60	т'ава	115	т'иган (со рачка),	192		255–257	т'ава	337	т'ава, т'иган
61	т'иган		т'ава (без рачка)	193–194	т'ава	260–261	т'ава	338	

339–340	тиґ'ајн
341	т'иган, т'ава (земјен сад со две рачки во кој се прават манџи во шпорет или во фурна)
342	т'ава
343	т'иґaњ
344–346а	
347	т'иґăн
348	т'иґaн
348а–349	т'иґăн
350	
352	т'ава
353	т'ава, т'иган
354	
355–357	т'ава
359–360	
361	т'иган, т'ава
362	т'иган (со долга рачка), т'ава (подлабока е, и е без рачки)
363	
365	т'иган
366	
367–369	т'иган, т'ава
369а–370	
373–374	
376	т'иган
376а	
377	т'иган
377а	
380–382	
383	т'иган
384	
385	т'ава, т'иган
386–390	т'иган
391	т'иган, т'ава
391а	
392	т'иган

VIII/39: Тава
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
(tigan)-ь
(tav)-а
(tigan)-ь
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Кочани
Гостивар
Тетово
Велес
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Струмица
Радовиш
Берово
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Гумендже
Енидже-Вардар
Лагадина
Солун
Воден
Негуш
Корча
Кајлар
(tav)-а
(tigan)-ь
(tav)-а / (tigan)-ь
в. материјал

VIII/39: ТАВА

На картата се претставени лексемите со кои во македонските дијалекти се именува 'сад што служи за пржење храна'.

Картографирани се лексемите *тава* и *тиган*.

Лексемата *тава* е балкански турцизам < тур. *tava* (Skok III:447).

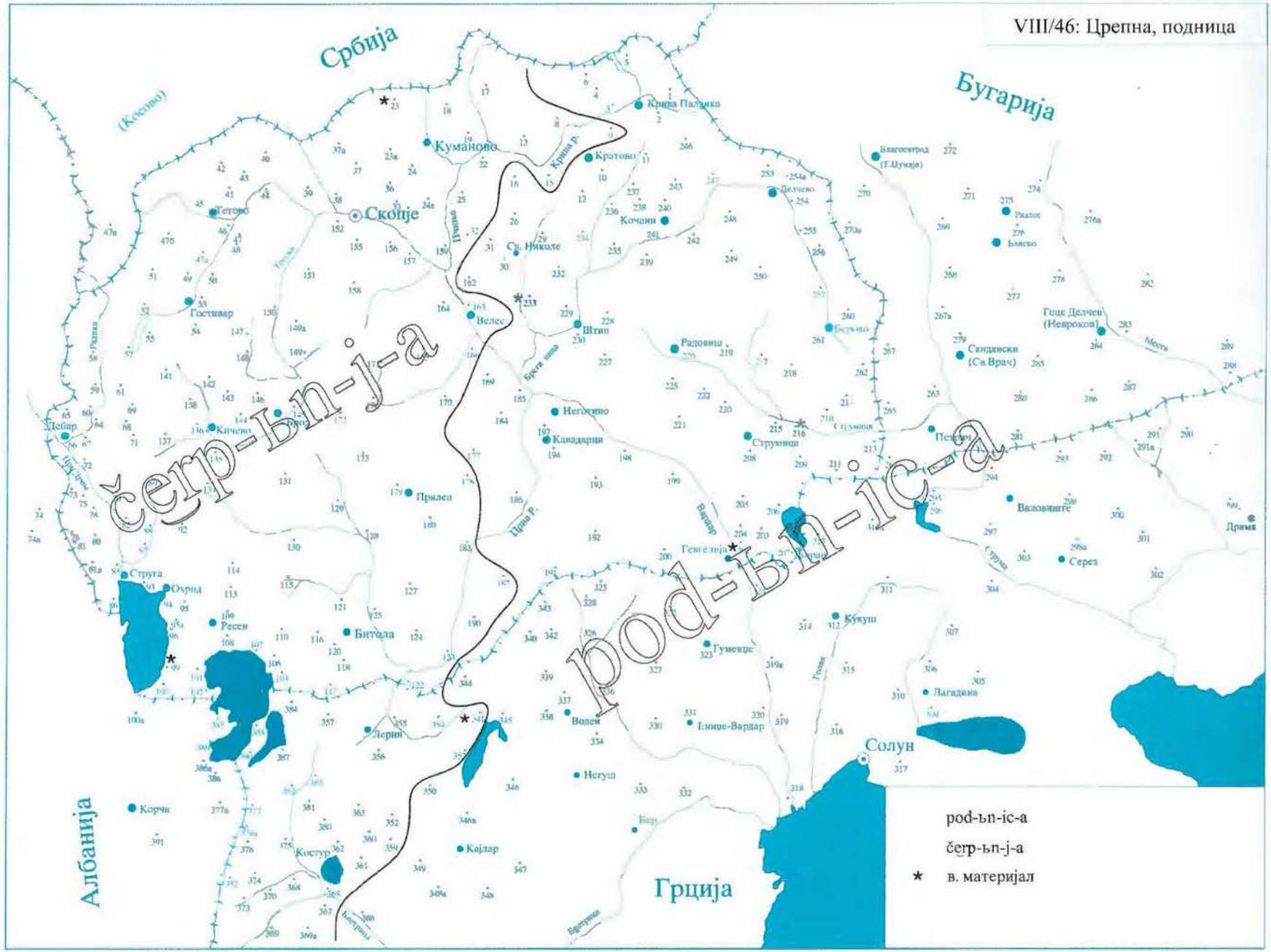
Називот *тиган* зафаќа значително помал ареал во однос на називот *тава*. Се работи за балкански грцизам од грч. *τηγάνι,* стгр. *τήγανον* со значење 'тава' (Skok III: 467; Аргировски 1998: 270).

Во одделни пунктови е регистрирана употреба и на двата назива, а разликата се состои во материјалот од кој тие се изработени, во големината, како и во нивната намена односно функција, сп. во пунктовите: 37 *тава* – земјена // *тиган* – бакарен; 100 *тиган* – помал // *тава* – поголема; 115 *тиган* – со рачка // *тава* – без рачка; 230 *тава* – со две намени: 1. за пржење јајца т.н. *тава пржал'ка* и 2. голем земјен сад за печење или варење манџа во фурна; 242 *тава пржатна* – за пржење јајца или за запршка; 341 *тиган // тава* – земјен сад со две рачки во кој се прават манџи во шпорет или фурна; 362 *тава* – подлабока без рачки // *тиган* – со долга рачка. Семантичката диферснцијација не се картографира.

VIII/46: ЦРЕПНА, ПОДНИЦА

1	п'одница	64–65	ч'ерепна	134–138	цр'епна	192		307	п'одница
2		66		141–142	цр'епња	193–194	подн'ица	309–310	
3–6	п'одница	67–68	ч'ерепна	143–144	цр'епна	197–198	подн'ица	311	п'одница
8–9	цр'епња	69		145–146		199–201	п'одница	312	
10–12	п'одница	71–75	ч'ерепна	147	цр'епна	203	п'одница	313	п'одница
13	цр'епња	76		148		205–209	п'одница	313а	
15	цр'епња	78–81	ч'ерепна	149	цр'епна	210		314–316	п'одница
16		81а		149а		211	п'одница	317–320	
17–19	цр'епња	82	ч'ерепна	150–151	цр'епна	212		322–323	п'одница
22	цр'епња	85	ч'ерепна	152	цр'епња	213–214	п'одница	324–325	
23	цреп'уља	86–87	ч'ерепна	155–157	цр'епња	215		326	п'одница
23а		88	цр'епна	158	ч'ерепна	216	ф'урна	327	
24–25	цр'епња	89		159	цр'епња	218–222	п'одница	328	подн'ица
26	п'одница	92		162	подн'ица	225–230	п'одница	330	п'одница
29–31	п'одница	93	ч'ерепна	163–164	цр'епња	232	п'одница	331–334	
32–33	цр'епња	94		165		233	в'урна	336	
36–37	цр'епња	95–96	ч'ерепна	166	цр'епна	234	п'одница	337	пудн'ица
37а		99	ч'ерепна, петул'арка	169		235–240	п'одница	338	
38–44	цр'епња	100–102	ч'ерепна	170	цр'епна	241		339	п'одница
45		103	ц'ерепна	171		242–243	п'одница	340	
46	цр'епња	106	ц'ерепна	172–173	цр'епна	246–250	п'одница	341	цр'епна
47	цр'епна	107–109	ч'ерепна	176	цр'епна	253	п'одница	342	подни'ца
47а–47в		110	ц'ерепна	177	подн'ица	254–254а		343	подн'ица
48–52	цр'епња	113–115	ч'ерепна	178	црепн'а	255–257	п'одница	344–346а	
53		116		179		260–262	п'одница	347	пудн'ица
54	цр'епња	117	ц'ерепна	180	цр'епна	263–265		348	пудн'ица
55		118		183	цр'епна	267	п'одница	348а–349	пудн'ица
57	цр'епња	120	ц'ерепна	184–186	подн'ица	267а–272		350	
58	ч'ерепна	121–124	цр'епна	187	цр'епна	274–275		352	цер'епна
59–59а		125		190	цр'епна	276	п'одница	353	цр'епна
60–61	ч'ерепна	127–131	цр'епна	191	подн'ица	276а– 306		354	

355–357	цер'епна
359–360	
361	чер'епна
362	цер'епна
363	
365	чер'епна, цер'епна
366	
367–369	чер'епна
369а–370	
373–375	
376	чер'епна
376а	
377	чер'епна
377а	
380–382	
383	цер'епна
384	
385–386	чер'епна
387–388	цер'епна
389–390	чер'епна
391	черј'ăпна
391а	
392	чер'епна

VIII/46: Црепна, подница
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Кочани
Св. Николе
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Петрич
Гевгелија
Валовиште
Серез
Драма
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Енидже-Вардар
Воден
Лерин
Негуш
Кајлар
Костур
Корча
Солун
Благоевград (Г.Џумаја)
Делчево
Кривалог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Места
Црна Р.
Брегалница
Вардар
Струма
čɛ̀gr-ьn-j-a
pod-ьn-ìc-a
pod-ьn-ìc-a
čɛ̀gr-ьn-j-a
★ в. материјал

VIII/46: ЦРЕПНА, ПОДНИЦА

Картографиран е дијалектниот материјал, кој се однесува на називите што означуваат 'земјен сад налик на тепсија во кој се пече леб'.

На македонската дијалектна територија со посоченото значење се регистрирани два назива: *црепна* и *подница.*

Лексемата *црепна*, прсл. **čerpьna, *čerpьnja* е изведена од **čerpь* (ЭССЯ 4: 73, Skok I: 274). Поинакво суфиксно образување покажува називот *црепуља* забележан во пунктот 23.

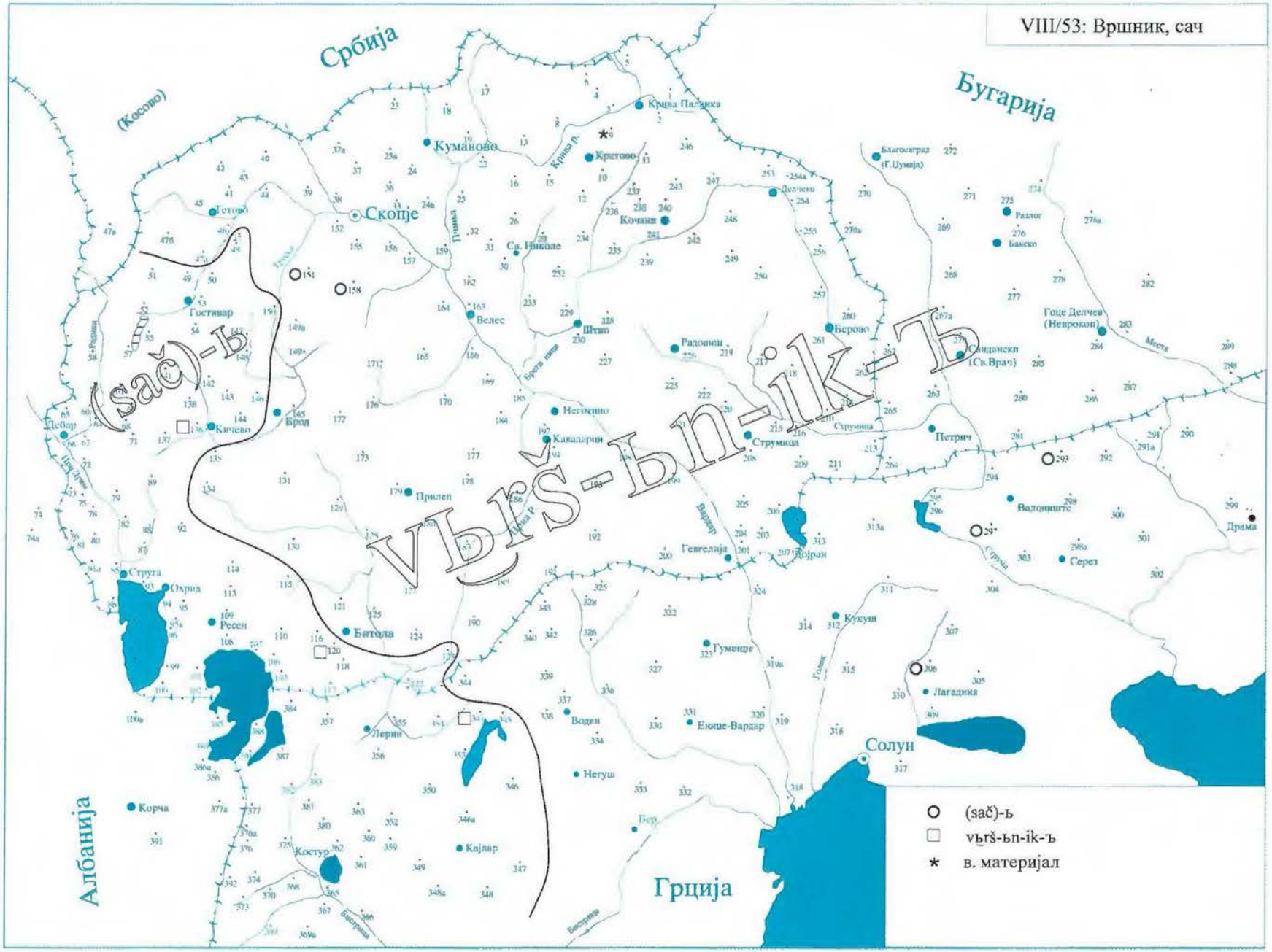
Називот *подница* < **podьnica* е изведен од прсл. **podь,* со значење 'под, долна површина' (Bezlaj III: 67-68; БЕР V: 459).

Како единечно именување го бележиме и називот *петуларка* (99), што се доведува во врска со називот *пита* 'вид пециво', кој се третира како балканизам присутен во грчкиот, сп. нгр. *πήττα*;, сргр. *πίτα*; вулгарно лат. **pitta*; италијански дијалектно (наполитански): *pettula*, македонски *питулица* 'вид тестенина' (сп. Skok III: 665; Bezlaj III: 43). Во ароманскиот е регистрирана формата *petura* 'кора, јуфка' (Попникола: 214), додека во речникот на албанскиот јазик се регистрирани формите: *pettul* 'тиганица', *pettulak* 'сплескан', *pettulicë* 1. рамна тава, 2. тенок пченкарен леб (AMP: 529).

VIII/53: ВРШНИК, САЧ

1	в'р̨шник	57–58	с'ач	118		176		254–254а	
2		59–59а		120	с'ач, в'р̨шник	177–178	в'р̨шник	255–257	в'р̨шник
3–4	в'р̨шњик	60–61	с'ач	121	в'р̨шник	179		260–262	в'р̨шник
5	в'р̨шник	64	с'ач, с'а:ч	122	с'ач	180	в'р̨шник	263–265	
6	вршњ'ик	65	с'а:ч	123–124	в'р̨шник	183–187	в'р̨шник	267–267а	в'р̨шник
8	врешњ'ик	66		125		190–191	в'р̨шник	268–272	
9	вр̨шњ'ик	67–68	с'а:ч	127–131	в'р̨шник	192		274–275	
10	в'р̨шник	69		134–135	в'р̨шник	193–194	в'р̨шник	276	в'р̨шник
11	вр̨'ăшник	71	с'ач	136	сач, в'р̨шник	197–198	в'р̨шник	276а–291	
12–13	вр̨шн'ик	72	с'ач, с'а:ч	137–138	с'ач	199	вр^{ă}шн'ик	291а	с'ач'
15	вр̨шн'ик	73–75	с'ач	141–142	с'ач	200–201	в^{ă}р̨шн'ик	292–296	
16		76		143	с'а:ч	203	вăршн'ик	297	с'ач
17–19	вр̨шњ'ик	78–79	с'ач	144	с'ач	205	вр^{ă}шн'ик	298–304	
22–23	вр̨шн'ик	80	с'ач, с'а:ч	145–146		206	врăшн'ик	305	вр'ăшн'ак
23а		81	с'ач	147	с'ач	207–209	вăршн'ик	306	с'ач
24	вр̨шњ'ик	81а		148		210–211	в'р̨шник	307	вр'ăшник
24а–26	вр̨шн'ик	82	с'ач	149	в'р̨шник	212		309–310	
29–33	в'р̨шник	85–88	с'ач	149а		213–214	в'р̨шник	311	в'ăршник
36–37	в'р̨шник	89		150	с'ач	215		312	
37а		92		151	с'ач, в'р̨шник	216	в'р̨шник	313	вăршн'ик
38–40	в'р̨шник	93	с'а:ч, с'ач	152	в'р̨шник	218	в'р̨шник	313а	
41–42	в'ăршник	94		155–157	в'р̨шник	219	в'р̨^{ă}шник	314	вршн'ик
43–44	в'р̨шник	95–96	с'ач	158	с'а:ч	220	в'р̨шник	315–316	врăшн'ик
45		99	сач	159	в'р̨шник	221	в'р̨^{ă}шник	317–320	
46	в'р̨шник	100	с'а:ч	162–164	в'р̨шник	222	в'р̨шник	322	
47	с'а:ч	101–103	с'ач	165		225–230	в'р̨шник	323	вр'ăшник
47а–47б		106	с'ач	166	в'р̨шник	232–235	в'р̨шник	324–325	
48–52	с'а:ч	107	с'а:ч	169		236	вршн'ик	326	в'ăршник
53		108–110	с'ач	170	в'р̨шник	237–243	в'р̨шник	327	
54	с'а:ч	113–116	с'ач	171		246–250	в'р̨шник	328	в'ăршник
55		117	с'а:ч	172–173	в'р̨шник	253	в'р̨шник	330–334	

336
337 в'р̥шник
338
339 в'р̥шник
340 в'ăршник
341 с'ач, в'ăршник
342 в'ăршник
343 в'р̥шник
344–346а
347–349 с'ач
350
352–353 с'ач
354
355–357 с'ач
359–360
361–362 с'ач
363
365 с'ач
366
367–369 с'ач
369а–370
373–375
376 с'ач
376а
377 с'ач
377а
380–382
383 с'а:ч
384
385 с'ач
386 с'а:ч
386а–391 с'ач
391а
392 с'ач

VIII/53: Вршник, сач
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Скопје
Куманово
Крива Паланка
Кратово
Кочани
Делчево
Св. Николе
Гостивар
Тетово
Велес
Штип
Берово
Радовиш
Струмица
Петрич
Дебар
Кичево
Прилеп
Неготино
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Солун
Воден
Енидже-Вардар
Лерин
Негуш
Корча
Костур
Кајлар
(sač)-ь
vьrš-ьn-ik-ъ
в. материјал

VIII/53: ВРШНИК, САЧ

На картата е претставен дијалектниот материјал, кој се однесува на именувањата на 'железен сад што се става врз црепната за да се испече лебот'.

Картографирани се лексемите: *вршник* и *сач*.

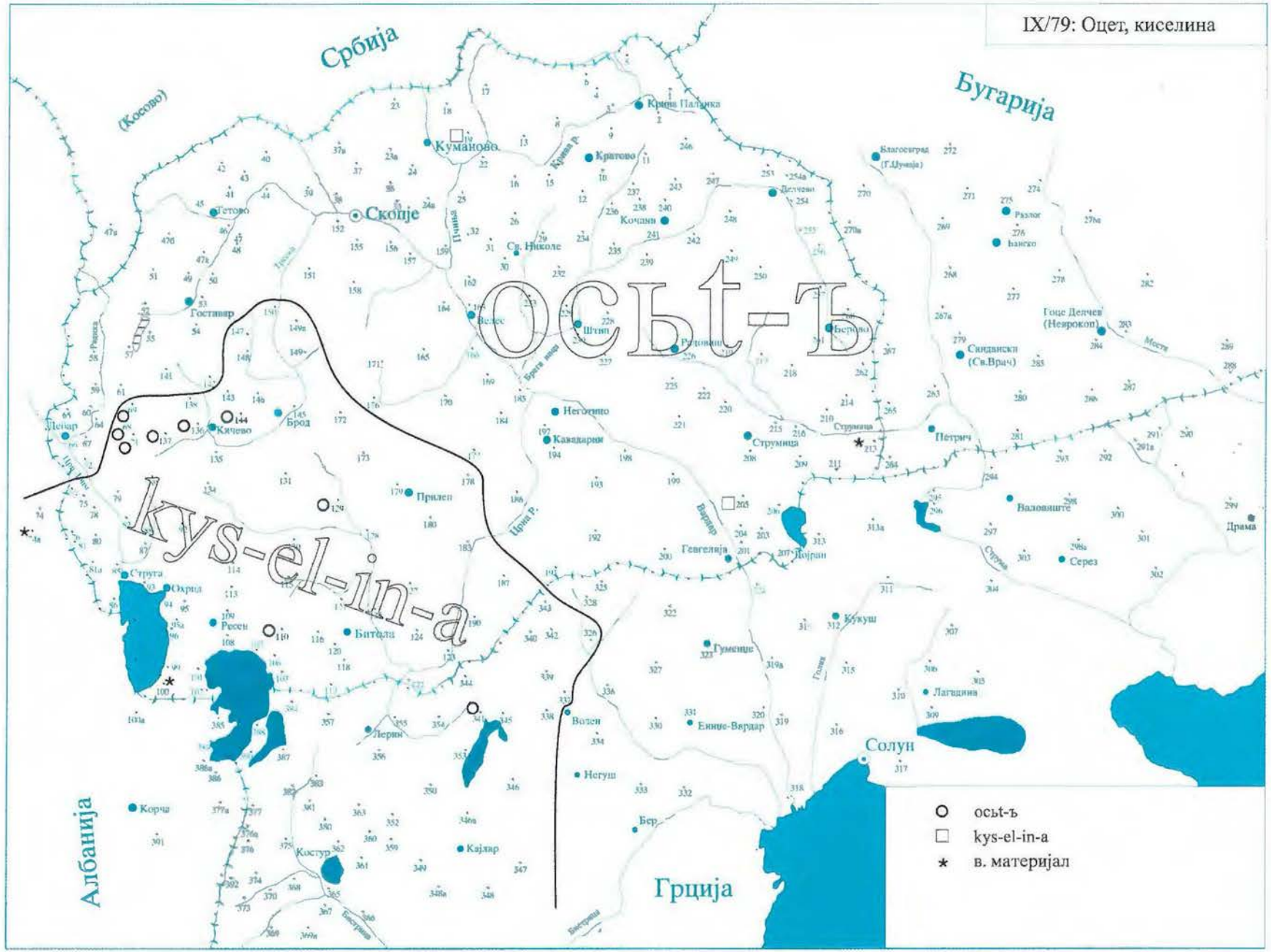
Лексемата *вршник* е изведена форма од прсл. **vьrhъ* - (Skok III: 624). Поинакво суфиксно образување се констатира единствено во пунктот 305, сп. *вр'ăшн'ак* (*vьršьn-ak-ъ*).

Лексемата *сач* е балкански турцизам од турското *saç* < пер. *sāǧ* со значење 'железен или земјен поклопец под кој се пече леб и пита; на средината сачот има мал отвор' (Škaljić 1989: 539).

IX/79: ОЦЕТ, КИСЕЛИНА

1	оц'ет	40	'оцạт	94		143	кис'елина	203	уц'ет
2		41–44	'оцет	95	ќис'елина	144	'оцет (поретко),	205	уц'ет,
3–4	оц'ет	45		95а	ќис'ел'ина		киселина		кисел'ина
5	'оцăт	46–47	'оцет	96	ќис'елина	145–148		206–207	уц'ет
6	оц'ăт	47а–47в		99	ќис'елина	149	кис'елина	208	оц'ет
8–10	оц'ăт	48–52	'оцет	100	кис'елина в'инска,	149а		209–210	уц'ет
11		53			ќис'елина	150	кис'елина	211	оц'ет
12	оц'ăт	54	'оцет	101	к'ис'елина	151–152	'оцет	212	
13		55		102–103	кис'елина	155–159	'оцет	213	оц'еќ
15	'оцат	57–58	'оцет	106	кис'елина	162–164	'оцет	214	оц'ет
16		59–59а		107	ќиселина	165		215	
17–18	'оцат	60–65	'оцет	108–109	к'ис'елина	166	'оцет	216	уц'ет
19	оц'ăт,	66		110	оцет, киселина	169		218–219	оц'ет
	к'исел,ина	67	'оцет	113–115	кис'елина	170	'оцет	220	ọц'ет
22	'оцат	68	кис'елина	116	к'ис'елина	171		221	оц'ет
23	оцăт	69		117	ќ'иселина	172–173	кис'елина	222	оц'ет
23а		71	'оцет, кис'елина	118		176–177	'оцет	225–227	оц'ет
24	'оцăт	72	'оцет	120	к'ислина	178	кисел'ина	228	
24а		73–74	кис'елина	121	кис'елина	179		229–230	оц'ет
25	'оцạт	74а	кис'елица	122–123	кисел'ина	180	кис'елина	232	оц'ет
26	'оцă^{a}т	75	кис'елина	124	кис'елина	183	кис'елина	233	'оцет
29	'оцă^{a}т	76		125		184–186	'оцет	234–240	оц'ет
30	'оцăт	78		127–128	кис'елина	187	кис'елина	241	
31	'оцет	79–81	кис'елина	129	кис'елина,	190	кисел'ина	242–243	оц'ет
32	'оцат	81а			'оцет	191	'оцет	246–249	оц'ет
33	'оцет	82	кис'елина	130–131	кис'елина	192		250	оцет
36	'оцăт, 'оцет	85–86	ќис'елина	134–135	кис'елина	193–194	'оцет	253	оц'ет
37	'оцạт	87–88	кис'елина	136–137	'оцет, кис'елина	197–198	'оцет	254	
37а		89		138	кис'елина	199	уц'ет	254а	
38	'оцет	92		141		200	оц'ет	255–257	оц'ет
39	'оцат	93	кис'елина	142	'оцет	201	уц'ет	260–262	оц'ет

263		347–349	кисел'ина
264	уц'ет	350	
265		352	кисел'ина
267		353	кисе"л'ина
267а	оц'ет	354	
268–272		355–356	кисел'ина
274–287		357	киселина
288	уц'ɛт	359–360	
289–304		361–362	кисел'ина
305–307	уц'ет	363	
309–310		365–366	
311	уц'ет	367	кисел'ина
312		368	к'исел'ина
313	уц'ет	369	кисел'ина
313а		369а–370	
314–316	уц'ет	373–375	
317–320		376	кисел'ина
322		376а	
323	уц'ет	377	кисел'ина
324–325		377а	
326	кис'елина	380–382	
327		383	к'иселина
328	оц'ет	384	
330–334		385–386	кис'елина
336		386а	к'ис'елина
337	кисел'ина	387	киселина
338–339		388	к'исели:на
340	кисел'инă	389	кис'елина
341	кисел'ина, 'оцит, 'ексенција'	390	киселина
		391	к'исел'ина
342–343	кисел'ина	391а	
344	к'исел'ина	392	кисɛл'ина
345–346а			

IX/79: Оцет, киселина
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Брод
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Неготино
Кавадарци
Струмица
Петрич
Гевгелија
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Енидже-Вардар
Солун
Лерин
Воден
Негуш
Бер
Кожани
Св. Николе
Штип
Радовиш
Виница
Делчево
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Синдански (Св.Врач)
Благоевград (Г.Джумаја)
Костур
Корча
Кајлар
ось-ъ
kys-el-in-a
в. материјал

IX/79: ОЦЕТ, КИСЕЛИНА

Картографирани се лексемите што се добиени како одговор на прашањето 'што се добива кога ќе се скисели виното'.

Македонската дијалектна територија разликува два ареала во врска со ова прашање.

Првиот го претставува лексемата *оцеш* < **осьтъ* < лат. *acetum* (ЭССЯ, 32: 11). Во дел од македонските југоисточни говори (разлошки, петрички, долновардарски) се забележува палатализација на крајното *-ш'* (< **tь*) > *-ќ*, кај лексеми од типот: *пак, зек* < *зеш', паш'* < **zetь, *pǫtь* (сп. Видоески 1999: 19, 35). Оваа појава на палатализација ја регистрираме и кај лексемата *оцек* (213) < **осьтъ*.

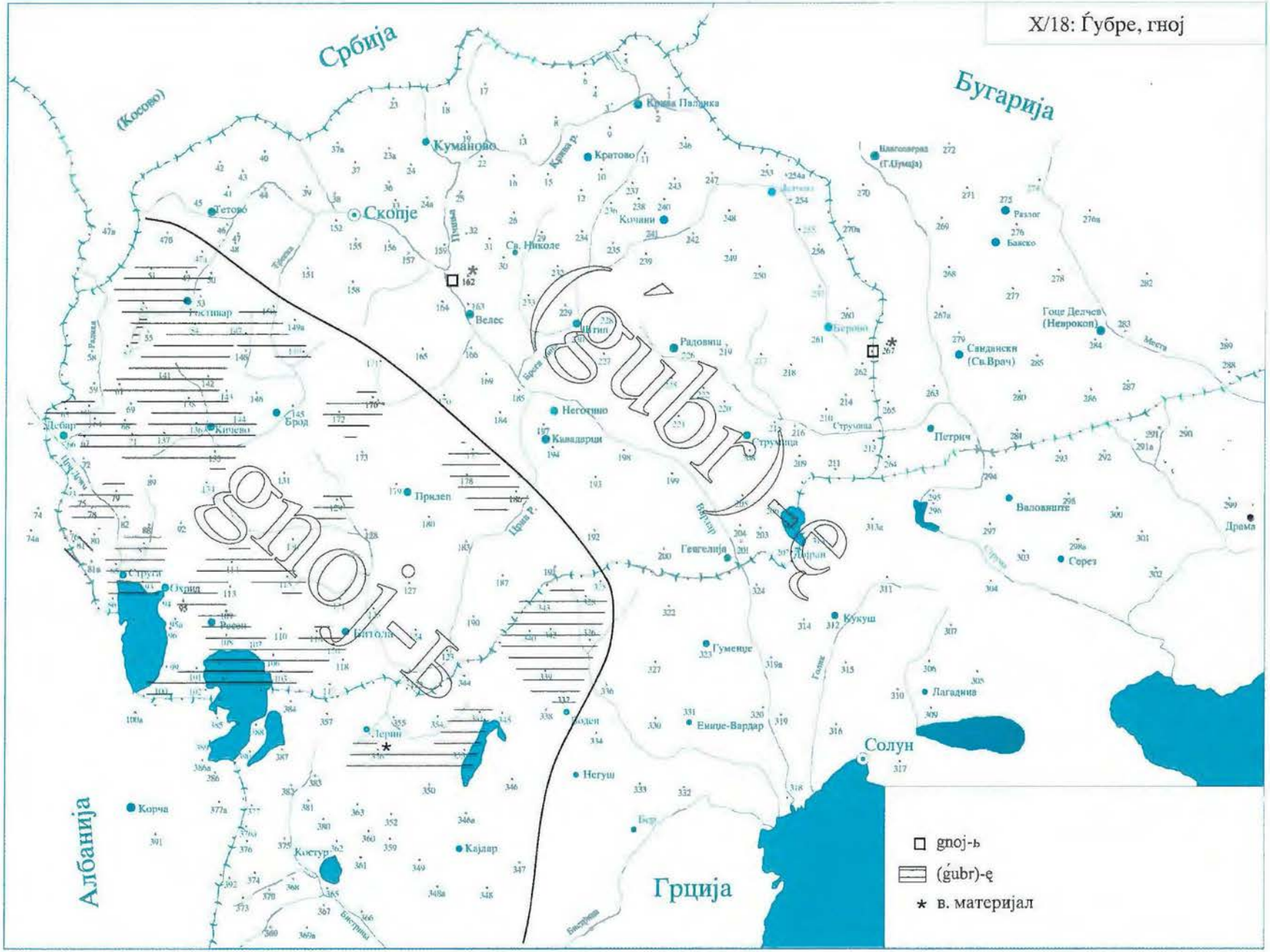
Вториот ареал ѝ припаѓа на лексемата *киселина* < **kyselina* (ЭССЯ, 13: 270, 273). Од истата основа **kysel-* е оформена лексемата *киселица* < **kyselica* (ЭССЯ, 13: 269-270), која ја регистрираме единствено во пунктот 74а.

Меѓу единечните називи го бележиме и синтагматскиот назив *винска киселина* (100).

X/18: ЃУБРЕ, ГНОЈ

1	ѓ'убре	53		89		120	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (вештачко)	169	
2		54	гн'ој, ѓ'убре	92				170	ѓ'убре
3–6	ѓ'убре	55		93	гн'ој, ѓ'убре (вештачко)	121–124	гн'ој	171	
8–10	ѓ'убре	57	гн'ој			125		172	гн'ој, ѓ'убре
11		58	ѓ'убре	94		127–128	гн'ој	173	гн'ој
12–13	ѓ'убре	59–59а		95	ѓ'убре, гн'ој	129	гн'ој (само од стока), ѓубре	176	ѓ'убре
15–19	ѓ'убре	60	ѓ'убре	95а–96	гн'ој			177–178	гн'ој, ѓ'убре
22	ѓ'убре	61	ѓ'убре, гн'ој	99	гн'ој	130–131	гн'ој	179	
23	ѓубре (домашњо ѓубре)	64	ѓ'убре	100	гн'ој, ѓ'убре (арско)	134	гн'ој	180	гн'ој
		65	гн'ој, ѓ'убре			135	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (вештачко)	183	гн'ој
23а		66		101	гн'ој, ѓ'убре (вештачко)			184–185	ѓ'убре
24	ѓ'убре	67	ѓ'убре, гн'ој			136	ѓ'убре (вештачко), гн'ој (арско ѓубре)	186	ѓубре (поретка употреба), гној (почеста употреба)
24а		68	ѓ'убре	102	гн'ој				
25–26	ѓ'убре	69		103	гн'ој, ѓ'убре	137	ѓ'убре, гн'ој		
29–33	ѓ'убре	71	гн'ој, ѓ'убре	106	гн'ој, ѓ'убре	138	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (вештачко)	187	гн'ој
36–37	ѓ'убре	72–74а	гн'ој	107	гн'ој (природно ѓубре), ѓ'убре (вештачко)			190–191	гн'ој
37	ѓ'убре	75	гн'ој, ѓ'убре			141	ѓ'убре	192	
37а		76				142	ѓ'убре, гн'ој	193–194	ѓ'убре
38–39	ѓ'убре	78	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (вештачко)	108	гн'ој, ѓ'убре	143	гн'ој	197–198	ѓ'убре
40	ѓ'убре (гн'ој – од рана)	79	гн'ој, ѓ'убре	109	гн'ој, ѓ'убре (понов збор)	144	гн'ој, ѓ'убре	199	ѓ'убре, (гн'ој – од рана)
41–44	ѓ'убре	80	гн'ој	110	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (сметот во куќата)	145–146		200	ѓ'убре
45		81	гн'ој (арско ѓубре), ѓ'убре (вештачко)			147	гн'ој, ѓ'убре	201	ѓ'убре, (гној – од рана)
46–47	ѓ'убре					148			
47а–47в		81а		113	гн'ој	149	ѓ'убре	203	ѓ'убре
48	ѓ'убре	82	гн'ој	114	ѓ'убре	149а		205–207	ѓ'убре
49	ѓ'убре	85	гн'ој, ѓ'убре (понов збор)	115	гн'ој, ѓ'убре	150–152	ѓ'убре	208	ѓ'убре, (гн'ој – од рана)
50	ѓ'убре, гн'ој			116	гн'ој (од стока), ѓ'убре	155–159	ѓ'убре		
51	ѓ'убре	86	гн'ој			162	гн'ој	209–211	ѓ'убре
52	ѓ'убре, (гн'ој – од рана)	87	ѓ'убре, гн'ој	117	гн'ој	163–164	ѓ'убре	212	
		88	гн'ој	118		165		213	ѓубр'е
						166	ѓ'убре		

214	ќ'убре, (гн'ој – од рана)	314–316	ќ'убре	363	
		317–320		365	гн'ој
215		322		366	
216	ќ'убре	323	ќ'убре	367–368	гн'ој
218	ќ'убре, (гној – од рана)	324–325		369–370	
		326	ќ'убре	373–375	
219–222	ќ'убре	327		376	гн'ој
225–230	ќ'убре	328	ќ'убре, гн'ој	376а	
232–242	ќ'убре	330–334		377	гн'ој
243		336		377а	
246–250	ќ'убре	337	ќ'убре	380–382	
253	ќ'убре	338		383	гн'ој
254–254а		339–340	ќ'убре	384	
255	ќ'убре	341	ќ'убре, (гн'ој – од рана)	385	гн'ој
256–257	ќ'убре			386	гн'ој
260–262	ќ'убре	342–343	ќ'убре	386а–391	гн'ој
263–265		344	гн'ој	391а	
267	гн'ој	345–346		392	гн'ој
267а	ѓубре	346а			
268–272		347	гн'ојо		
274–275		348	гн'ој		
276	ќ'убре	348а–349	гн'ој		
276а–292		350			
293	ќ'убрę	352	гн'ој		
294–296		353	ќ'убре, гн'ој		
297	ќ'убре	354			
300–304		355	гн'ој		
305	ѓубре	356	гн'ој, ќ'убре, л'ипазма		
306	ѓубр'е				
307	ѓубре	357	гн'ој		
309–312		359–360			
313	ќ'убре	360			
313а		361–362	гн'ој		

X/18: Ѓубре, гној
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Кочани
Св. Николе
Велес
Гостивар
Радовиш
Неготино
Кавадарци
Струмица
Петрич
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Свиленски (Св.Врач)
Дебар
Кичево
Брод
Прилеп
Гевгелија
Валовиште
Драма
Сорез
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Емине-Вардар
Солун
Неготино
Корча
Кајлар
Костур
gnoj-ь
(ǵubr)-ę
★ в. материјал

X/18: ЃУБРЕ, ГНОЈ

Картографирани се лексемите кои се добиени како одговор на прашањето 'што се фрла на нивата за да роди подобро'. Како предвидени одговори се посочени лексемите: *гној, ѓубре*. Во случај да се употребуваат и двете лексеми поставено е и дополнително прашање дали меѓу нив има семантичка разлика.

На македонската дијалектна територија регистрирани се лексемите: *гној* од прсл. **gnojь* (Bezlaj II: 153-154) и *ѓубре*, лексема што во македонскиот јазик е навлезена преку тур. *gübre*, а во турскиот јазик претставува стара заемка од грчкиот, сп. гр. *κόπρος* (Јашар-Настева 2001: 37).

На дел од македонската јазична територија се среќава напоредна употреба на двете лексеми и во одделни случаи се бележи семантичка диференцијација од типот: *гној* 'природно ѓубриво', *ѓубре* 'вештачко ѓубриво'. Во овој случај се картографираат двете лексеми, но со оглед на фактот дека во пунктовите во кои наизменично се среќаваат лексемите *гној* и *ѓубре* не се означува редовно и нивното значење, посочената семантичка диференцијација не се картографира, но е одбележана во индексот.

Во одделни пунктови се јавува семантичката диференцијација *ѓубре* 'материја што се додава на почвата за да биде поплодна' и *гној* 'густа жолтеникавозеленкаста течност што се создава при воспаление на ткивото' (сп. индекс: 40, 52, 199, 201, 208, 218, 214, 341). Лексемата *гној* со ова значење не се зема предвид при картографирањето. Не се картографира ниту лексемата *ѓубре* со значење 'смет' забележана во два пункта (23 и 110 сп. индекс).

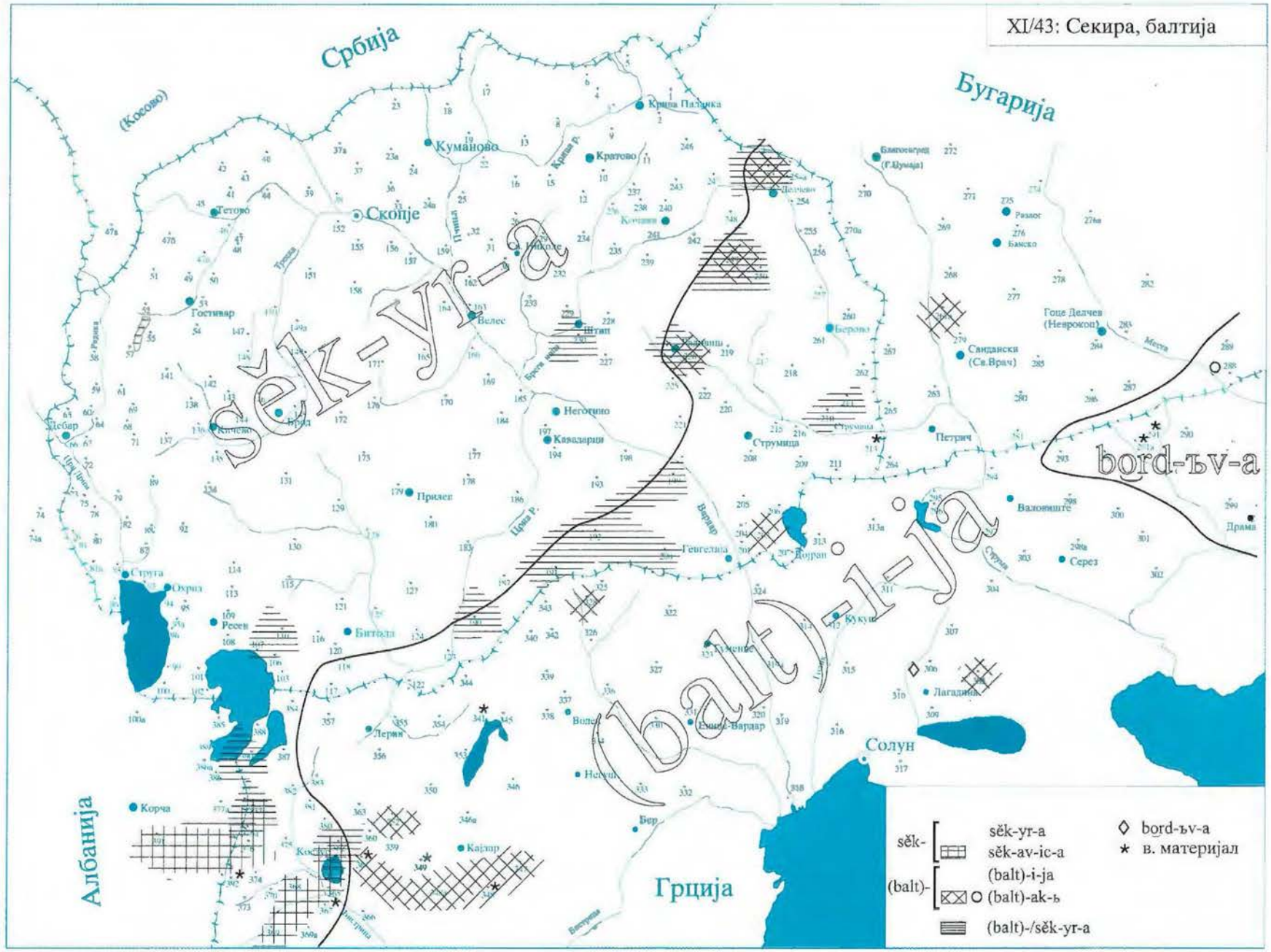
Во пунктот (356) покрај лексемите *ѓубре* и *гној* е регистрирана и грчката заемка *л'ипазма* < нгр. *λίπασμα* 'ѓубриво' (Аргировски 1998: 171).

(сп. Пеев 1977: 65-66, 89)

XI/43: СЕКИРА, БАЛТИЈА

1	сек'ира	41	с'еќира	82	с'екира	122	балт'ија	172–173	с'екира
2		42	с'ек'ира	85–86	с'еќира	123	балт'ија	176	с'екира
3–6	сек'ира	43–44	с'екира	87–88	с'екира	124	с'екира	177–178	сек'ира
8–10	сек'ира	45		89	с'екира, с'еќира	125		179	
11	секира	46	с'екира	92–94		127–131	с'екира	180	секира
12–15	сек'ира	47	с'еќира	95	с'еќира	134–138	с'екира	183–184	сек'ира
16		47а–47в		95а	с'еќира	141–144	с'екира	185–187	секира
17–19	сек'ира	48	с'ек'ира	96	с'ејк'ира	145–146		190	секира, баўтак
18	сек'ира	49–52	с'екира	99	сејќира	147	с'екира	191	сек'ира
19	сек'ира	53		100	с'екира, с'еќира	148		192	сек'ира, балтија
22	с'екира	54	с'екира	101	с'ек'ира	149	с'екира	193	сек'ира
23	сек'ира	55		102–103	с'екира			194	
23а		57–58	с'екира	106	с'екира	149а		197	сęк'ира
24–24а	сек'ира	59–59а		107	с'еќира	150–152	с'екира	198	сик'ира
25	сек"ира	60–61	с'екира	108	с'ек'ира	155	с'екира	199	бąлт'иа, сик'ира
26	сек'ира	64–65	с'екира	109	с'екира	156	с'ек'ира	200	бąлт'иа, сек'ира
29	сек"ира	66		110	с'екира, б'алтија	157	с'еќира,	201	ба^{ă}лт'иа
30	сек'ира	67–68	с'екира	113	с'екира		трп'аница	203	бăлт'ий,
31	сек"ира	69		114	с'еќира	158–159	с'екира		бăлт'ак
32	сек'ира			115	с'екира	162–164	с'ек'ира	205–206	балт'иа
33	с'екира	71–75	с'екира	116	с'ек'ира	165		207	бăлт'и:
36	с'еќира, с'екира	76		117	б'алтија	166	с'екира	208	балт'иа
37	с'екира	78–80	с'екира	118		169		209	бăлт'иа
37а		81	с'еќира	120	с'ек'ира	170	с'екира	210	балт'ија, сек'ира
38–40	с'еќира	81а		121	с'екира	171		211	балт'иа

212	
213	балт'ила
214	балт'ија
215	
216	балт'ија
218–220	балт'иа
221	сек'ира
222	балт'иа
225	сек'ира
226	сек'ира, балт'иа, балт'ак
227–229	сек'ира
230	сек'ира, балт'ак
232	сек"ира
233–236	сек'ира
237–238	сеќ'ира
239	сек'ира
240	сек'ира
241	
242	сек'ира
243	сек"ира
246	сек'ира
247	сеќ'ира
248	сек'ира
249	сек'ира, балт'ак
250	балт'иа
253	сек'ира, балт'ак
254–254а	
255–256	балт'иа
257	балт'ија
260–262	балт'иа
263	
264	балт'иӭа
265	
267	балт'иа
267а	балт'ија, балт'ак
268–269	балт'иӭа
270–270а	
271	балт'иӭа
272	
274	балт'иӭа
275	балт'иа
276	бӑлт'ијӑ, балт'иа
276а	
277	балт'иӭа
278–281	
282	балт'иӭа
283	
284	бал'т'иӭе
285	бӑл'т'ие
286	
287	балт'иӭе
288	балт'ак
289	бр'адва
290	
291	бр'адва
291а	бр'адwӑ, бр'адwинкӑ, топ'ор'
292	бр'адва
293	бр'адва
294	балт'иӭа
295–296	
297	балт'иа
298–298а	балт'иӭа
299	бр'адва
300–301	
302	балт'иӭа
303–304	
305	балт'ак
306	брадwа
307	бӑлт'иа
309–310	
311	бӑлт'иа
312	
313	бӑлт'ија
313а	
314	бӑлт'ий
315	бӑлт'иа
316	бӑлт'и̯а
317–319а	
320	бӑлт'ијӑ
322	
323	бӑлт'иа
324–325	
326	балт'ија
327	
328	баўт'ија, баўт'ак
330–334	
336	
337	бӑлт'ија
338	
339	баўт'ија
340	бӑт'ијӑ
341	бӑлт'ија, бӑлт'ијка
342	баўт'ија
343	баўт'ија
344	балт'ија
345–346а	
347	б'алтӑк
348	б'алток
348а	б'алтӑк
349	бӑлт'ачка
350	
352	балт'ија, б'алтак
353	бӑлт'ија
354	
355–257	балт'ија
359–360	
361	балт'ачка, б'алтак
362	балт'ија, сек'ира, секав'ица
363	
365	секавица, бӑлтак
366	
367	б'алтак, балт'ија, сикав'ичка, балт'аче
368	секав'ица
369	сикав'ица, балтак
369а–370	
373–375	
376	сӑкав'ица
376а	
377	сӑкав'ица, бӑлт'ија
377а–381	
381а	бајт'ија
382	
383	балтија
384	
385–386	секира
386а–387	с'екира
388	с'еки:ра
389	с'екира
390	секира, балтија
391	секав'ица
391а	
392	сеч'иво

XI/43: Секира, балтија
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
sěk-yr-a
bord-ъv-a
(balt)-i-ja
Скопје
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Тетово
Гостивар
Велес
Штип
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Струмица
Петрич
Берово
Гоце Делчев (Неврокоп)
Разлог
Банско
Сандански (Св.Врач)
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Лагадина
Солун
Дојран
Гевгелија
Лерин
Корча
Кајлар
Бер
Неврокоп
Места
Струма
Вардар
Црна Р.
Брегалница
Пчиња
Треска
sěk-
sěk-yr-a
sěk-av-ic-a
(balt)-
(balt)-i-ja
(balt)-ak-ь
(balt)-/sěk-yr-a
bord-ъv-a
в. материјал

XI/43: СЕКИРА, БАЛТИЈА

На картата се претставени називите со кои се именува 'орудието за сечење дрво' во македонските дијалекти.

Најголем ареал опфаќа лексемата *секира* од прсл. **sěkyra* (Bezlaj III: 224). Од истиот корен **sěk-* е оформена и лексемата *секавица* (**sěkavica*).

Како единечни називи оформени од коренот **sěk-* се регистрирани деминутивната форма *сикавичка* (367) и лексемата *сечиво* (392).

Картографирани се и лексемите *балтија* и *балтак* деривирани форми со потекло од турското *balta* 'секира' (TPC: 94). Како единечни лексеми во чија основа се наоѓа турското *балт-* регистрирани се и зборообразувачките форми: *балтек* (348), *балтаче* (367), *балтачка* (349, 361), *балтијка* (341) и *балтила* (213).

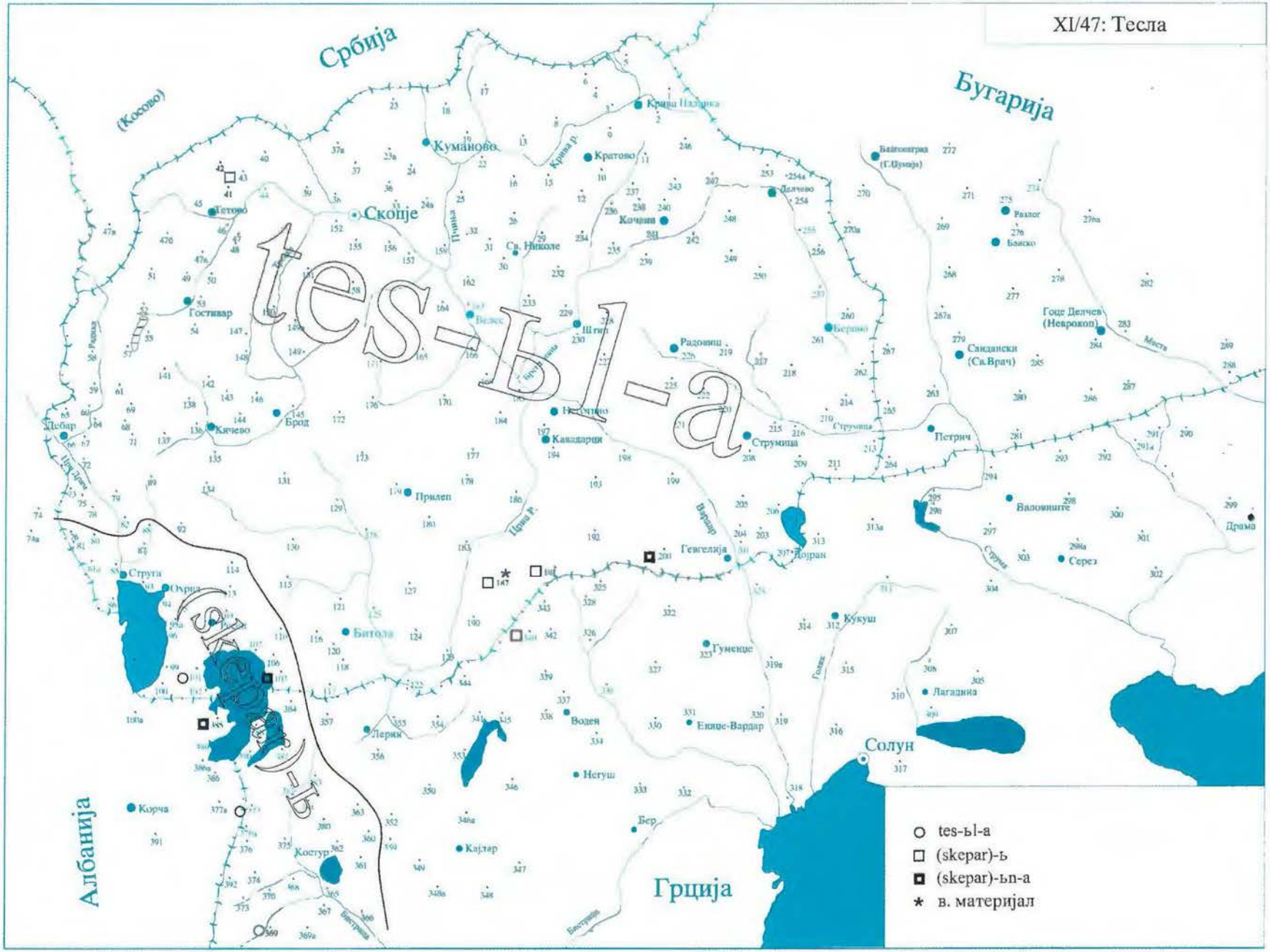
Мал ареал прави лексемата *брадва* (**bradъva*) од прсл. **bordy,* генитивна форма **bordъve* ЭССЯ 2: 201). Како единечна е регистрирана деминутивната форма *брадвинка* (291а).

Меѓу единечните лексеми ги бележиме и називите *топор* (291а), од прсл. **toporъ* 'секира' (Bezlaj IV: 202) и *трпаница* (157) веројатно од глаголот **trъpati* сроден со глаголот **trupati* 'крши, дроби, толчи' (Bezlaj IV: 235, 240), сп. во македонскиот стандарден јазик *трпа/трупа* 'става на куп' и *труп/трупец* 'пресечен дел од стебло на дрво'.

XI/47: ТЕСЛА

1	т'есла	57–59	т'есла	115–117	т'есла	187	ск'епар	274–275	
2		59а–60		118		190	т'есў̆а	276–276а	тесл'а
3	т'есла	61	т'есла	120	т'есў̆а	191	ск'епар, т'есла	277–291	
4	тесла	64–65	т'есла	121–124	т'есла	192		291а	т'’есла̨
5	тесл'а	66		125		193–194	т'есла	292–296	
6	т'есла	67–68	т'есла	127–131	т'есла	197–199	т'есла	297	т'есла
8–13	т'есла	69		134–138	т'есла	200	т'есла,	298–304	
15	т'есла	71–75	т'есла	141	т'есла		скеп'арна	305–307	т'’есла
16		76		142–143	т'есла	201	т'есла	309–310	
17–18	т'есла	78–79	т'есла	144	т'есла	203	т'есла	311	т'есла
19	тесла	80–81	ск'епар	145–146		205–211	т'есла	312	
22	т'есла	81а		147	т'есла	212		313	т'есла
23	тесла	82	т'есла	148		213–214	тесл'а	313а	
23а		85	ск'епар	149	т'есла	215		314–316	т'есла
24–26	т'есла	86	сќ'епар	149а		216	т'есла	317–320	
29–33	т'есла	87–88	ск'епар	150	т'есла	218–222	т'есла	322	
36	т'есла	89		151–152	т'есла	225	т'есла	323	т'есла
37	тесла	92		155	т'есла	226	тесла	324–325	
37а		93	ск'епар	156–159	т'есла	227–230	т'есла	326	т'есла
38–40	тесла	94		162–164	т'есла	232–242	т'есла	327	
41	т'есла	95–96	сќ'епар	165		243	тесл'а	328	тесла
42	тесла	99	сќ'епар	166	т'есла	246	тесў̆'а	330–334	
43	т'есла, ск'епар	100	ск'епар, ск'епар	169		247–249	тесл'а	336	
44	т'есла	101	ск'епар, т'есла	170	т'есла	250	тесў̆'а	337	т'есла
45		102	ск'епар	171		253	тесл'а	338	
46–47	т'есла	103	ск'епарна	172–173	т'есла	254–254а		339	т'есла
47а–47в		106–108	ск'епар	176–178	т'есла	255–257	тесл'а	340	теслă, скепăр
48–52	т'есла	109	ск’’епар	179		260–262	тесл'а	341–343	т'есла
53		110	ск’’епар	180	т'есла	263–265		344	тесла
54	т'есла	113	ск'епар	183	т'есла	267	тесл'а	345–346а	
55		114	сќ'епар	184–186	т'есла	267а–272		347–349	т'есла

350	
352	т'есла
353	тесла
354	
355–356	т'есла
357	тесла
359	
360–361	ск'епар
362–363	
365	шк'епар
366	
367–368	шк'епар
369	шк'епар, тесла
369а–370	
373–375	
376	ќ'епар
376а	
377	скепар, тесла
377а	
380–381	
381а	ск'епар
382	
383	скепар
384	
385	скепар, скепарна
386	скепар
386а	ск'епар
387	скепар
388–389	ск'епар
390	скепар
391	ск'епар
391а	
392	ск'епар

XI/47: Тесла
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Скопје
Гостивар
Тетово
Кичево
Дебар
Брод
Прилеп
Битола
Струга
Охрид
Корча
Костур
Кајлар
Леринѝ
Воден
Негуш
Бер
Гевгелија
Кавадарци
Неготино
Радовиш
Струмица
Петрич
Валовишта
Дојран
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Енидже-Вардар
Лагадина
Солун
tes-ьl-a
(skepar)-ь
(skepar)-ьn-a
в. материјал

Картата ги презентира лексичките разновидности во именувањето на 'орудието со кое се длаби корито'.

Најголем ареал образува лексемата *тесла* од прсл. **tesla,* образувана од глаголот **tesati* (Bezlaj IV: 174).

На релативно помал дел од македонската јазична територија се среќава лексемата *скепар* и зборообразувачката варијанта *скепарна.* Потеклото на посочените лексеми е од грчкиот јазик (сп. нгр. *σκεπάρνι* од сргр. *σκεπάρνιον,* стгр. *σκέπαρνον* или *σκέπαρνος* (Аргировски 1998: 250).

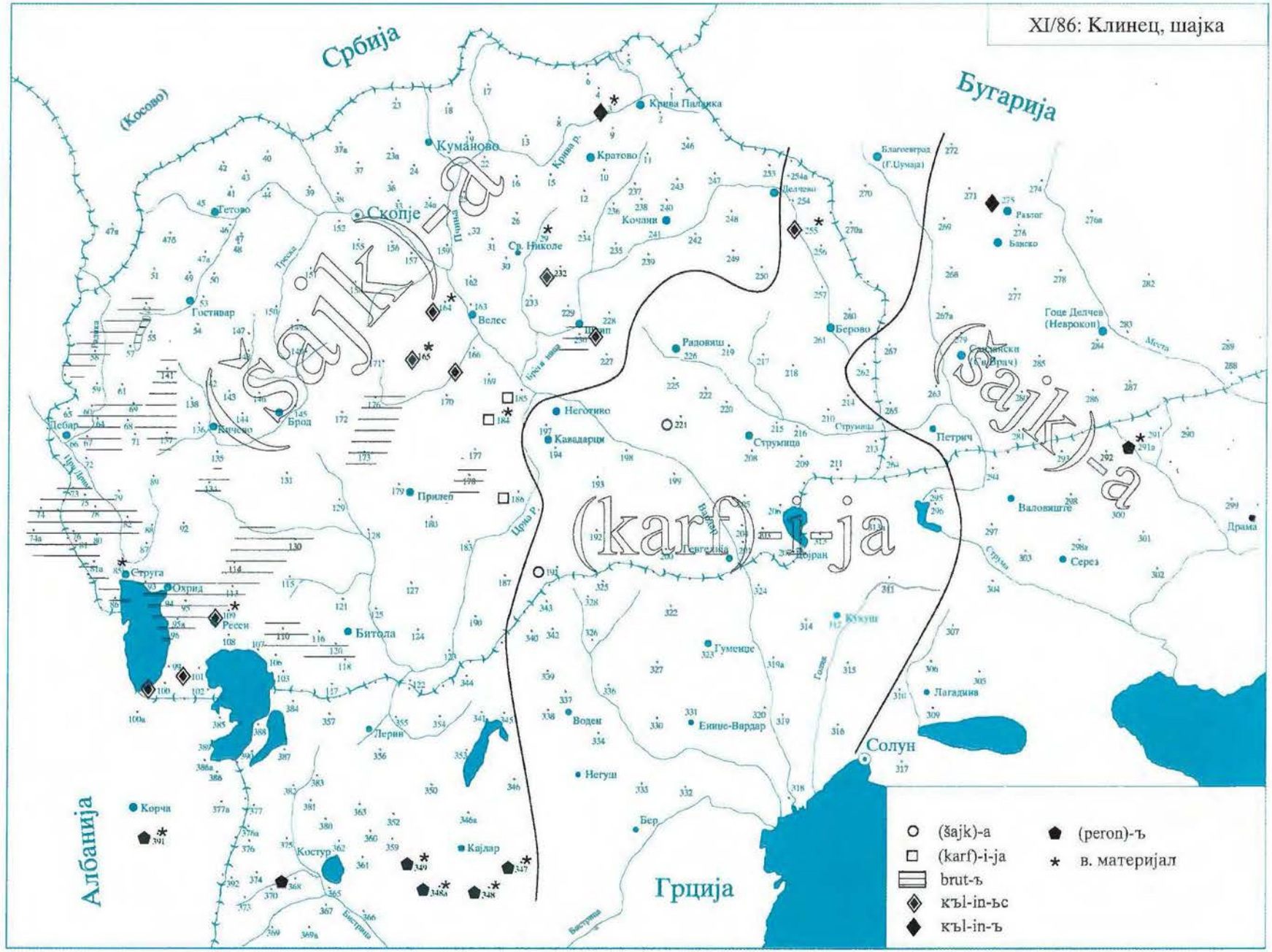
XI/86: КЛИНЕЦ, ШАЈКА

1	ш'ајка		греди; повеќе се
3	кл'ин (шајка)		изработува во
4–6	ш'ајка		ковачниците)
8–10	ш'ајка	59–59а	
11		60	ш'ајка, бр'ут
12–13	ш'ајка		(четвртаст)
15	ш'ајка	61	ш'ајка
16		64–65	ш'ајка
17–19	ш'ајка	66	
22–23	ш'ајка	67	ш'ајка (фабрична),
23а			бр'ут (четвртаст,
24	ш'ајке		правен од ковач)
24а	(ш'ајка Ø)	68	ш'ајка
25–26	ш'ајка	69	
29	палам'арци	71–72	ш'ајка
	(кл'инци со кошиња)	73–75	бр'ут
30–33	ш'ајка	78	бр'ут
36–44	ш'ајка	79	ш'ајка (за штици),
45			бр'ут (за ковање
46–47	ш'ајка		греди)
47а–47в		80	
48–51	ш'ајка	81	ш'ајка, бр'ут
52	ш'ајки, бр'ут (по-	81а	
	големи, четвртасти	82	бр'ут
	шајки „цигански“)	85	бр'утче, т'ел'че
53		86	бр'ут
54	ш'ајка	87–88	ш'ајка
55		89	
57	ш'ајка	92	
58	ш'ајка, бр'ут (чет-	93	ш'ајка (фабрична),
	вртаста шајка за		бр'ут (ковачки)

95	бр'ут	142–144	ш'ајка
95а	бр'ут, ш'ајка	145–146	
96	ш'ајка	147	ш'ајка
99	ш'ајка	148	
100	кл'инец (за граѓа),	149	ш'ајка
	ш'ајка (ретко)	149а	
101	кл'инец, ш'ајка	150–151	ш'ајка
102	ш'ајка	152	(шајка Ø)
103	ш'ајка	155	ш'ајка
106–108	ш'ајка	156–159	ш'ајка
109	кл'инец	162	ш'ајка
110	ш'ајка, бр'ут	163	(шајка Ø)
113	ш'ајка, бр'ут	164–165	кл'инец,
114–115	ш'ајка		(шајка Ø)
116		166	
117	ш'ајка	169	
118		170	ш'ајка
120	бр'ут (шајка Ø)	172	ш'ајка
121–124	ш'ајка	173	ш'ајка, бр'ут
125			(Цигани правеле
127–129	ш'ајка		некогаш, сега нема)
130	бр'ут	176	ш'ајка, бр'ут
131	ш'ајка		(циганski клинци)
134	ш'ајка, бр'ут	177	ш'ајка
	(голема шајка)	178	ш'ајка, бр'ут
135–136	ш'ајка	179	
137	ш'ајка, бр'ут (за	180	ш'ајка
	прицврстување на	183	ш'ајка
	греди и коли)	184	кревија
138	ш'ајка	185	ш'ајка, крв'ија
141	ш'ајка, бр'ут		(постаро)

186	ш'ајка, крвија
	(поголема)
187	ш'ајка
190–191	ш'ајка
192	
193	кăрф'ија
194	кạрфi̯а
	(шајка Ø)
197	крф'иа
	(шајка Ø)
198	кăрф'иа
199	
200	кạрф'иа
201	кирф'иа
203	кирф'ий
205	кирф'иа
	(шајка Ø)
206	к'ирф'иа
207	к^{u}рф'и:,
	кирф'ий
208	к^{u}рф'иа (шајка,
	брутче Ø)
209	кирф'иа
210	крф'ија
211	кạрф'иа
212	
213	кạрф'иа
	(шајка Ø)
214	крḍ'ија
215	
216	крф'ија

218–219	кạрф'иа	279–281		343	крф'ија
220	криф'иа	282	шєi̯ки	344	ш'ајка
	(шајка Ø)	283–291		345–346а	
221	ш'ајка	291а	ш'ајкạ, пир'он',	347	п'ерун
222	кạрф'иа		чил'ик		(шајка Ø)
	(шајка Ø)	292–296		348–348а	п'ерун
225	криф'иа	297	ш'ајка	349	п'ерун
226	кăрф'иа	298–304		350	
227–229	ш'ајка	305–306	ш'ăјка	352	ш'ајка
230	ш'ајка, кл'инец	307	ш'ајка	353	шајка (мала)
232	кл'инец, ш'ајка	309–310		354	
233–236	ш'ајка	311	кирф'иа	355–356	ш'ајка
237	ш'ајка	312		357	шајка
238–240	ш'ајка	313	кирф'иа	359–360	
241		313а		361–362	ш'ајка
242–243	ш'ајка	314	кирф'иă	363	
246–250	ш'ајка	315	кирф'иа	365	шајка
253	ш'ајка	316	кăрф'иа	367	ш'ајка
254–254а		317–320		368	ш'ајка, п'ерон
255	кл'инец	322		369	ш'ајка
256	крф'иа	323	кăрфиạ	369а–370	
257	крф'ија	324–325		373–375	
260–261	крф'иа	326	кăрф'ија	376–377	ш'ајка
262	ш'ајка, крф'иа	327		377а–382	
263–265		328	кăрф'ија	383	ш'ајка
267–267а	ш'ајка	330–334		384	
268–269	ш'ак'а	336		385–390	ш'ајка
271	ш'ак'а	337	кạрф'ија	391	ш'ајек, ш'ајка,
272		338			п'ерон
274	ш'ак'а	339	кăрф'ија	391а	
275	кл'ин, ш'ак'а	340	кăрф'ијă	392	ш'ајка
276	ш'ак'а	341	ш'ајка		
276а–277		342	кăрф'ија		

XI/86: Клинец, шајка
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Скопје
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Кочани
Гостивар
Тетово
Велес
Прилеп
Битола
Струга
Охрид
Ресен
Кичево
Дебар
Брод
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Берово
Струмица
Петрич
Благоевград (Г.Цумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Валовиште
Драма
Серез
Гевгелија
Дојран
Гумендже
Лагадина
Солун
Воден
Енидже-Вардар
Негуш
Бер
Лерин
Кайлар
Костур
Корча
(šajk)-a
(karf)-i-ja
brut-ъ
къl-in-ьc
къl-in-ъ
(peron)-ъ
в. материјал

XI/86: КЛИНЕЦ, ШАЈКА

На картата е претставена лексичката диференцијација во врска со називите со кои на македонската дијалектна територија се именува 'долго железно брутче со кое се коваат штици'.

Свои ареали образуваат лексемите: *шајка*, *брут̄*, *клин/клинец*, *карфија* и *п̄ерон*.

Најголем ареал ѝ припаѓа на лексемата *шајка*, за чија етимологија нема соодветно објаснување во користените етимолошки речници. Лексемата *shajkë* со значење 'клинец, шајка' покрај глаголот *shaj* со значење 'удира' односно 'притиска', е регистрирана во речниците на албанскиот јазик сп. (AMP: 663; Ndreca: 302).

Од словенско потекло се лексемите *брут̄* < **brutъ* (ЭССЯ: 53), *клин* < **klinъ*/**kъlinъ* и *клинец* < **k(ъ)linьcь* (ЭССЯ 10: 44–46).

Лексемата *карфија* е од грчко потекло; сп. нгр. грч. *καρφί*, стгр.*καρφία* (Аргировски 1998: 138).

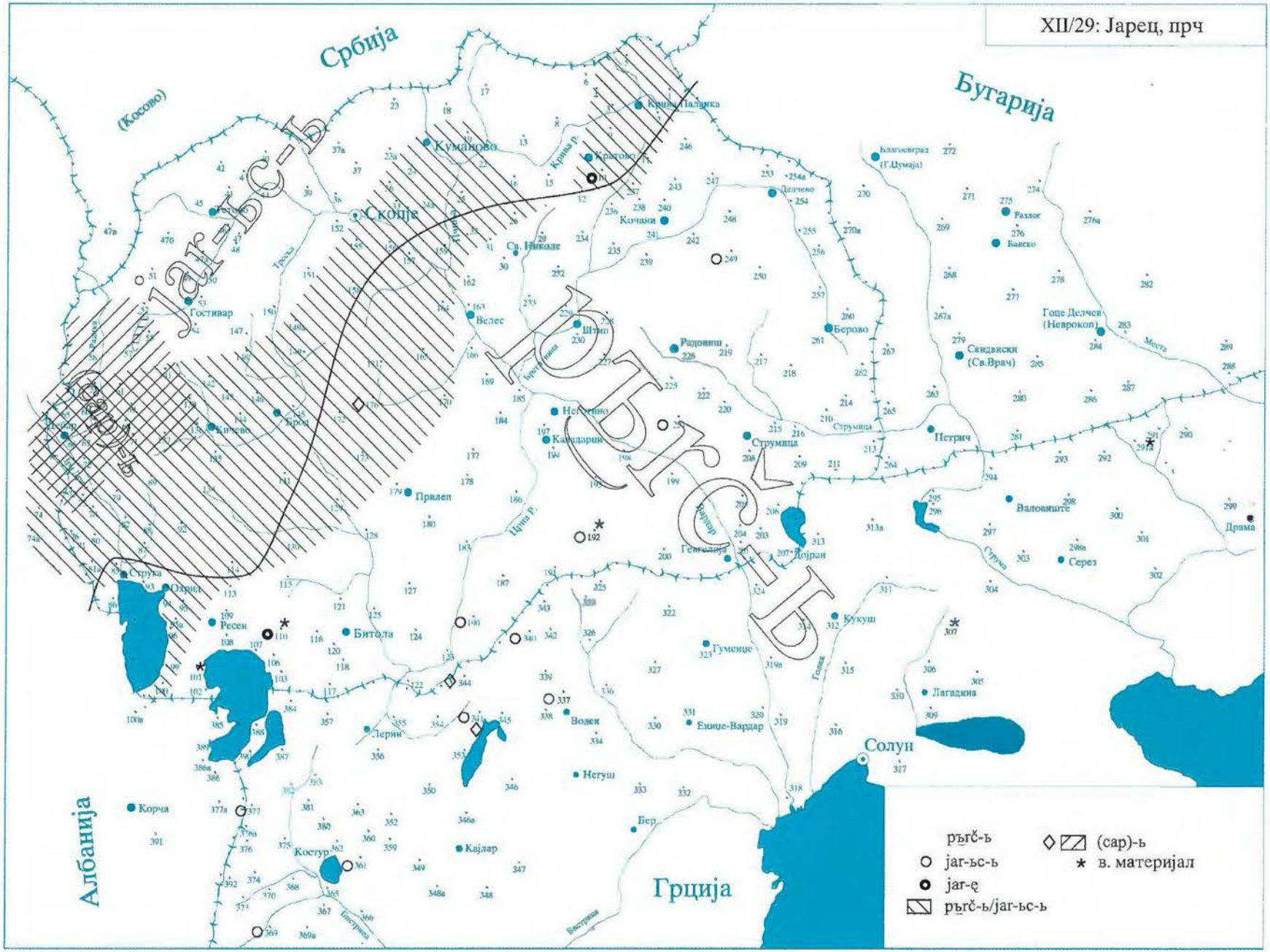
Најмал ареал има лексемата *п̄ерон*, балкански грцизам, нгр. *περόνη* 'голем клинец за ковење греди' (Аргировски 1998: 215), стгр. *περόνη* 'копче, игла' (GHS: 331).

Како единечни лексеми се регистрирани називите: *чилик* (291а) < тур. *çelik* 'челик' (TPC: 178), *т̄ел'че* (85) од тур. *tel* 'жица' (TPC: 843) и мн. форма *п̄аламарци* (29) < *palamar*, балкански турцизам од романско потекло, кој се употребува со значење: 1. дебело бродско јаже, 2. голем железен клин, 3. дебела игла (Skok II: 591) .

XII/29: ЈАРЕЦ, ПРЧ

1–4	ј'арец	40	ј'арăц	78	ј'арец, пэрч	127–129	п'р̥ч	183–187	п'р̥ч
5	ј'арăц, п'р̥ч (поретко) „С'и имаш ли п'р̥ч“	41–42	ј'арец	79	пăрч, ј'арец	130	п'р̥ч, ј'арец	190	п'р̥ч („нечукан“), ј'арец („чукан“)
		43	ј'арац	80	ј'арец	131	ј'арец		
		44	ј'арец	81	п'эрч, ј'арец („ц'ап, на!“ – извик за терање и за вабење кози)	134	ј'арец	191	п'р̥ч
6	ј'арац	45				135	ј'арец, п'р̥ч	192	јаре (?)
8	ј'арац	46–47	ј'арец			136	јарец, ц'ап	193–194	п'р̥ч
9	ј'ара^{а}ц	47а–47в		81а		137	ј'арец, п'р̥ч, ц'ап	197–198	п'р̥ч
10	п'р̥ч, ј'арац, ј'аре	48–51	јарец	82	ј'арец	138	ј'арец	199	п'р̥ч (јарец Ø)
11		52	ј'арец, ц'ап	85	пăрч, ј'арец	141	ј'арец	200–201	пăрч (јарец Ø)
12	п'р̥ч	53		86–87	јарец	142–143	ј'арец	203	пăрч
13	ј'ара^{а}ц	54	ј'арец	88–89	п'р̥ч	144	ј'арец, п'р̥ч	205	пăрч (јарец Ø)
15	ј'арац	55		92–94		145–148		206	п'р̥ч
16		57	ј'арец	95	п'р̥ч	149	п'р̥ч	207	пăрч
17–18	ј'арац	58	ц'ап	95а	ј'арец	150–152	ј'арец	208	п'р̥ч
19	ј'арац, п'р̥ч (ретко)	59–59а		96	пăрч	155	п'р̥ч	209	пр'ăч
		60	ц'ап, ј'арец (поретко)	99	ј'арец (помлад), пăрч (постар)	156	п'р̥ч, ј'арец	210–211	п'р̥ч
22	ј'арац					157	ј'арец, п'р̥ч	212	
23	ј'арăц	61	ј'арец, ц'ап, п'р̥ч	100	пăрч	158	ј'арец	213–214	п'р̥ч
23а		64	ц'ап, ј'арец	101	пăрч, скопак (од 3–4 години)	159	п'р̥ч	215	
24	ј'арац	65	ц'ап			162–163	п'р̥ч	216	п'р̥ч
24а		67	ц'ап, ц'апа	102–103	п'ăрч	164	ј'арец	218	п'р̥ч (јарец Ø)
25	ј'арац, п'р̥ч	68	ц'ап	106–109	п'ăрч	165		219	п^{а}рч
26	п'р̥ч	69		110	ј'аре	166	п'р̥ч	220	п'р̥ч
29–31	п'р̥ч	71	п'р̥ч	113	п'ăрч	169		221	ј'арец
32	ј'арац, п'р̥ч	72–73	ц'ап	114	ј'арец	170	п'р̥ч, ј'арец	222	п'р̥ч
33	п'р̥ч	74–74а	ј'арец	115	п'р̥ч	171		225–226	п'р̥ч
36	ј'арац	75	ј'арец, п'эрч (јарец во времето на козењето на козите), ц'ап 'јарец'	116	п^{а}рч	172–173	п'р̥ч	227–230	п'р̥ч (јарец Ø)
37	ј'ара̣ц			117	п'р̥ч	176	п'р̥ч, ц'ап	232–236	п'р̥ч
37а				118		177–178	п'р̥ч	237	јар'ец, п'р̥ч
38	ј'арец			120–124	п'р̥ч	179		238–240	п'р̥ч
39	ј'арац	76		125		180	п'р̥ч	241	

242–243	п'р̨ч	338		377а–382	
246–248	п'р̨ч	339	п'р̨ч, едн'о п'р̨ч	383	п'р̨ч
249	ј'арец, п'р̨ч	340	п'ăрч, ј'ариц	384	
250	п'р̨ч	341	п'ăрч, ц'ап, ј'ариц	385	пăрч
253	п'р̨ч		(„кози поугоени,	386	п'р̨ч
254–254а			при стрижењето	386а	пăрч
255–257	п'р̨ч		изнашадени и одат	387	пăрч
260–262	п'р̨ч		пред стадото“)	388–390	п'р̨ч
263–265		342	п'ăрч	391	п'арч
267	п'р̨ч	343	п'р̨ч	391а	
267а–272		344	п'р̨ч, ц'ап	392	п'арч
274–275		345–346а			
276	п'р̨ч	347–349	п'ăрч		
276а–277		350			
277–290		352–353	п'р̨ч		
291а	ко̨з'ел (скопен)	354			
292–296		355–357	п'р̨ч		
297	п'ăрч	359–360			
298–306		361	ј'арец, п'р̨ч		
307	ирк'еч	362	пăрч		
309–310		363			
311	п'ăрч	365	пăрч		
312		366			
313–316	п'ăрч	367	п'р̨ч		
317–320		368	пăрч		
322		369	перч, јарец „перч		
323	п'ăрч		на една – две		
326	п'ăрч		години“		
327		369а–370			
328	п'ăрч	373–375			
330–334		376	п'р̨ч		
336		376а			
337	п'р̨ч, ј'арац (чукан)	377	јарец, п'р̨ч, ц'апе		

XII/29: Јарец, прч
Србија
Бугарија
Грција
Албанија
(Косово)
Скопје
Куманово
Крива Паланка
Кратово
Кочани
Делчево
Благоевград (Г.Џумајл)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Свидависка (Св.Врач)
Берово
Радовиш
Штип
Св. Николе
Велес
Гостивар
Тетово
Неготино
Кавадарци
Струмица
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Кичево
Гостивар
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Солун
Енидже-Вардар
Водена
Негуш
Бер
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
ја-ьс-ь
ја-ę
ръгč-ь
ръгč-ь/ја-ьс-ь
(сар)-ь
в. материјал

XII/29: ЈАРЕЦ, ПРЧ

Картата ги презентира лексичките разновидности на називите за 'машкото од коза' на македонската јазична територија (називите за ова животно се обработени во лексичкиот том на ОЛА, втор дел, карта 6; в: Библиографија).

Најголеми ареали од картографираните лексеми образуваат лексемите *ӣрч* < **рьrčь*, и *јарец* < **jarьcь* (ЭССЯ 8: 181).

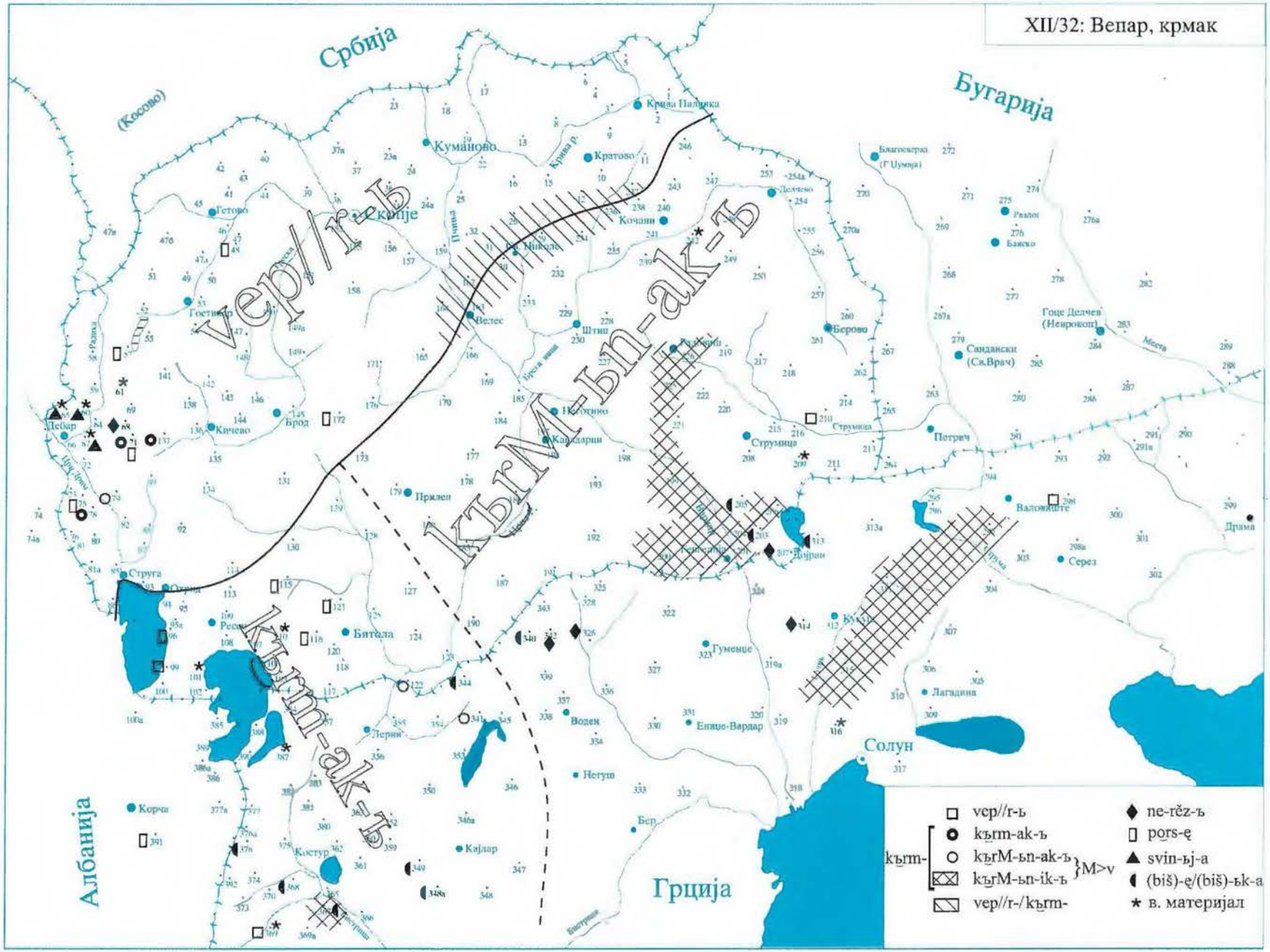
Мал ареал образува лексемата *цаӣ*, балканизам од романско потекло: ром. и влаш. *ţap*, н.грч. *τσάπος*, алб. *sqap, tsap* (Skok I: 251).

Меѓу лексемите кои се регистрирани како единечни на македонската јазична територија спаѓаат: *иркеч* (307) од лат. *hircus* (Divković: 473), *кǫзел* (291а) < **kozьlъ* (ЭССЯ 12: 32) и *скоӣак* (101), < **skopakъ*. Овде ги вбројуваме и деминутивите *јаре* (110, 192) и *цаӣе* (377).

XII/32: ВЕПАР, КРМАК

1	в'епер	37	в'епӑр	69			(„г'олем к'ӑрмак, ги-	141	в'епар
2		37а		71	пр'асе, к'рмак		бўкат матор'ците“)	142	в'епер
3	в'епа̨р	38	в'епер	72	(вепар ø)	102–103	к'ӑрмак	143–144	в'епар
4		39–43	в'епар	73–74а	(вепар, крмнак ø)	106–109	к'ӑрмак	145–148	
5	в'епӑ[а]р	44	в'епӑр, в'епар	75	м'ошко пр'асе	110	к'р̨мак, 'акалец	149	в'епор
6	в'епар	45		76		113	к'ӑрмак	149а	
7		46–47	в'епер	78	к'эрмак	114	в'епар	150–151	в'епор
8	в'епар	47а–47в		79	в'епар,	115	пр'асе г'олемо	152	в'епер
9	в'епӑр	48	пр'асак, в'епар		к'ӑрмак	116	к'р̨маче, пр'асе	155	в'епер
10–11	в'епар		(ретко во употреба)	80	в'епар	117	к'р̨мак	156	в'епар
12	к'р̨вњак	49	в'епар	81	в'епор	118		157	в'епер
13	в'епӑ[а]р	50–52	в'епер	81а		120	к'р̨мак	158	(вепер ø)
15	в'епар	53		82	в'епар	121	пр'асе, к'р̨маче	159	в'епер
16		54	в'епер	85	в'епар	122	к'р̨мнак	162	в'епер, к'р̨внак
17–19	в'епар	55		86	в'епор	123	к'р̨внак		(откако ќе се шпрои)
22	в'епар	57	пр'асе	87–88	в'епар	124	к'р̨мак	163	к'р̨нак, к'р̨внак
23	в'епӑр		(вепар, крвнак ø)	89		125		164	в'епер
23а		58	(вепар ø)	92		127–129	к'р̨мак	165	
24	в'епар	59–59а		93	в'епар	130	в'епар (нескопен),	166	к'р̨внак
24а		60	св'ијна (вепар ø)	94			к'р̨мак (за гоење,	169	
25	в'епар	61	в'епор, м'атор	95	к'[ӑ]рмак		скопен)	170	к'р̨внак
26	в'епер	64	(вепар ø)	95а	к'ӑрмак	131	в'епар	171	
29	кр̨вн'ак	65	м'ӑшко св'инче	96	м'ӑшко пр'асе	134	в'епа̨р, вепӑр	172	в'епар, пр'асе
30	к'р̨внак	66		99	к'ӑрмак, в'епар	135	в'епа[ӑ]р	173	к'р̨мнак
31	к'р̨внак, в'епар	67	св'иња		(поголем)	136	в'епор	176	в'епӑр
32–33	в'епер		(и за машкото)	100	к'ӑрмак	137	в'епар, к'р̨мак	177	к'р̨мнак
36	в'епар	68	н'ерес (ретко)	101	к'ӑрмак, 'акалец	138	в'епар	178	к'р̨внак

179		220	к'рмнак	276а–291		341	к'ӑрмнак, к'ӑрмак	376	м'ӑшко б'ише
180	к'рмнак	221	к'рвнак	291а	к'ӑрнак			376а	
183	к'рмнак	222	к'рмнак	292–296		342	н'ериц	377	к'рмак, крм'аче
184–186	к'рвнак	225	к'рмник (вепар ø)	297	кр'ӑмнӑк	343	к'ӑрмнак	377а	
187	к'рмнак (изранета свиња)	226	крмник	298	в'епар	344	бише	380–382	
		227–230	к'рвнак	298а–306		345–346а		383	к'рмак
190	к'рвнак	232–234	к'рвнак	307	крӑвн"ак	347	(вепар ø)	384	
191–192	к'рмнак	235	к'рмнјак, к'рвнак (вепар ø)	309–310		348	к'ӑрмак	385	к'ӑрмак
193	к'рвнак (скопен)			311	кр'ӑмник	348а	м'ӑшко б'ише	386	к'рмак
194	к'рвнак	236	в'епер	312		349	м'ӑшка б'ишка	386а	к'ӑрмак
197	(вепар ø)	237	крӯњ'ак	313	б'ишка	350		387	б'укалец (нескопен)
198	к'рмнак	238	крвњ'ак	313а		352	к'рмак		
199–200	к'рмник (вепар ø)	239–240	к'рмнак	314	н'ерис	353	к'рмак (свиња за гоење)	388	к'рмак
201	к'рмник	241		315	кр'ӑмник			389	к'рмак, крм'аче
203	б'ише (вепар, крвнак ø)	242	г'уде, к'рвнак	316	рӑн'ок (дека се рани)	354		390	к'рмак
		243	к'рвнак			355	к'рмак (добро хранета свиња готова за колење)	391	пр'асе
205	б'ишка (вепар ø)	246	к'рвнак	317–320				391а	
206	к'рмник	247	кр'ӑвнак	322				392	ø
207	н'ерӑс	248–250	к'рвнак	323	(вепар ø)	356–357	к'рмак		
208	(вепар, крмник ø)	253	к'рвнак	324–325		359–360			
209	рӑн'ик	254		326	н'ериц	361–362	к'рмак		
210	в'епар	254а		327		363			
211	к'рмнак	255–257	к'рвнак	328	к'ӑрмнак	365–366			
212		260–262	к'рвнак	330–334		367	б'ише, к'рвник (несви'ено б'ише)		
213–214	к'рмнак	263–265		336		368	б'ише		
215		267	к'рмнак	337	кр'ӑмнак	369	в'епар, бр'ухал (нескопен вепар)		
216	(вепар ø)	267а–272		338					
218	к'рвнак	274–275		339	кӑрмн'ак	369а–370			
219	к'рвнак (вепар ø)	276	к'рвнак	340	м'ӑшкӑ б'ишкӑ	373–375			

XII/32: Вепар, крмак
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Гостивар
Тетово
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Битола
Ресен
Прилеп
Велес
Штип
Кочани
Берово
Делчево
Струмица
Петрич
Сандански (Св.Врач)
Гоце Делчев (Неврокоп)
Разлог
Банско
Валовиште
Драма
Серез
Гумендже
Лагадина
Солун
Воден
Енидже-Вардар
Негуш
Кајлар
Корча
Костур
Лерин
Кавадарци
Неготино
Демир Капија
Струмица
Доиран
vep//r-ь
kъrm-ak-ъ
kъrM-ьn-ak-ъ
kъrM-ьn-ik-ъ
vep//r-/kъrm-
kъrm-
M>v
ne-rěz-ъ
pors-ę
svin-ьj-a
(biš)-ę/(biš)-ьk-a
в. материјал

XII/32: ВЕПАР, КРМАК

На картата се прикажуваат лексемите со значење 'машкото од свиња' во македонските дијалекти, без разлика дали се работи за скопена свиња или свиња за приплод (на вториов тип значење се однесува прашањето XII/33 од Прашалникот; прашањата за нескопена и скопена машка свиња се обработени во лексичкиот том на ОЛА, втор дел; в: Библиографија).

Доминантни се два назива: *вепар* и *крмнак*. Називот *вепар* е прасловенски назив за дива свиња, сп. прсл. **veprь* (Skok III: 576), а *крмнак* (со 'зборообразувачките разновидности *крмник* и *крмак*) во основата ја има лексемата **krma* (со значење 1. 'храна воопшто' и 2. 'храна за стока') од која потоа во дел од словенските јазици се изведуваат називи за свиња (сп. Skok II: 205-206). Во четири пункта се јавува и називот *крмаче,* но паралелно со друг назив и е картографиран во ареалот на *крмак*. Под називот *крмнак* (*крмник*) картографирани се и називите со *крв-* во основата бидејќи се работи за промена на /н/ во /в/ по аналогија на другите лексеми каде што имаме промена на консонантската група *мн>вн*, а не за етимолошки посебна лексема.

Називот *нераз* е од словенско потекло < прсл. **nerězъ* (ЭССЯ 24: 29) и во основа носи значење на 'необрезан, нескопен'.

Лексемите *бише* и *бишка* се заемки од алб. *bishë* (AMP: 74), инаку романизам по потекло (итал. *biscia*, БЕР I: 51).

Картографирани се и називите *свиња,* оформена од прсл. **svinъ* (Bezlaj III: 351) и *прасе* < **porsę* (Bezlaj III: 102-103).

Во неколку пунктови називите *бише, бишка* и *свиња* се допрецизирани со определбата *машка, машко* (види: индекс).

Во дијалектниот материјал регистрирани се и следниве лексеми: *ѓ'уде* (242), *'акалец* (101), *рăн'ик* (209), *рăн'ок* (316), *бр'ухал* (369), *м'а̄тор* (61), *б'укалец* (387).

Називот *ѓуде* според Безлај (сп. слн. *gôdek 'prašiček, odojček'*) е од основата **gǫd-* од прсл. *gǫsti, gǫdǫ, ("igrati na gosli, mrmrati"* рус. *gudéть tudi "jokati, cviliti"* Bezlaj I: 156), а истото толкување го сретнуваме и во БЕР (I: 299). Младенов пак, смета дека називот *ѓуде* е од ономатопејско потекло (Младенов: 114).

Називот *акалец* претпоставуваме дека е образуван од глаголот *ака* ('скита, оди, шета без некаква цел и без потреба; талка', ТРМЈ I: 20) кој со различни значења се сретнува и во бугарскиот јазик, а чија основа е веројатно од ономатопејско потекло (БЕР I: 6).

Називите *рăн'ик* и *рăнок* веројатно ја имаат лексемата 'храна' во основата, која пак е од прсл. **xorna*, (сп.: Bezlaj I: 201).

Називот *брухал* можеби може да се доведе во врска со прасловенското **bry-*, а од кое потоа во повеќето словенски јазици се изведени именки со основите **brъv-* / **brъvь*, (ЭССЯ 3: 64; сп. *брав* во словенечкиот 'živina, drobnica, prašič; но и: skopec'; Bezlaj I: 39).

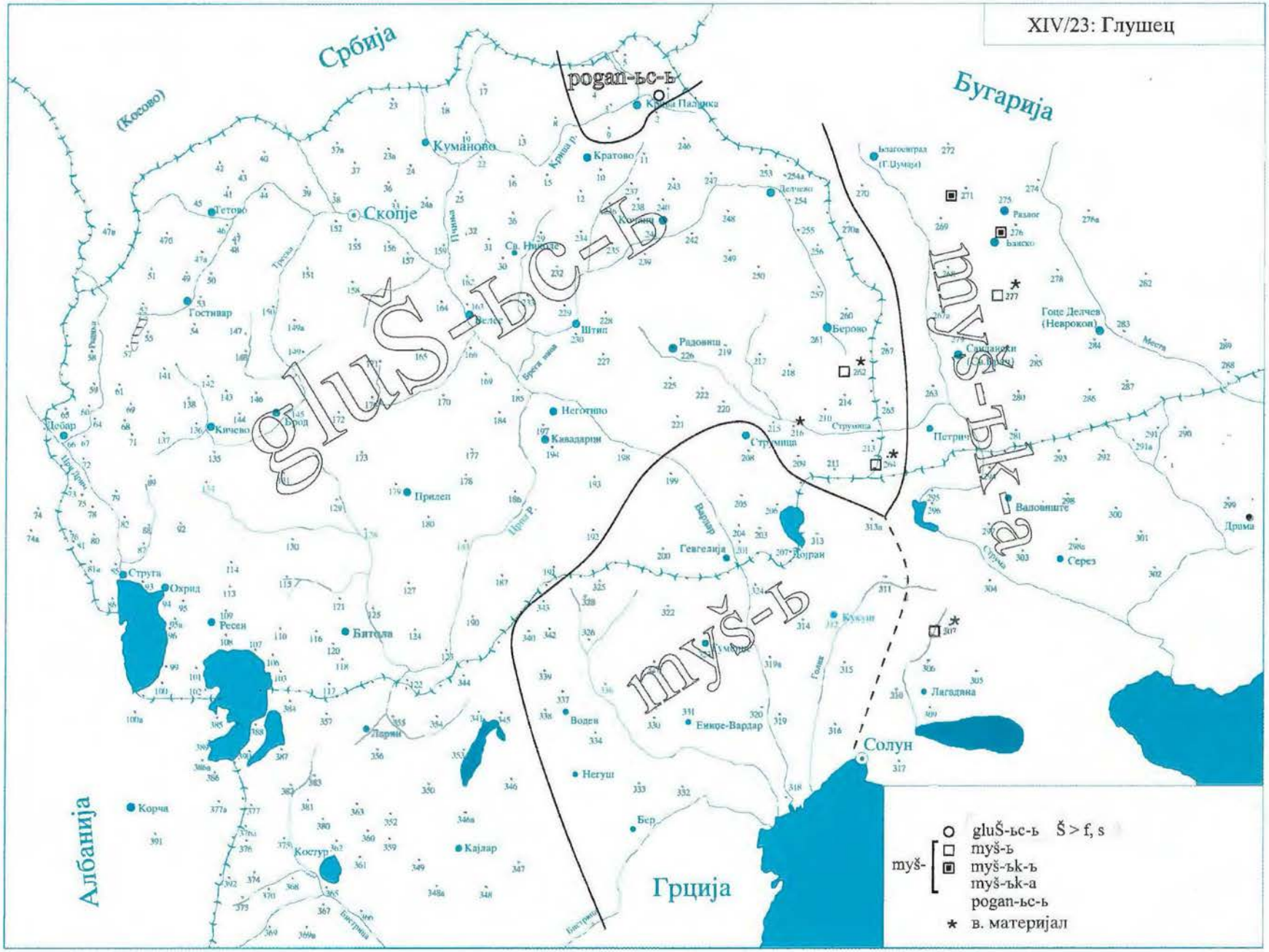
Називот *ма̄тор* Фасмер го поврзува со прасловенското **matь*, аналогно на латинското *materia, materies* (Фасмер II: 581), а Безлај го поврзува со индоевропскиот корен **mē*, **mō* 'голем' со (компаративната) спојка **-tor-* (Bezlaj II: 172).

Називот *букалец* е изведен од глаголот *се бука* со значење 'се спарува' (PMJ I: 49); сп. bukati se 'pojati se' (o svinjah), добиено од **ob-gukati*, но исто така, може да претставува самостојна творба од 'bukati, bučati' добиено од ономатопејското **bu-* (Bezlaj I: 52-53).

XIV/23: ГЛУШЕЦ

1	пог'анец, гл'ушец	40	гл'ушац	99–103	гл'ушец	205	м'иш (глушец Ø)		м'ишка
		41–44	гл'ушец	106–110	гл'ушец	206–208	м'иш	276а	
2		45		113–117	гл'ушец	209–211	глуш'ец	277	м'иш
3–4	пог'анец	46–47	гл'ушец	118		212		278–281	
5	пог'ана^{а}ц	47а–47в		120–124	гл'ушец	213–214	глуш'ец	282	м'ишка
6	пог'анац	48–52	гл'ушец	125		215		283	
8	гл'ушац	53		127–131	гл'ушец	216	к'р̨т	284–286	м'ишка
9	пог'анац	54	гл'ушец	134–138	гл'ушец	218–219	глуш'ец	287	
10	гл'ушац	55		141–144	гл'ушец	220–222	гл'ушец	288–290	м'ишка
11		57–58	гл'ушец	145–146		225	гл'ушец	291	
12	гл'ушец	59–59а		147	гл'ушец	226–230	гл'ушец	291а	м'иш'ка
13	гл'уша^{ă}ц	60–61	гл'ушец	148		232–234	гл'ушец	292–296	
15	гл'ушац	64–65	гл'ушец	149	гл'ушец	235–240	глуш'ец	297	м'ишка
16		66		149а		241		298–304	
17–18	гл'усац	67–68	гл'ушец	150–152	гл'ушец	242–243	глуш'ец	305	м'ишка
19	гл'усац	69		155–159	гл'ушец	246–250	глуш'ец	306	м'ăшка
22	гл'усац	71	гл'ушец	162–164	гл'ушец	253	глуш'ец	307	м'иш
23	гл'усăц	72	гл'уфец	165		254–254а		309–310	
23а		73	гл'ушец	166	гл'ушец	255–257	глуш'ец	311	м'иш
24	гл'усац	74–74а	гл'уфец	169–171		260–261	глуш'ец	312–313а	
24а	гл'ушăц	75	гл'ушец	172–173	гл'ушец	262	м'иш	314–316	м'иш
25	гл'усац	76		176–178	гл'ушец	263		317–319а	
26	гл'ушец	78–81	гл'ушец	179		264	м'иш	320	м'иш
29–31	гл'ушец	81а		180	гл'ушец	265		322	
32	гл'ушац	82	гл'ушец	183–187	гл'ушец	267	глуш'ец	323	м'иш
33	гл'ушец	85–88	гл'ушец	190–194	гл'ушец	267а–269	м'ишка	324	
36	гл'ушац	89		197	гл'ушец	270–270а		325–326	м'иш
37	гл'ушец	92		198	гл'уше^{ă}ц	271	миш'ок	327	
37а		93	гл'ушец	199	м'иш	272		328	м'иш
38	гл'ушец	94		200–201	м'иш (глушец Ø)	274–275	м'ишка	330–336	
39	гл'ушац	95–96	гл'ушец	203	м'иш	276	миш'ок,	337	м'иш

338		391а	
339–340	м'иш	392	гл'уфец
341	гл'уфиц, глуфч'ица		
342–343	м'иш		
344	гл'уфец		
345–346а			
347	гл'уфец		
348	гл'уфиц		
348а–349	гл'уфец		
350			
352	гл'уфец		
353	гл'уфи^{е}ц		
354			
355–356	гл'уфец		
357	гл'ушец		
359–360			
361–362	гл'уфец		
363			
365	гл'уфец		
366			
367–369	гл'уфец		
369а–370			
373–375			
376	гл'уфец		
376а			
377	гл'уфец		
377а–382			
383	гл'уфец		
384			
385–388	гл'ушец		
389–390	гл'уфец		
391	гл'ушец		

XIV/23: Глушец
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Скопје
Гостивар
Тетово
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Штип
Берово
Радовиш
Струмица
Петрич
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Дрими
Лагадина
Солун
Воден
Емине-Вардар
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Паргя
Гоце Делчев (Неврокоп)
Разлог
Банско
Благоевград (Г.Џумаја)
Делчево
Крива Паланка
pogan-ьc-ь
gluŠ-ьc-ь
myš-ь
myš-ъk-ъ
myš-ъk-a
myš-
gluŠ-ьc-ь Š > f, s
myš-ь
myš-ъk-ъ
myš-ъk-a
pogan-ьc-ь
в. материјал

XIV/23: ГЛУШЕЦ

На картата се претставени називите за *глушец* (зоол. Mus) на македонската дијалектна територија.

На поголемиот дел од територијата е регистриран називот *глушец* од словенско потекло со придавката **glixъ* во основата (сп. ЭССЯ 6: 146). Само во еден пункт (341), покрај формата во машки род е регистрирана и форма во женски род *глуфчица* која не е предмет на картографирање.

Регистриран е и називот *миш* (со зборообразувачките варијанти *мишка, мишок*) исто така од словенско потекло, од прсл. **myšь* (ЭССЯ 21: 66).

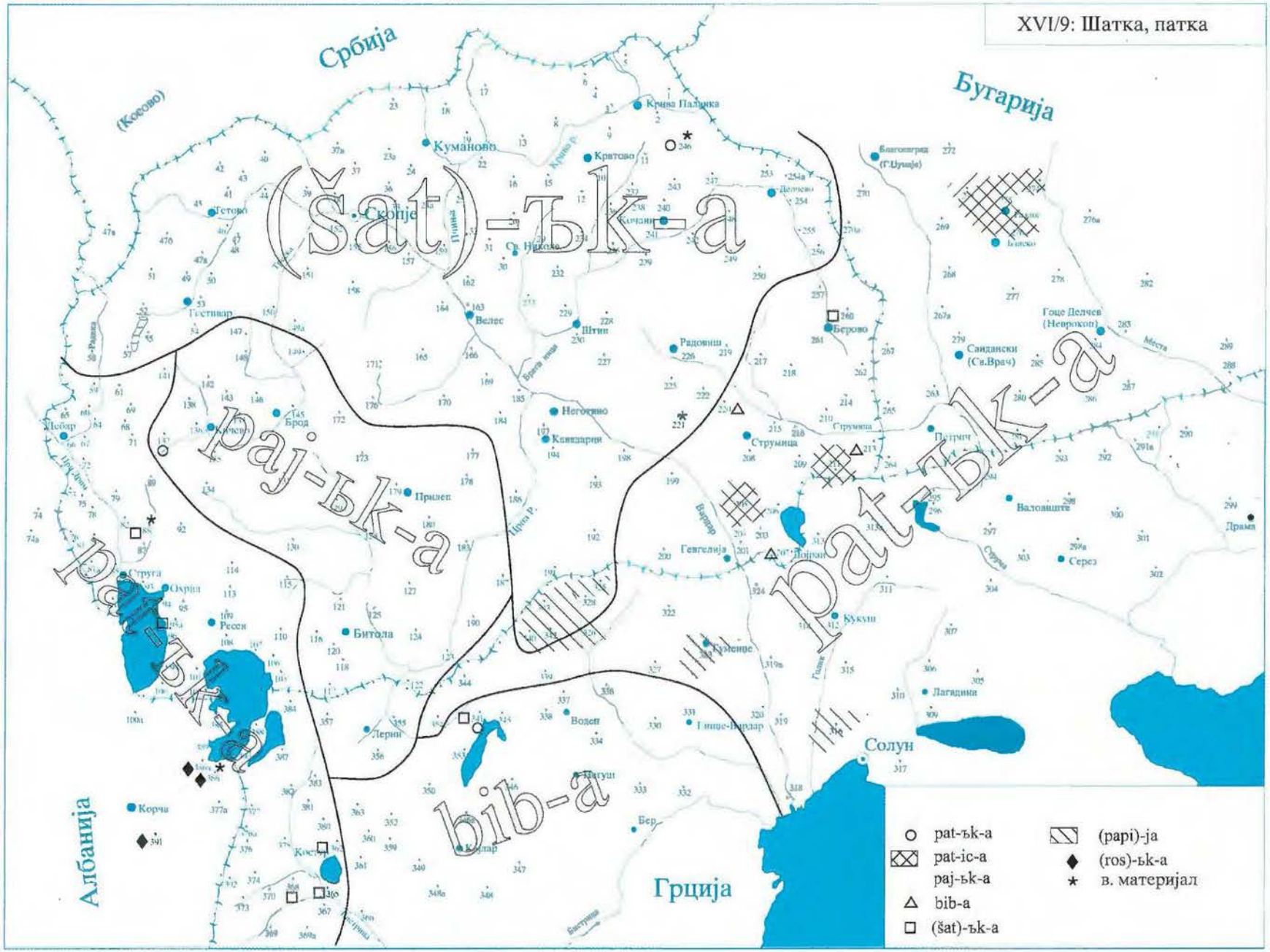
Во мал број пунктови се употребува и називот *поганец* изведен од придавката *поган*, од прсл. **poganъ* (стара заемка од латинскиот јазик *pagānus*; Bezlaj III: 73; Фасмер III: 294).

Во еден пункт (216) се сретнува називот *крт*, прсл. **krъtь* (сп. Bezlaj II: 103) којшто во македонскиот јазик е во општа употреба за именување на друго животно од истата фамилија (зоол. Talpa europaea).

XVI/9: ШАТКА, ПАТКА

1	ш'атка
2	
3–6	ш'атка
8–13	ш'атка
15	ш'атка
16	
17–19	ш'атка
22–23	ш'атка
23а	
24–26	ш'атка
29–33	ш'атка
36–37	ш'атка
37а	
38–44	ш'атка
45	
46–47	ш'атка
47а–47в	
48	ш'атка
49–52	ш'атка
53	
54	ш'атка
55	
57–58	ш'атка
59–59а	
60–61	п'атка
64–65	п'атка
66	
67–68	п'атка
69	
71–74а	п'атка
75	п'атка (нема во селото)
76	
78–81	п'атка
81а	
82	п'атка
85–87	п'атка
88	ш'атка
89	
92	
93	п'атка
94	
95	п'атка
95а	п'атка, ш'атка
96	п'атка
99–103	п'атка
106–108	п'атка
109	патка, пајка (ретко)
110	патка, пајка
113–115	п'атка
116–117	п'ајка
118	
120–124	п'ајка
125	
127–131	п'ајка
134–136	п'ајка
137	п'атка, п'ајка
138	п'ајка
141	Ø (нема пајки)
142–144	п'ајка
145–146	
147	п'ајка
148	
149	п'ајка
149а	
150	ш'атка
151	Ø
152	ш'атка
155–159	ш'атка
162–164	ш'атка
165	
166	ш'атка
169	
170	ш'атка
171	
172–173	п'ајка
176	ш'атка
177–178	п'ајка
179	
180	п'ајка
183	п'ајка
184–186	ш'атка
187	п'ајка
190	п'ајка
191	ш'атка
192–194	ш'атка
197	ш'атка
198	
199–201	п'атка
203	п'атка
205	п'атица (шатка Ø)
206	п'атка
207	б'иба
208–210	п'атка
211	п'атица
212	
213	б'иба (шатка Ø)
214	п'атка
215	
216	п'атка
218	п'атка (нема во селото)
219	ш'атка
220	п'атка, б'иба (шатка Ø)
221	б'аде
222	ш'атка
225–227	ш'атка
228	ш'атка (нема во селото)
229–230	ш'атка
232–236	ш'атка
237	(шатка Ø)
238–240	ш'атка
241	
242–243	ш'атка
246	п'атка
247–250	ш'атка
253	ш'атка
254–254а	
255–256	ш'атка
257	п'атка
260	ш'атка
261–262	п'атка
263–265	
267–267а	п'атка
268	
269	Ø
270–270а	
271	п'атица
272	
274–275	п'атица
276	п'атица
276а	
277	(шатка Ø)
278–281	
282	Ø
283	
284	(шатка Ø)
285–287	п'атка
288	(шатка Ø)
289–291	
291а	п'атка
292–296	
297	п'атка
298–304	
305–307	п'атка
309–310	
311	п'атка, б'иба („мал'енка“)
312	
313	п'атка
313а	
314–315	п'атка
316	пăп'ија

317–320	
322	
323	пăп'иа
324	
325	п'ăпија
326	пąп'ија
327	
328	ш'атка
330–334	
336	
337	б'иба
338	
339	пап'ија
340	ш'аткă, пăп'ијă, пąткă
341	ш'атка (живеат во 'езеро), патка (питома шатка), б'иба ('патка')
342	пап'ија
343	пąп'ија
344	п'атка
345–346а	
347	б'иба (шатка Ø)
348	б'иба, водн'ичкă
348а–349	б'иба
350	
352–353	б'иба
354	
355–357	п'ајка
359–360	
361	б'иба
362	шатка
363	
365	ш'атка
366	
367	п'атка
368	ш'ате
369	б'иба
369а–370	
373–375	
376	п'атка
376а	
377	п'атка
377а	
380–382	
383	п'атка
384	
385	п'атка
386	р'оска
386а	р'оска, п'атка
387–390	п'атка
391	р'оска („вок'йм'езо патк'ј'ăтем“)
391а	
392	п'атка

XVI/9: Шатка, патка
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
(šat)-ък-а
раj-ък-а
pat-ък-а
bib-а
pat-ък-а
pat-ic-а
раj-ък-а
bib-а
(šat)-ък-а
(papi)-ја
(ros)-ък-а
в. материјал
Скопје
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Гостивар
Тетово
Велес
Штип
Берово
Радовиш
Струмица
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Битола
Охрид
Струга
Ресен
Корча
Солун
Серез
Драма
Кукуш
Лагадина
Валовиште
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санадански (Св.Врач)

XVI/9: ШАТКА, ПАТКА

На картата се претставени називите за *пашка, шашка* (зоол. Anas platyrhunchos domesticus) на македонската дијалектна територија (називите за овој вид птица се обработени и во лексичкиот том на ОЛА, втор дел; в: Библиографија).

Карактеристично е тоа што поголемиот дел од овие називи, како што ќе се види од прегледот што следува, се од ономатопејско потекло.

Ќе ги наведеме прво називите *пајка* и *пашка* (со зборообразувачката варијанта *пашица*). Називот *пашка* е од ономатопејското **patta*; основата **pat* како ономатопејска се наоѓа во многу индоевропски и неиндоевропски јазици (сп. Skok II: 619). Називот *шашка*, според Скок е најверојатно, исто така, од ономатопејско потекло (сп. *šot* глас со кој се вабат и тераат пајките; Skok III: 408), но нам ни се чини прифатлива и поврзаноста со албанскиот назив *shotë* 'пајка' (MAP: 394).

Според извикот „*би-би-би*" што се користи за вабење на патките, значи од ономатопејско потекло, е оформен и називот *биба* (според материјалите од картотеката на МДА, XVI/30 'како се ваби патка').

Папија е заемка од грчкиот, сп. *πάπια* 'пајка' (ГР: 150).

Називот *роска* е заемка од албанскиот јазик, сп. алб. *rozë* (MAP: 394).

Како единечни називи се регистрирани *баде* (221) и *водн'ичкă* (348), вториов паралелно со називот *биба*.

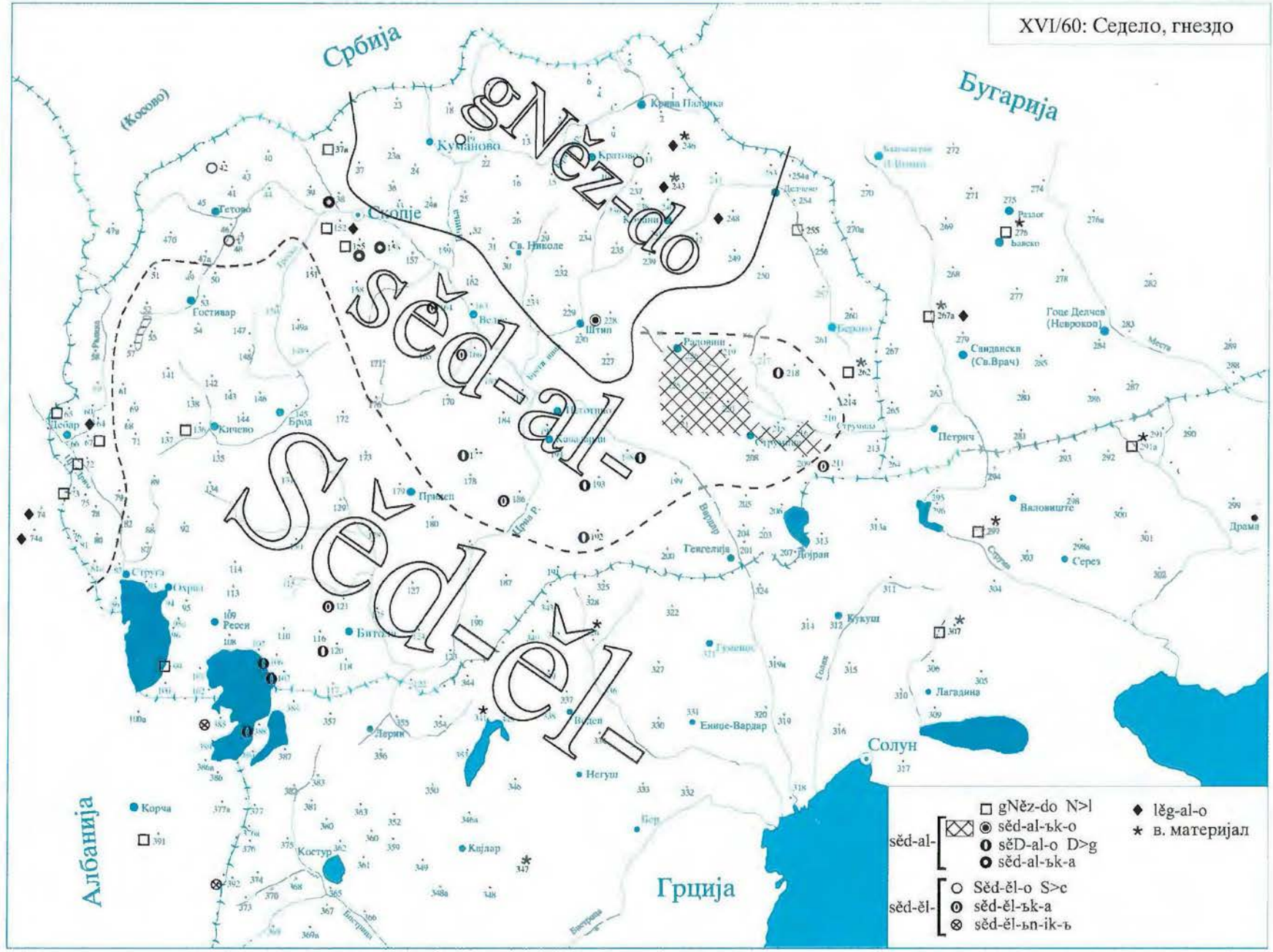
Називот *баде* би можел да се толкува како девербативна именка од прсл. **badati* („*бадати*[2] – 'ићи полако, опрезно, *набадати* ... несигурно ићи (о коњу)'" (сп. ЕРСЈ 2: 64). Бидејќи пајките кога се на суво се движат клацкајќи лево десно што дава впечаток на несигурно одење, ваквото толкување ни се чини веројатно.

Вториот единечен назив *водничка* во основата ја има лексемата *вода* од прсл. **voda* (Bezlaj IV: 335) и претставува деминутивно образување од именката *водница*.

XVI/60: СЕДЕЛО, ГНЕЗДО

1	гњ'ездо	43–44	с'едало	82	с'едело	148		184–185	сед'алка
2		45		85–88	с'едело	149	с'едело	186	седеўка
3–4	гњ'ездо	46	с'едало	89		149а		187	седело
5	гњезд'о	47	с'едело	92		150–151	с'едело	190	сед'ẹло
6	гњ'ездо	47а–47в		93	с'едело	152	с'едало, л'егало,	191	сăд'ело
8–9	гњ'ездо	48	с'едало	94			гн'ездо (само за	192	сад'аўо
10	гн'ездо	49–52	с'едело	95	с'едело		врапчиња)	193	сед'ало
11	гн'ездо, сед'ело	53		95а–96	с'едело	155	с'едалка (на	194	сед'алка
12	гн'ездо	54	с'едело	99	с'едело, гн'ездо		кокошка), гн'ездо	197	сед'алка (гнездо ø)
13	гњ'ездо	55			(ново)		(за ластовици)	198	сă^{e}д'ало,
15	гњ'ездо	57	с'едело	100–102	с'едело	156	седаўка		сă^{e}д'алка
16		58	с'едало	103	с'едало	157	седалка	199–201	сид'ело
17–18	гњ'ездо	59–59а		106	с'едало	158	седало	203	сид'елко
19	седело, гнездо	60	с'едало	107–110	с'едело	159	седалка	205	сид'ело
22–23	гњ'ездо	61	с'едело	113–117	с'едело	162	сед'алка	206–207	сăд'ело
23а		64	л'егало (седело ø)	118		163	седалка	208	сед'алка
24–24а	гн'ездо	65	гн'ездо	120	с'едало	164	седелка	209	сăд'алка
25–26	гн'ездо	66		121	с'еделка	165		210	сед'алка
29–32	гн'ездо	67	гн'ездо	122	сид'ело	166	седелка	211	сед'елка
33	гн'ездо, сед'алка	68	с'едело	123	сед'ело	169		212	
	(на кокошката)	69		124	седело	170	седалка	213–214	сед'ело
36	гн'ездо	71	с'едело	125		171		215	
37	с'едало (на кокош-	72–73	гн'ездо	127–131	с'едело	172	седло	216	сăд'алко
	ките), гн'ездо	74	л'егало (седело,	134–135	с'едело	173	седело	218	сед'ало
	(на диви пилиња)		гнездо ø)	136	с'едело, гн'ездо	176	седалка	219	сед'алко
37а		74а	л'егало		(многу ретко се	177	сед'ало,	220	сед'алко (гнездо ø)
38	с'едалка	75	с'едало		употребува)		сед'алка	221	сẹд'алко
39	с'едало	76		137–138	с'едело	178	сед'алка	222	сед'алко (гнездо ø)
40	с'едало (гнездо ø)	78–80	с'едало	141–144	с'едело	179		225–226	сед'алко
41	с'едало	81	с'едало (гнездо ø)	145–146		180	седело	227	гн'ездо
42	с'едело	81а		147	с'едело	183	сед'ело	228	сед'алко,

	гн'ездо	307	гн'ездо	348–348а	сид'ело		каде што несат јајца
229–230	гн'ездо	309–310		349	цид'ело		кокошките), гн'ӓздо
232–240	гн'ездо	311	снид'ело	350		391а	
241		312		352	сид'ело	392	седелн'ик,
242	гн'ездо	313	сӑд'ело	353	ци^{е}д'ело		сед'ело
243	лег'аўце,	313а		354			
	легаво	314	сид'ело	355–356	сид'ело		
246	лег'аўо,	315	снид'ело	357	седело		
	лег'аўце	316	сид'ело	359–360			
247	гнезд'о	317–320		361–362	сид'ело		
248	гн'ездо, лег'ало	322		363			
	(на кокошките)	323	сид'ело	365	сед'ело		
249	гнезд'о	324		366			
250	сед'еўо	325	сид'елу	367	сид'ело		
253	гнезд'о	326	ґузн'ело	368	сед'ело		
254–254а		327		369	сид'ело		
255	сед'ело,	328	гл'ездо	369а–370			
	гнезд'о	330–334		373–375			
256–257	сед'ело	336		376	сид'ело		
260–261	сед'ело	337	сид'ело	376а			
262	гнезд'о	338		377	сег'ало		
263–265		339	сид'ело	377а			
267	сед'ело	340	сид'елу	380–382			
267а	гнезд'о, лег'ало	341	цид'ело (седело на	383	седело		
268–272			дивите птици),	384			
274–275			кӑм'ара (седело на	385	седелник		
276	гнезд'о		кокошката)	386	седело		
276а–291		342	сид'ело	386а			
291а	гн^{ј}аздо	343	сид'ело	387	седело		
292–296		344	сед'ело	388	с'еда:ло		
297	гнизд'ик (на	345–346а		389	с'едело		
	кокошка), гн^{ј}азду	347	грзн'ело	390	седело		
298–306			(седело ø)	391	седј'ӓло (местото		

XVI/60: Седело, гнездо
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
gNĕz-do
sĕd-al-o
sĕd-ĕl-o
Скопје
Солун
gNĕz-do N>l
sĕd-al-ък-o
sĕD-al-o D>g
sĕd-al-ък-a
lĕg-al-o
в. материјал
sĕd-ĕl-o S>c
sĕd-ĕl-ък-a
sĕd-ĕl-ьn-ik-ъ

XVI/60: СЕДЕЛО, ГНЕЗДО

На картата се претставени називите за 'местото каде што кокошката несе јајца'.

На македонската дијалектна територија доминира називот *седело* и неговите зборообразувачки варијанти *седалка, седелка, седалко* и *седелник*. Овие називи претставуваат изведенки со различни суфикси од прасловенскиот корен **sěd-* (сп. Skok III: 213; Snoj: 557).

Називот *гнездо*, кој е доста фреквентен на македонската дијалектна територија, е по потекло стара словенска лексема **gnězdo* (сп. Snoj: 145; ЭССЯ 6: 172-173). Во пунктот 328 е регистрирана формата *глездо* со нерегуларна фонетска замена на /н/ со /л/.

Освен овие два назива, регистриран е и називот *легало* кој е, исто така, од словенско потекло: *легало* од прсл. повторлив глагол **lěgati*, (сп. Snoj: 297).

Како единечни називи се регистрирани *ѓузнело* (326), *грзнело* (347) и *кам'ара* (само во пунктот 341, паралелно со основното *цид'ело*).

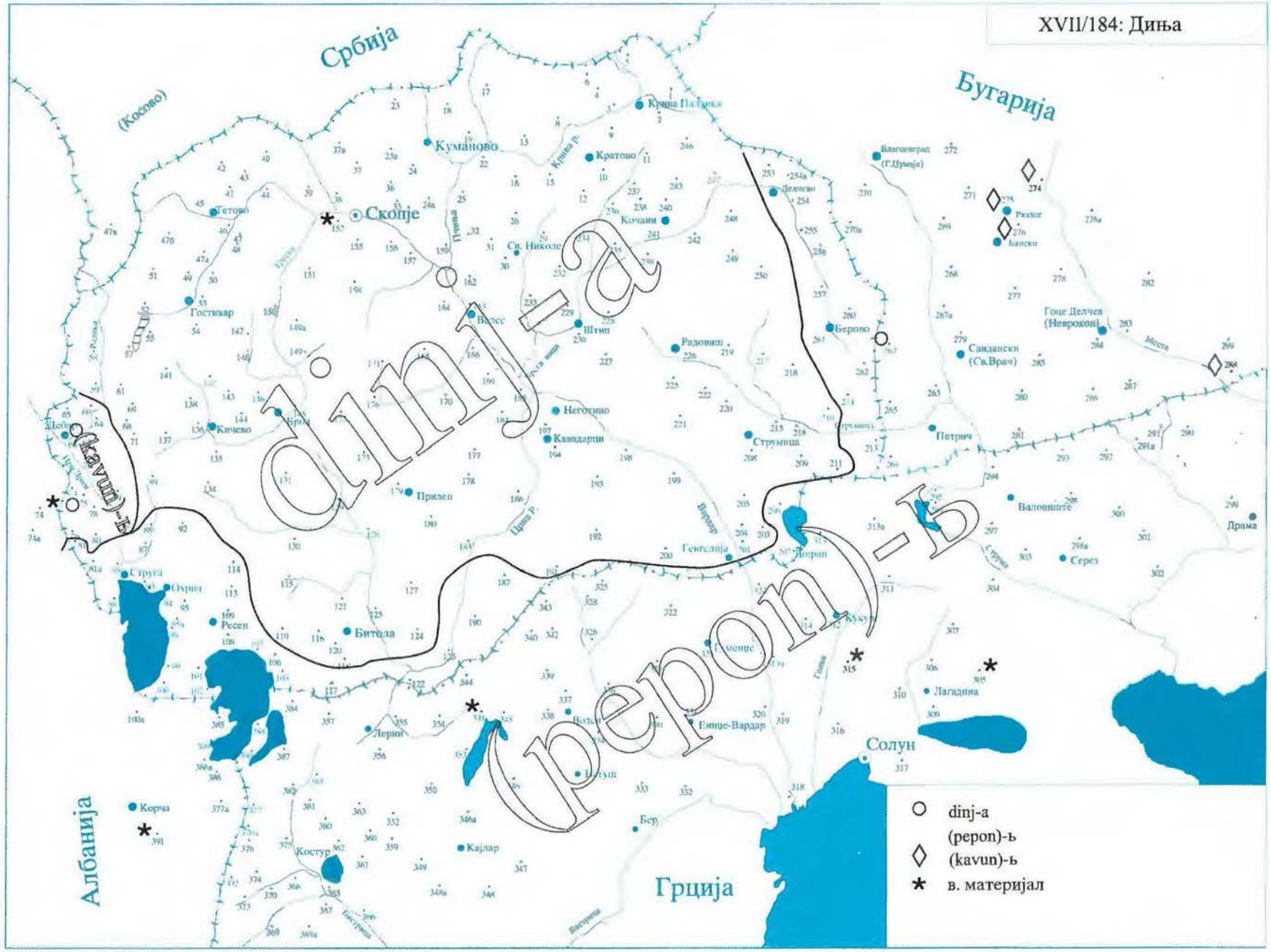
За првите два единечни назива етимологијата е нејасна. Можеме да претпоставиме дека во основата го имаат словенскиот корен **grędz* што меѓу другите значења го има и значењето 'кал, блато' (ЭССЯ 7: 125), и во тој случај називот *грзнело* би бил основниот, а *ѓузнело* изведен од него по пат на фонетска аналогија. Втора можност е дека се работи за турцизам (со именката *giz* 'тајна', во основата; можеби од *gizleme* 'маскирање, камуфлажа'; сп. ТРС: 341), и во тој случај *ѓузнело* би бил примарен назив, а *грзнело* секундарен, добиен со фонетски аналогии.

Третиот единечен назив е од грчко потекло (*καμάρα*), кој потоа преку латинскиот станал балканизам и е познат во повеќе балкански јазици (Skok II: 24; Младенов: 229).

XVII/184: ДИЊА

1	д'иња	71	д'иња	127–131	д'иња	206–207	пип'он	277	пип'он’
2		72–73	к'аун	134–138	д'иња	208–211	д'ијна	278	пуп'он’, пап'он’
3–6	д'иња	74	к'аун, пј'епар	141–144	д'иња	212		279–281	
8–13	д'иња	74а–75	каун	145–146		213–214	пип'оњ	282–287	пип'он’
15	д'иња	76		147	д'иња	215		288	ка'ун’
16		78	к'аун, д'иња	148		216	д'и:јна	289–290	
17–19	д'иња	79–80	к'аун	149	д'иња	218	д'ина	291	пип'он’
22–23	д'иња	81	п'ипун	149а–150		219–222	д'ијна	291а	
23а		81а		151	д'иња	225–226	д'ијна	292–294	пип'он’
24–26	д'иња	82	к'аун	152	д'уња	227–230	д'иња	295–296	
29–33	д'иња	85	п'ипон	155–159	д'иња	232–240	д'иња	297–299	пип'он’
36–37	д'иња	86–88	п'ипун	162–164	д'иња	241		300–301	
37а		89		165		242–243	д'ина	302	пип'он’
38–44	д'иња	92		166	д'иња	246–250	д'ина	303–304	
45		93	п'епун	169		253	пип'он	305	пип'он’,
46–47	д'иња	94		170	д'иња	254–254а			бустанӈ'ăк
47а–47в		95	п'епуни	171		255–257	пип'он	306	пип'он
48–52	д'иња	95а–96	п'епун	172–173	д'иња	260–262	пип'он	307	пип'он’
53		99–102	п'епун	176–178	д'иња	263–264	пип'он’	309–310	
54	д'иња	103	п'епон	179		265		311	пип'он
55		106	п'епон	180	дијн’а	267	д'ина	312	
57	д'иња	107–109	п'епун	183–186	д'иња	267а	пип'он	313	пип'он
58	ди:на	110	д'иња	187	п'ипон	268	пипон'е	313а	
59–59а		113–114	п'епун	190	п'епон	269–270	пип'он	314	пип'он’
60	к'аун	115–116	д'иња	191–194	д'иња	270а		315	пип'он, лаш'ăр
61	д'иња	117	п'епон	197–198	д'иња	271	пип'он		(млада, зелена диња)
64–65	к'аун	118		199	д'ијна	272		316	пип'о:н’
66		120–121	д'иња	200	д'иња	274	ка'ун’	317–320	
67	д'иња, к'аун	122–123	п'епон	201	д'ијна	275	кав'ун	322	
68	д'иња	124	д'иња	203	д'ијна	276	ка'уњ, ка'ун’	323	пип'ојн
69		125		205	д'ијна	276а		324	

325	пип'ојн
326	пип'ојн
327	
328	пип'ојн
330	пеп'ојн
331–334	
336	
337	пип'ојн
338	
339–340	пип'ојн
341	п'епун, пипојка
342	пип'ојн
343	п'ипој
344	п'епон
345–346а	
347–349	п'епун
350	
352–353	п'епун
354	
355–357	п'епон
359–360	
361	п'епун
362	п'епон
363	
365	пепон, п'епун
366	
367	пепон
368	пепон
369	п'епон, (дињa Ø)
369а–370	
373–375	
376	п'епон
376а	
377	п'епон
377а–382	
383	п'епон
384	
385–386а	п'епун
387–389	п'епон
390	п'епен
391	пеп'оник
391а	
392	п'епон

XVII/184: Дињa
Србија
Бугарија
Грција
Албанија
(Косово)
Куманово
Кратово
Скопје
Кочани
Гостивар
Штип
Берово
Неготино
Кавадарци
Струмица
Прилеп
Кичево
Струга
Охрид
Битола
Ресен
Лерин
Енице-Вардар
Солун
Лагадина
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санадански (Св.Врач)
Рилци
Банско
Делчево
Благоевград (Г.Џумаја)
Крива Паланка
Св. Николе
Радовиш
Гевгелија
Дојран
Кајлар
Костур
Корча
dinj-a
(repon)-ь
(kavun)-ь
в. материјал

XVII/184: ДИЊА

Картографиран е дијалектниот материјал, кој се однесува на називите на културата *диња* (Cucumis melo) во македонските дијалекти.

Свои ареали образуваат лексемите: *диња, пе̄пон* и *ка(в)ун*.

Потеклото на називот *диња*, според етимолошките речници, не е сосема јасно. Се претпоставува дека се развила од формата **kъdynja,* можеби прасловенска заемка од грчкиот *κυδώνια* (*μαλα*) 'кидонски јаболка' / 'дуња', лат. *cydonea mala.* Значенската врска со грчкото *κυδώνια* 'дуња' се објаснува со сличноста во бојата и силната арома кај двете овошја (Snoj: 91-92; Bezlaj I: 102; Skok I: 406; БЕР V: 392). Називот се доведува и во етимолошка врска со глаголот **duti*, **dujǫ* (сп. Bezlaj I: 102). Во македонските дијалекти во еден пункт (152) е регистрирана формата *дуња*, која во македонскиот јазик има општа употреба со значење на 'дрво и плод со жолта боја и крушковидна форма, силна арома и киселкаст вкус, што зрее наесен' (Cydonia oblonga).

Пе̄пон е балкански грцизам (н.гр. *πεπόνι*, сргр. *πεπόνιον*), кој се среќава и во останатите балкански јазици, сп. срхр. *пӣпун* (Skok II: 660), арум. *pipón'ĭi* (Papahagi, 977). Скок (II: 660) овде ја вбројува и албанската лексема *pjepër*, која е регистрирана во еден пункт, сп. *пј'е̄пар* (74).

Како единечни збороформи деривирани од *пе̄пон* се регистрирани: *пе̄поник* (391) и *пӣпојка* (341).

Називот *ка(в)ун* < *kavun* е заемка од турскиот јазик (Јашар-Настева 2001: 45).

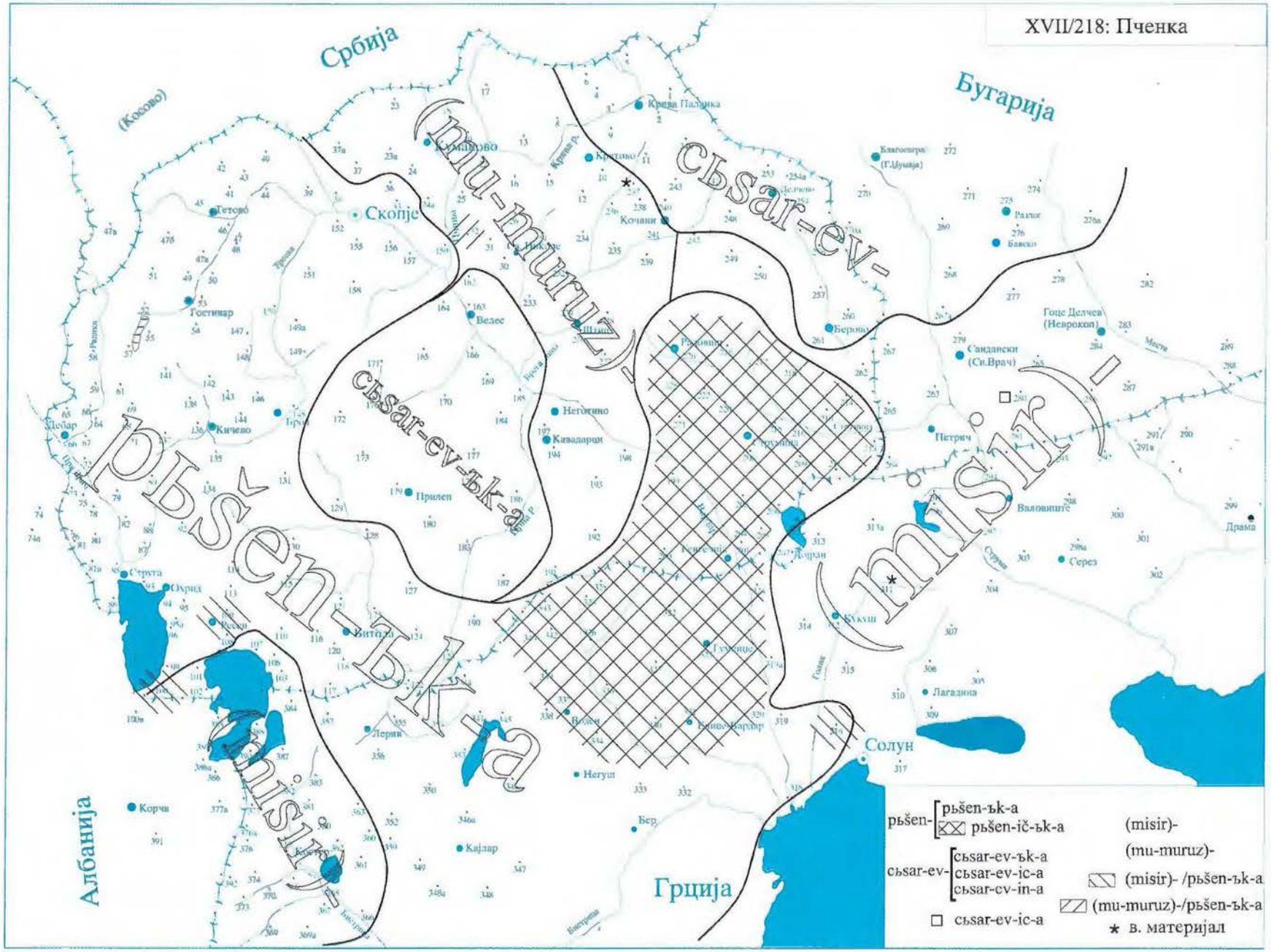
Во еден пункт (305) е забележана и лексемата *буста̄нн'ӑк*, која е образувана според општиот назив *боста̄н* (< *bostan,* турцизам од персиско потекло), кој обично означува 'лубеници и диња' (Јашар-Настева 2001: 45).

(сп. Киш 1996:129–132)

XVII/218: ПЧЕНКА

1	ц'аревица	45		86	(п)ч'енка	141–144	пч'енка	194	мор'оска
2		46–47	ч'енка		(но: мисерски)	145–146		197	мом'ороска
3–4	ц'аревица	47а–47в		87	ч'енка	147	пч'енка	198	мор'оска
5	царевица	48	ч'енка	88	(п)ч'енка	148		199–201	чин'ичка
6	ц'аревица	49–50	пч'енка	89		149	пч'енка	203	чин'ичка
8	мумур'ус	51	ч'енка	92		149а		205–206	чин'ичка
9	ц'аревица	52	пч'енка	93	ч'енка	150–151	пч'енка	207	мис'ирка
10	мумур'уска	53		94		152	ч'енка	208	чин'ичка,
11		54	ч'ењка	95–99	ч'енка	155–159	пч'енка		(царевка Ø)
12	момор'уска	55		100	м'исер, ч'енка	162	цар'ефка	209	чин'ичка
13	мумур'ус	57	Ø	101–102	м'исер	163–164	ц'арефка	210	чен'ичка
15	мумур'ус	58–59	пч'енка	103	м'исерка	165		211	чин'ичка
16		59а–60		106–107	м'исерка	166	ц'арефка	212	
17–18	мумур'ус	61	пч'енка	108	пч'енка	169		213	чин'ичка
19	мумур'уз	64–65	ч'енка	109	пч'енка, м'исерка	170	ц'арефка	214	чен'ичка
22	мумур'ус	66			(селски)	171		215	
23	мăмр'ус	67	ч'енка	110	пч'енка	172–173	ц'арефка	216	чин'ичка
23а		68	пч'енка	113	пч'енка	176	ц'аревка	218	чен'ичка
24	мумур'ус	69		114	ч'енка	177	цар'евка	219	чин'ичка
24а	мум'урус	71	пч'енка	115	пч'енка	178	цар'ефка	220	чин'ичка,
25–26	момор'ус	72–73	ч'енка	116–117	ч'енка	179			(пченка Ø)
29	мă^{a}мур'ус	74–75	пч'енка	118		180	царефка	221	чєн'ичка
30	момор'уска	76		120	ч'енка	183–185	цар'ефка	222	чин'ичка, (пченка,
31	мум'урус	78–79	пч'енка	121	пч'енка	186	мур'оска,		царевка Ø)
32	пч'енка,	80	(п)ч'енка	122–124	ч'енка		мор'оска	225	чин'ичка
	мум'урус	81	пч'енка (царевка,	125		187	цр'евка	226	чен'ичка
33	пч'енка		мисирка, мумурус-	127	ч'енка	190	пч'енка	227	момур'уска
36	(п)ченка, ченка		ка Ø)	128	пч'енка	191	мǫр'оска,	228	мо(у)р'уска
37	мумурес	81а		129	ц'аревка		мǫр'офка	229	момур'уска
37а		82	ч'енка	130–131	пч'енка	192	мǫр'оска	230	мумур'уска
38–44	ч'енка	85	ч'енка	134–138	пч'енка	193	мар'оска	232–234	момур'уска

235	мо̨мур'уска	288	мис'ыр'	328	чин'ичка	384	
236	момор'ус	289	мис'ир'	330–334		385–386а	м'исер
237	мумур'ус,	290		336		387	м'исерка
	брз'ица	291	мис'ир'	337	чин'ичка	388	м'исе:рка
238	мумур'ус	291а		338		389	м'исерка
239	мур'уска	292–293	мис'ир'	339	чин'ичка̨	390	м'исерка
240	ц'арефка	294	мис'ирка	340	чин'ичкӑ	391	м'исар
241		295–296		341	ч'енка	391а	
242	мис'ирка	297	мис'ирка	342–343	чин'ичка	392	м'исир
243	ц'арефка	298–299	мис'ир'	344	пченка		
246	ц'арафка	300–301		34–346а5			
247	ц'аравица	302	мис'ир'	347–348а	ч'енка		
248	ц'арефка	303	мис'ирка	349	чин'ичка		
249	мис'ирка	304		350			
250	мес'ирка	305	мис'ир'	352–353	ч'енка		
253	ц'аревица	306	мис'ирка, мис'ир'	354			
254–254а		307	мис'ир	355–357	ч'енка		
255–257	ц'аревица	309–310		359–360			
260–261	ц'аревица	311	мис'ирка,	361	м'исир,		
262–263	мис'ирка		бӑрзица		мис'ирка		
264–265		312		362	мисир		
267	мис'ирка	313	мис'ирка	363			
267а–272	ц'аревица	313а		365	м'исир		
274–275	ц'аревина	314–315	мис'ирка	366			
276	ц'арев,ина̨	316	пч'енка,	367–369	м'исир		
276а	ц'аревица		мис'ирка	369а–370			
277	мис'ирка	317–319а		373–375			
278–279	мис'ир	320	чин'ичка̨	376	мис'ерка		
280	мис'ирка, ц'аревица (ново)	322		376а			
		323	пчин'ичка̨	377	мис'ирка		
281	мис'ирка	324		377а			
282–283	мис'ир	325–326	чин'ичка	380–382			
284–287	мис'ир'	327		383	м'исер		

XVII/218: Пченка
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
(mu-muruz)
cьsar-ev-
(misir)
рьšen-ьk-a
cьsar-ev-ьk-a
Скопје
Кочани
Велес
Прилеп
Кичево
Струга
Охрид
Битола
Неготино
Кавадарци
Петрич
Сандански (Си.Врач)
Гоце Делчев (Неврокоп)
Драма
Серез
Солун
Лагадина
Кукуш
Гумендже
Неготи
Кајлар
Корча
рьšen- [рьšen-ьk-a; рьšen-ič-ьk-a]
cьsar-ev- [cьsar-ev-ьk-a; cьsar-ev-ic-a; cьsar-ev-in-a]
cьsar-ev-ic-a
(misir)-
(mu-muruz)-
(misir)- /рьšen-ьk-a
(mu-muruz)-/рьšen-ьk-a
★ в. материјал

XVII/218: ПЧЕНКА

На картата се претставени дијалектните именувања на житната култура 'пченка' (zea mays) на македонската дијалектна територија.

Картографирани се следните називи: *пченка* и *пченичка* (деминутивната форма се јавува како основна во картографираниот ареал), изведени од иста основа од прсл. **pъšen-* (Skok, II: 586). Свој ареал образуваат и лексемите *царевка, царевица* и *царевина*, образувани од придавска основа *царев-* < **cьsarev* (Skok, I: 258).

Лексемата *мисир* со значење 'пченка' претставува балкански турцизам од арапско потекло сп. тур. *misir* < ар. *miṣr* (Skok, II: 432). Од исто потекло е и деривираната форма *мисирка*.

Во врска со лексемата *мумуруз* (*mu-murus*)-, ќе истакнеме дека се работи за лексема во која се јавува редупликација на почетниот слог. Редупликацијата *муму-* се толкува како замена на редупликацијата *куку-*, која се јавува во српскиот јазик во формата *кукуруз* < тур. *kokoroz* (Skok II: 228-229). На македонската јазична територија се регистрирани лексеми со и без редупликација (*му-му*)- во почетниот слог и тоа кај именки образувани како во форма од машки род така и кај именки образувани во форма од женски род.

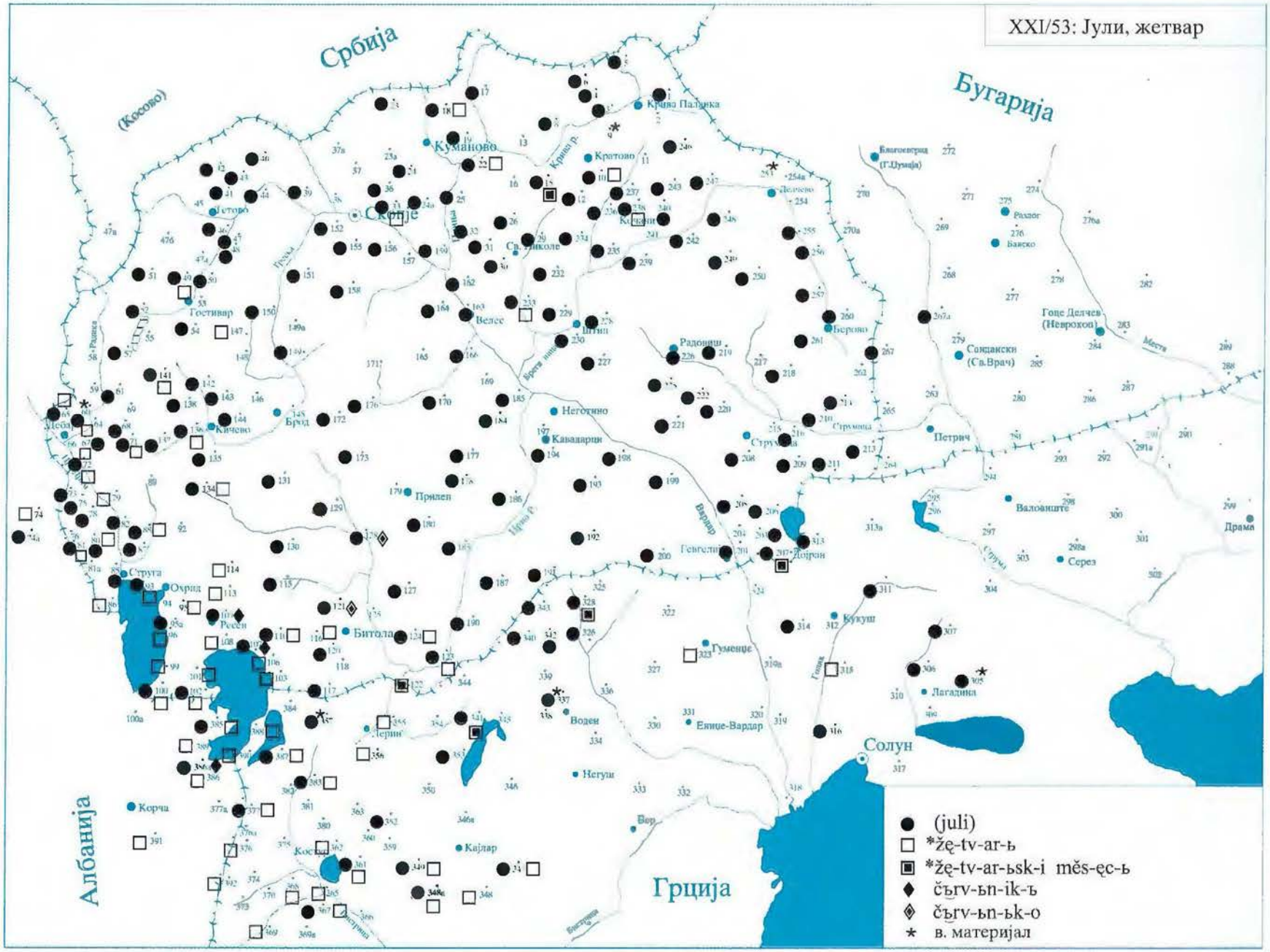
Во дијалектниот материјал е регистрирана и лексемата *брзица* од **bъrzica* (ЭССЯ 3: 136), која се среќава во два пункта (237, 311), а означува 'вид пченка што брзо зрее'.

(сп. Киш 1996: 174-178)

XXI/53: ЈУЛИ, ЖЕТВАР

1	ј'ули	54	ј'ули	89			ж'етвар(о)	183–187	ј'ули
2		55		92		125		190–194	ј'ули
3–6	ј'ули	57	ј'ули	93	ј'ули, ж'етвар	127	ј'ули	197	Ø
8	ј'ули	58	(јули Ø)	94		128	ј'ули, ц'р̥венко	198–201	ј'ули
9	петр'ов дăᵃн	59–59а		95	ж'етвар	129	ј'ули	203	ј'ули
10	ј'ули, жетв'ар	60	ј'ули, т'емус	95а	ј'ул'и	130–131	ј'ули	205–206	ј'ули
11			(поретко)	96	ж'етвар	134	ј'ули, ж'етвар	207	ј'ули, жăтв'арцки
12	ј'ули	61	ј'ули	99	ж'етвар	135	ј'ули		м'есăц
13		64	ж'етвар	100	ј'ули, ж'етвар	136	ј'ули, ж'етвар	208–211	ј'ули
15	ј'ули, жетв'арски	65	ј'ули, ж'етвар	101	ж'етвар	137–138	ј'ули	212	
	м'есец	66		102	ј'ули, ж'етвар	141	ј'ули, ж'етвар	213–214	ј'ули
16		67	ј'ули, ж'етвар	103	ж'етар	142–144	ј'ули	215	
17	ј'ули		(поретко)	106	ж'етар	145–146		216	ј'ули
18	ј'ули, ж'етвар	68	ј'ули	107	ј'ули,	147	ж'етвар	218–222	ј'ули
19	ј'ули	69			ц'ăрвеник	148		225–226	ј'ули
22	ј'ули, ж'етвар	71–72	ј'ули, ж'етвар	108	ж'етвар	149	ј'ули	227	ј'ули,
23	ј'ули	73	ј'ули	109	ј'ули,	149а			жетв'арцки
23а		74	ж'етвар		ц'ăрвеник	150–152	ј'ули	228–230	ј'ули
24–26	ј'ули	74а–75	ј'ули	110	ј'ули, ж'етвар	155–156	ј'ули	232	ј'ули
29–32	ј'ули	76		113–114	ж'етвар	157	Ø	233	ј'ули, ж'етвар
33	ј'ули, ж'етвар	78	ј'ули	115	ј'ули	158–159	ј'ули	234–237	ј'ули
36	ј'ули	79	ж'етвар	116	ж'етваро	162–164	ј'ули	238	ј'ули, жетв'ар
37–37а		80	ј'ули, ж'етвар	117	ј'ули	165		239–240	ј'ули
38–44	ј'ули	81	ј'ули, ж'етвар,	118		166	ј'ули	241	
45			ж'етвара (старо)	120	ј'ули	169		242–243	ј'ули
46–47	ј'ули	81а		121	ј'ули, ц'р̥венко	170	ј'ули	246–250	ј'ули
47а–47в		82	ј'ули		(„за жнање жито“)	171		253	ил'ински месец
48	ј'ули	85	ј'ули	122	жетв'арцки	172–173	ј'ули	254–254а	
49	ј'ули, ж'етвар	86	ж'етвар		м'есец	176–178	ј'ули	255–257	ј'ули
50–52	ј'ули	87	ј'ули	123	ј'ули, ж'етвар	179		260–261	ј'ули
53		88	ј'ули, жетвар	124	ј'ули,	180	ј'ули	262	не се употребува

263–265	
267–267а	ј'ули
268–272	
274–296	
297	(јули Ø)
298–304	
305	ј'ул'ус, врш'ил'ар^{и}ју
306	ј'ул'ус
307	ај'ул'
309–310	
311	ј'ули
312	
313	ј'ули
313а	
314	ј'ули
315	житв'ар
316	ј'ули
317–320	
322	
323	жетв'ар
324	
325	Ø
326	ј'ули
327	
328	ј'ули, житв'арскиọт
330–334	
336	
337	'иули, гумн'ар
338	
339	Ø
340	ј'ули
341	ј'ули, житварцки^{ј}у м'есиц
342–343	ј'ули
344–346а	
347	ј'ули, ж'етфăр
348	жẹтв'арут
348а–349	ј'ули, ж'етфăр
350	
352	ј'ули
353	и'ули
354	
355–356	ж'етвар
357	ј'ули, петр'оио месец
359–360	
361	ј'ули, ж'етвар
362	ж'етвар
363	
365	ж'етвар
366	
367	ј'ули, ж'етвар
368–369	ж'етвар
369а–370	
373–375	
376	ж'етвар
376а	
377	ј'ули, ж'етвр
377а	
380–382	
383	ј'ули, ж'етвар
384	
385	ж'етвар, ј'ули
386	ж'етвар
386а	ј'ули, ц'ăрвеник
387	ј'ули, ж'етвар
388	ж'етар
389	ж'етвар
390	ж'етвр
391	жј'ăнтар
391а	
392	ж'етвар

XXI/53: Јули, жетвар
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Гостивар
Тетово
Велес
Штип
Радовиш
Берово
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Кичево
Струга
Охрид
Битола
Ресен
Гевгелија
Дојран
Струмица
Петрич
Сандански (Св.Врач)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Солун
Енидже-Вардар
Водени
Негуш
Кајлар
Корча
Костур
Ларисa
(juli)
*žę-tv-ar-ь
*žę-tv-ar-ьsk-i měs-ęc-ь
čъrv-ьn-ik-ъ
čъrv-ьn-ьk-o
в. материјал

XXI/53: ЈУЛИ, ЖЕТВАР

На картата се претставени називите со кои се именува седмиот месец во годината.

Картографирани се именувањата: *јули, жетвар, жетварски месец, црвеник* и *црвенко*.

Најголем ареал ѝ припаѓа на лексемата *јули*, која потекнува од лат. (mensis) *Julius* (Snoj: 205).

Називот *жетвар* од прсл. **žętvar*, **žętar*; (Skok III: 678), седмиот месец во годината го добива според времето во кое се жнее житото. Со *жетварски* како придавска определба на именката *месец* (< **měsęncь* (ЭССЯ 18: 191) е образуван синтагматскиот назив *жетварски месец*, кој е посебно картографиран.

Во неколку случаи се регистрирани определените форми од именката *жетвар* (116, 348) и од придавката *жетварски* (328, 341); членските морфеми не се предмет на картографирање.

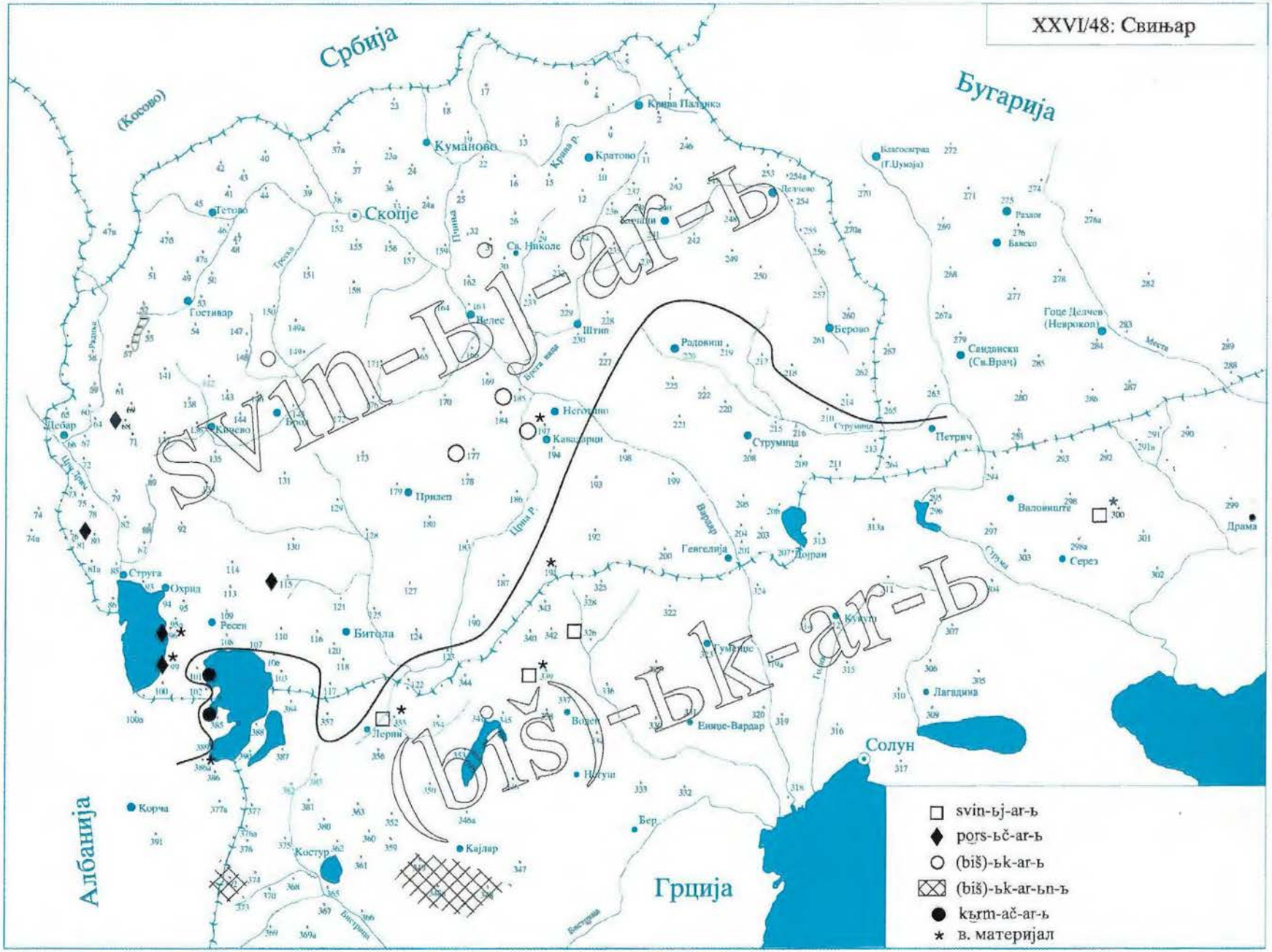
Од придавската основа *црвен-* од прсл. **čьrvьnь-* < **čьrvь* (ЭССЯ 4: 168-169) оформени се називите *црвеник* и *црвенко*. (Според материјалот во картотеката на МДА, истите називи почесто се употребуваат за означување на VI месец во годината, сп. и Пеев 1978: 97).

Забележани се неколку назива со по едно појавување во дијалектниот материјал, сп. лексемата *гумнар* (337) (**gumьnarь*) оформена од **gumьno* (ЭССЯ: 173-174), и *врш'ил'ар"-jy* (305) (**vьršilariъtъ*) < **vъršiti* < **vьrхъ*, сп. Bezlaj IV: 364), лексеми што се поврзуваат со местото каде што се врши житото, односно со периодот во кој се врши житото. Во вториот случај забележана е определената форма од именката *врш'илар*. Во еден пункт е регистрирана и лексемата *темус* (60) од тур. *temmus* 'јули' (TPC: 847). Ќе го забележиме и присуството на називите *Петров дăн* (9), односно *Петроио месец* (357) и *Ил'ински месец* (253), именувања добиени според времето во кое се празнуваат христијанските празници Петровден (12 јули според Грегоријанскиот календар) и Илинден (20 јули според Јулијанскиот календар).

XXVI/48: СВИЊАР

1–6	свињ'ар	67	св'инјар	106	(свињар Ø)	165		227–230	свињ'ар
8–13	свињ'ар	68	св'инјар,	107	св'инјар	166	св'инјар	232–240	свињ'ар
15	свињ'ар		пр'афчар	108	св'ијњар	169		241	
16		69		109	св'инјар	170	св'инјар	242	свин'ар,
17–19	свињ'ар	71–72	св'инјар	110	св'инјар	171			свињ'ар
22–23	свињ'ар	73	(свињар Ø)	113	св'ијњар	172–173	св'инјар	243	свин'ар
23а		74	св'инјар	114	св'инар	176	св'инјар	246	свин'ар
24	свињ'ар	74а	(свињар Ø)	115	пр'ахчар,	177	св'инјар, б'ишкар	247	сфин'ар
24а	св'инјар	75	св'инјар		св'инјар		(ретко)	248–250	свин'ар
25–26	свињ'ар	76		116	св'инјар	178	св'инјар	253	свин'ар
29	свињ'ар	78		117	св'инар	179		254–254а	
30–33	св'инјар	79	св'инјар	118		180	св'ијн'ар	255–257	свин'ар
36	св'инјар	80	св'инјар,	120–121	св'инјар	183–184	св'инјар	260	свињ'ар
37–37а			пр'афчар	122	б'ишкар	185	б'ишкар, св'инјар	261–262	свин'ар
38–44	св'инјар	81	св'инјар	123–124	св'инјар	186–187	св'инјар	263–265	
45		81а		125		190	св'инјар	267	свињ'ар'
46–47	св'инјар	82	св'инјар	127–131	св'инјар	191	св'инјач	267а–272	
47а–47в		85–88	св'инјар	134	сф'инјар	192–193	б'ишкар	274–299	
48–52	св'инјар	89		135–138	св'инјар	194	св'инјар	300	свин'ар'
53		92		141–144	св'инјар	197–198	б'ишкар	301–306	
54	св'инјар	93	св'инар	145–146		199–201	бишк'ар	307	(свињар Ø)
55		94		147	сф'инјар	203	бишк'ар	309–310	
57	св'инјар	95	св'инар	148		205–211	бишк'ар	311	бишк'ар
58	(свињар Ø)	95а	св'инјар	149	св'инјар	212		312	
59		96	пр'ашчар	149а		213	бишк'ар	313	бишк'ар
59а		99	пр'афчар	150–152	св'инјар	214	св'инјар	313а	
60	(свињар Ø)	100	св'ијнар,	155–156	св'инјар	215		314–316	бишк'ар
61	св'инјар		св'инјар	157		216	бишк'ар	317–320	
64	св'инјар	101	к'ăрмачар	158	(свињар Ø)	218	свин'ар	322	
65	(свињар Ø)	102	св'инјар	159	св'инјар	219–222	бишк'ар	323	бишк'ар
66		103	б'ишкар	162–164	св'инјар	225–226	бишк'ар	324	

325	бишк'ар
326	бишк'ар, свијн'ар
327	
328	бишк'ар
330–334	
336	
337	бишк'ар
338	
339	свијн'ар
340	бишк'ар
341	бишкар
342	свијн'ар, бишк'ар
343	бишк'ар
344–346а	
347	бишк'ар
348	бишк'арăн
348а	бишк'арен
349	бишк'арин
350	
352	б'ишкар
353	б'ишкạр
354	
355	б'ишкар, св'инјар
356	б'ишкар
357	св'инар
359–360	
361–362	б'ишкар
363	
365	б'ишкар
366	
367–369	б'ишкар
369а–370	
373–375	
376	б'ишкар
376а	
377	б'ишкар
377а	
380–382	
383	б'ишкар
384	
385	к'ăрмачар
386	(свињар Ø)
386а	к'ăр'мар
387–388	б'ишкар
389	св'инјар
390	б'ишкạр
391	(свињар Ø)
391а	
392	бишк'арин

XXVI/48: Свињар
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Скопје
svin-ьj-ar-ь
(biš)-ьk-ar-ь
svin-ьj-ar-ь
pors-ьč-ar-ь
(biš)-ьk-ar-ь
(biš)-ьk-ar-ьn-ъ
kъrm-ač-ar-ь
в. материјал

XXVI/48: СВИЊАР

На картата се претставени називите со кои се именува 'човек што чува свињи односно бишки' (сп. и карта 15).

Од регистрираниот дијалектен материјал најголем ареал им припаѓа на лексемите: *свињар* и *бишкар*.

Лексемата *свињар* е од словенско потекло изведена од прсл. **svinъ* (Bezlaj III: 351). Варијантата *свињач* (191) е регистрирана како единечна форма.

Бишкар е изведена форма од *бишка*, мак. диј. 'свиња' од алб. *bishë* 'звер, диво животно' < лат. *bestia* 'диво животно' (БЕР 1: 51). Картографирани се и деривираните форми *бишќ'арен*, *бишќ'арăн*, *бишќ'арин*.

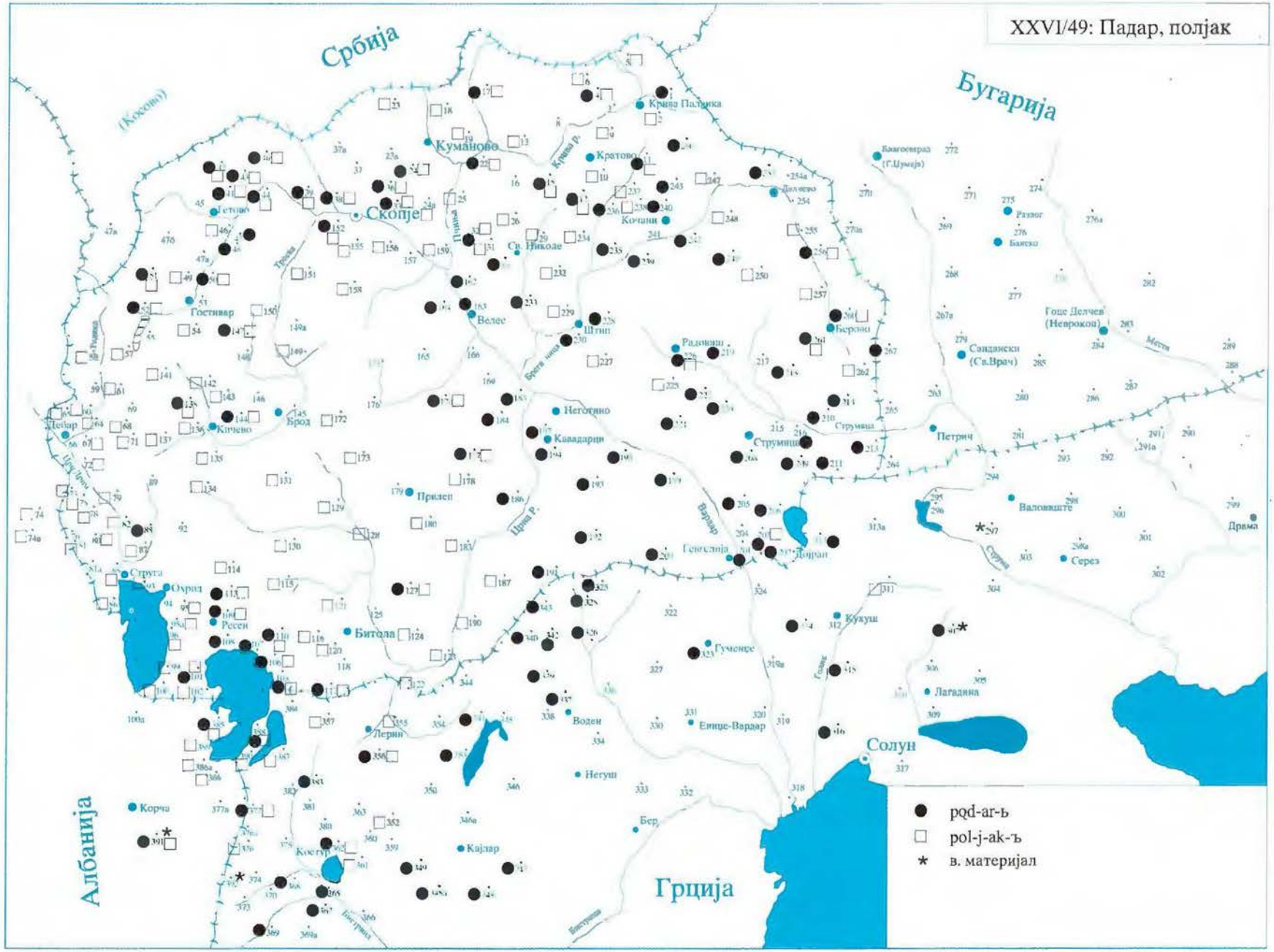
Картографирана е и лексемата *ӣравчар* изведена од *ӣрасе* < прсл. **porsę* (Bezlaj III: 102-103).

Називот *крмачар* е изведена форма од *крмак* 'машка свиња, која се гои за колење' < прсл. **kъrma* (ЭССЯ 13: 220-222). Од истата основа е изведена и лексемата *кăр'мар*, која е регистрирана единствено во пунктот 386а.

XXVI/49: ПАДАР, ПОЛЈАК

1	пуд'ар		ч'увар (за бостан)
2–3	п'ољак	37–37а	
4	п'ољак, пуд'ар (за лозје)	38	п'ојл'ак (за поле), п'удар (за лозја)
5	п'ољак	39	п'удар (за лозја),
6	поль'ак		п'ол'ак (за ниви)
8	(полјак Ø)	40	п'ол'ак, п'удар (за лозја)
9	пол"ак		
10	п'ол'ак	41	п'ол'ак , п'удар
11	пуд'ар, поль'ак	42–44	п'ол'ак (за поле),
12	пол"ак, пуд'ар		п'удар (за лозја)
13	поль'ак	45	
15	пуд'ар, пол"ак	46	појл'ак
16		47	п'ądар
17	пуд'ар, поль'ак	47а–47в	
18–19	поль'ак	48	п'ăдар
22	пол"ак (за поле),	49	п'ол'јак
	п'удар (за лозје)	50	п'ăдар (за лозје),
23	п'ол'ак, п'ољак		п'ол'јак (за поле)
23а		51	п'адар (за лозје),
24	пуд'ар, поль'ак		п'ол'јак (за ниви)
24а	п'ол'ак	52	п'ăдар (за лозја),
25–26	поль'ак		п'ол'ак
29	пол"ак	53	
30	п'удар	54	п'ол'јак
31	п'олак	55	
32	п'ол'ак (за поле),	57	п'олјак
	п'удар (за лозје)	58	п'ол'јак
33	п'ол'ак, п'удар	59–59а	
36	п'удар (за лозја),	60	п'ол'јак , п'ојл'ак
	п'ол'ак (за ниви),	61	п'ол'јак
64	п'ојл'ак	103	п'адар (за лозје),
65	п'ол'јак		п'олјак (за ниви)
66		106	п'олјак (за поле),
67–68	п'ол'јак		п'адар (за лозје)
69		107–108	п'адар
71	п'ол'јак	109	п'ăдар (за лозје),
72–73	п'ојл'ак		п'олјак (за поле)
74	п'олјак	110	п'олјак (за поле),
74а	п'ол'ак, п'ољак		п'адар (за лозје)
75	п'ол'ак	113	п'олјак, п'адар
76		114–115	п'олјак
78	п'ол'јак	116	п'ол'јак
79	п'олјак	117	п'ол'јак, п'адар
80–81	п'ол'јак	118	
81а		120–124	п'ол'јак
82	п'олјак	125	
85	п'ăл'јак	127	п'олјак, п'адар (за
86	п'ол'јак		лозје, бостан и сл.)
87	п'олјак	128	п'ол'јак
88	п'адар	129–130	п'олјак
89		131	п'ол'јак
92		134	п'олјак
93	п'ол'јак	135–136	п'олјак
94		137	п'ол'јак
95	п'ољјак	138	п'адар, п'олјак
95а	п'олјак	141	п'олјак
96	п'ол'јак, п'ојл'ак	142–143	п'ол'јак
99–100	п'ол'јак	144	п'адар, п'олјак
101	п'ол'јак (за ниви),	145–146	
	п'ăдар (за лозје)	147	п'адар, п'ол'јак
102	п'ол'јак	148	
149	п'ол'јак		
149а			
150	п'ол'јак		
151	п'олјак		
152	п'олјак, п'адар (со исто значење)		
155	п'ол'ак		
156	п'ол'јак		
157			
158	п'ол'јак		
159	п'ојл'ак, п'ол'јак		
162–164	п'адар		
165–166			
169			
170	п'адар, п'ол'јак (поново)		
171			
172	п'ољак		
173	п'ол'јак		
176			
177	п'адар, п'олјак (ретко)		
178	п'олјак		
179			
180	п'олјак		
183	п'ол'јак		
184–186	п'адар		
187	п'олјак		
190–194	п'ол'јак		
197–198	п'адар		
199	пад'ар		

200–201	пăд'ар	255	п'ољак	339–340	пăд'ар	380–382	
203	пăд'ар, пул"ак	256	пад'ар, п'ољак	341	падар	383	п'ăндар
205–207	пăд'ар	257	п'ол'ак	342	пạ(ă)д'ар		(чува лозја)
208	пад'ар	260–261	пад'ар, п'ољак	343	пăд'ар	384	
209	пăд'ар	262	п'ољак	344–346а		385	п'олјак (чува поле),
210–211	пад'ар	263–265		347	пănд'ар		п'андар, п'адар
212		267	пад'ар	348	пăндăр		(чува лозје)
213–214	пад'ар	267а–272		348а	пандăр	386–387	п'олјак
215		274–296		349	пănд'ар	388	п'олјак (чува поле),
216	пад'ар	297	дрăг'атăн	350			п'эндар (чува лозја)
218–222	пад'ар	298–299		352	п'ојл'ак	389–390	п'олјак
225	п'ојл'ак	300	дрăг'атăн	353	п'адạр	391	п'а"дар, п'ојак,
226	п'ојл'ак, пад'ар	301–306		354			фар'ија
227	п'ојлак	307	пăд'арин	355	п'ојл'ак	391а	
228	пад'ар	309–310		356	п'ојл'ак (на ниви),	392	фер'ија
229	пол"ак	311	п'ол'ак		п'адар (на лозје)		
230	пуд'ар	312		357	п'олјак		
232	пол"ак	313	пăд'ар	359–360			
233	пудар	313а		361	п'олјак		
234	пол"ак	314	пад'ар	362	п'ол'јак, пăндар		
235	пад'ар	315–316	пăд'ар	363			
236	пуд'ар	317–320		365	пăндар		
237–238	п'ол'ак	322		366			
239–240	пад'ар	323	пăд'ар	367	пандар		
241		324		368	пăндар		
242–243	пад'ар	325	пад'ар	369	пондар		
246	пад'ар	326	пăд'ар	369а–370			
247	п'олјак	327		373–375			
248	п'ол'јак	328	пад'ар	376	п'олјак		
249	пад'ар	330–334		376а			
250	п'олјак	336		377	п'ол'ак,		
253	пад'ар	337	пạд'ар		п'ăндăр		
254–254а		338		377а			

XXVI/49: Падар, пољак
Србија
Бугарија
Албанија
Грција
(Косово)
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Гостивар
Тетово
Кичево
Брод
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Битола
Струга
Охрид
Ресен
Корча
Костур
Лерин
Воден
Негуш
Кајлар
Бер
Струмица
Радовиш
Берово
Петрич
Благоевград (Г.Џумаја)
Делчево
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Енидже-Вардар
Солун
Доџран
Гевгелија
pqd-ar-ь
pol-j-ak-ъ
в. материјал

XXVI/49: ПОЉАК, ПАДАР

На картата се претставени називите со кои се именува 'тој што го чува полето'.

На македонската дијалектна територија преовладуваат два назива: *п̄адар* и *п̄олјак*.

Лексемата *п̄адар* е од словенско потекло изведена од прсл. **pǫditi* (Skok, III: 67-68, БЕР, 6: 34-35).

Во еден пункт е забележана деривираната форма *п̄адарин* (*pǫdarinъ*) (307).

Полјак е лексема од словенско потекло изведена од прсл. **pol'e* (Bezlaj III 81-82).

Во пунктот 391 покрај лексемите *п̄а"дар* и *п̄ојак* е регистриран и називот *фар'ија*, а како единствен запис е забележан во пунктот 392: *фер'ија*. Се работи веројатно за заемка од романско потекло, сп. ром. *ferire* 'чување, пазење' (Томиќ: 400).

Во еден пункт е регистриран називот *дрӑг'а̄п̄ӑн* (297) кој е констатиран во сргр. и нгр. *δραγάτης* 'падар, полјак' (Аргировски 1998: 103).

Во одделни пунктови се јавува семантичка диференцијација *п̄олјак* 'чувар на поле' и *п̄адар* 'чувар на лозја, градини'; двете лексеми се во напоредна употреба. Во вакви случаи се картографираат двете лексеми.

СКРАТЕНИЦИ

алб. – албански
анг. – англиски
ар. – арапски
арм. – аромански
балт. – балтички
блтсл. – балтословенски
брус. – белоруски
буг. – бугарски
гер. – германски
глужср.– горнолужичко-српски
гот. – готски
гр. – грчки
длужср.– долнолужичко-српски
ест. – естонски
инев. – индоевропски
итл. – италијански
каш. – кашупски
лат. – латински
лит. – литвански (литовски)
лтв./лет.– латвиски / летонски
мак. – македонски
нгр. – новогрчки
пол. – полски
пор. – португалски
прсл. – прасловенски
прус. – пруски
ром. – романски
рус. – руски
слн. – словенечки
слов. – словенски
слч. – словачки
ср. – српски
сргр. – средногрчки
станг. – староанглиски
стгер. – старогермански
стгр. – старогрчки
стпрус. – старопруски
струс. – староруски
стсл. – старословенски
сттур. – старотурски
тур. – турски
укр. – украински
фин. – фински
фр. – француски
хр. – хрватски
цсл. – црковнословенски
чеш. – чешки
швед. – шведски
шп. – шпански

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

АМР - *Албанско-македонски речник (Fjalor shqip - maqedonisht;* Adnan dhe Kimete Agai), Meshari, Скопје 1996.

Алексиев Н., *Разлошкият говоръ,* МП, год. VI, кн. 3 София 1930, 92–124.

Аргировски М., *Грцизмите во македонскиот јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков", Скопје 1998.

Белић А., *Галички дијалекат,* Српски дијалектолошки зборник, књ. VIII, Београд 1935.

БЕР – *Български етимологичен речник*, I–VI, БАН, София 1971–2002→

Бојковска С., *Радовишкиот говор,* ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 2003.

Бојковска С., *Мегленскиот говор,* ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 2006.

Български диалектен атлас III *Югозападна България* I, 1974; II 1975, БАН София.

Видоески Б., *Поречкиот говор*, Скопје 1950.

Видоески Б., *Кичевскиот говор,* Македонски јазик VIII, кн 1., Скопје 1957, 31–90.

Видоески Б., *Говорот и топонимијата на кичевските села во Тајмишката група*, Македонски јазик, IX, кн. 1–2, Скопје 1958, 17–65.

Видоески Б., *Кумановскиот говор*, Скопје 1962.

Видоески Б., *Дебарските говори*, Македонски јазик, XIX, Скопје 1968, 59–96.

Видоески Б., *Тенденции во развојот на македонскиот дијалектен јазик во XIX и XX век*, Прилози на МАНУ II/1–2, Скопје 1977, 79-94.

Видоески Б., *Леринскиот говор*, Македонски јазик XXXIV, Скопје 1983, 23–49.

Видоески Б., *Дијалектна диференцијација на македонскиот јазик*, Зборник во чест на Блаже Конески, Скопје 1984, 53–76.

Видоески Б., *Говорот на селото Нестрам (Костурско)*, Прилози на МАНУ XIV–2, Скопје 1987, 47–78.

Видоески Б., *Петричкиот говор*, Прилози на МАНУ XIV–1, Скопје 1989, 5–42.

Видоески Б., *Говорот на селото Секавец (диј. С'акавиц, гр. Λιβαδοχωρίον), Серско*, Прилози на МАНУ XV–1, Скопје 1990, 41–82.

Видоески Б., *Говорот на селата Плевна и Горно Броди, Драмско*, Прилози на МАНУ XVII, Скопје 1992, 5–89.

Видоески Б., *Белешки за говорот на селото Балевец (Лагадинско)*, Зборник на трудови посветени на академик Блаже Конески, МАНУ, Скопје 1995, 5–89.

Видоески Б., *Централните говори,* Прилози на одделението за лингвистика и литературна наука, МАНУ, XX 1–2, МАНУ, Скопје 1995, 5–69.

Видоески Б., *Дијалектите на македонскиот јазик,* т.1–3, МАНУ, Скопје 1998 –1999.

Видоески Б., *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје 1999.

Видоески Б., *Фонолошките бази на говорите на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје 2000.

Видоески Б., Тополињска З., *Од историјата на словенскиот вокализам*, МАНУ, Скопје 2006.

Гајдова У., Лаброска В., *Ареалите на членската морфема кај именките од машки род во еднина што завршуваат на консонант (според картотеката на МДА),* XXVI научна дискусија на семинарот за македонски јазик, литература и култура, Охрид 2000, 203–212 (+3 карти).

Голомб З., *Два македонски говора (на*

Сухо и Висока во Солунско), Македонски јазик XI–XII, Скопје 1960–61, 113–182, XIII –XIV, Скопје 1962–63, 173–276.

ГР– *Грчки речник, речник грчко-македонски, македонско-грчки,* Силсонс, Скопје 2001.

Давкова–Ѓоргиева С., *Говорот на с. Чифлицик – Демирхисарско (со посебен осврт кон лексиката)*, Скопје 2004.

Давкова–Ѓоргиева С., *Дијалектните именувања на посатките во македонскиот јазик од јужнословенски и балканистички аспект,* (докторска дисертација, 2006), ракопис.

Дрвошанов В., *Кајларскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 1993.

Дрвошанов В., *Анатомската лексика кај човекот*, ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 2005 (+26 карти).

Думев В., *Воденскиятъ говоръ*, Македонски Преглед XIII/3, 8–42, XIII/4, 26–88, София 1943.

ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, 1–33, под ред. на О. Н. Трубачев, Москва 1974–2007→

ЕРСЈ – *Етимолошки речник српског језика,* 1,2, САНУ, Београд 2003–2006→

Ивановъ Д., *Гевгелискиятъ говоръ*, София 1932.

Ивановъ Йор., *Северозападните македонски говори – Тетовско, Скопско и Кратовско*, Минало I, кн. 1, София 1909.

Ивановъ Йор., *Български старини из Македония*, София 1931.

Ивановъ, Н. Йор., *Български диалектен атлас, Български говори от Егейска Македония* I *Драмско, Серско, Валовищко и Зиляховско*, БАН, София 1972.

Ивановъ, Н. Йор., *Български преселнически говори*, София 1977.

Јашар-Настева О., *Турските елементи во македонскиот јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков", Скопје 2001.

Кангрга Ј., *Немачко-српскохрватски речник*, Просвета, Београд 1975.

Киш М., *Метафоричноста на називите за виножито (Arcus pluvius) во македонските говори.* МЈ, XXVII, (1976), 187–196 (+ 1 карта).

Киш М., *Номинација на семемата 'стројник' (лат. Procus, Leno) во македонските говори од аспектот на јужнословенската лексика,* МЈ, XXVIII (1977), 167–173 (+ 1 карта).

Киш М., *Македонските називи од лексичко-семантичката група боливачи и хризантеми.* МЈ, XXX, (1979), 205–222 (+1 карта).

Киш М., *Божурика (Papaver rhoeas) во македонските говори,* МЈ, XXXI (1980), 251–274 (+ 1 карта).

Киш М., *Питулица и тиганица (анг. crepe, doughnut) во македонските говори (Прилог кон кулинарската лексика)*, Литературен збор XXX, 3, 1983, 83–92 (+ 1 карта).

Киш М., *Називите на качунка во македонската дијалектна лексика.* МЈ, XXXVI –XXXVII (1985–1986), 251–264 (+ 1 карта).

Киш М., *Називите на цимиринки во македонските говори.* МЈ, XXXVIII–XXXIX (1987–1988), 287–300 (+ 1 карта).

Киш М., *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*, ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 1996 (+ 20 карти).

Киш М., *Ареалите во македонската ботаничка лексика,* XXVI научна дискусија на семинарот за македонски јазик, литература и култура, Охрид 2000, 155–166 (+3 карти).

Киш М., *Морфолошката структура на придавките во македонскиот литературен и дијалектен јазик,* ИМЈ „Крсте Мисирков" Скопје 2005.

Конески Б., *Прилепскиот говор*, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, кн. 2, Скопје 1949а, 247–301.

Конески Б., *Материјали за преспанскиот говор од збирката на С. Н. Томиќ,*

Македонски јазик VIII, кн. 1–2, Скопје 1957, 173–220.

Конески Б., *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје 1981.

Конески Б., *Историја на македонскиот јазик*, Скопје 1982.

Конески Б., *Јазични белешки за приказните од Солунско од збирката на Верковиќ*, Прилози на МАНУ VII/1, Скопје 1982, 21–35.

Конеска М., *Мариовскиот говор*, Скопје 1951.

Кузов А., *Костурския говор*, Известия ССФ 4, София 1925.

Кушевски М., *Делчевски градски говор*, Македонски јазик, IX, кн. 1–2, Скопје 1958, 67–108.

Кънчовъ В., *Македония, Етнография и статистика,* София 1900;

Лаброска В., *Говорот на селото Кула – Серско*, ИМЈ „Крсте Мисирков", Скопје 2003.

Лаброска В. *Кичевскиот говор,* ИМЈ „Крсте Мисирков", Скопје 2008.

Лексический атлас русских народных говоров, РАН, „Наука", Санкт-Петербург 2004.

МАР – Ќорвезировски М., Руси Љ., *Македонско-албански речник,* Просветно дело, Скопје 1967.

Мирчев Д., *Бѣлѣжки по Кукушководенския говоръ*, СбНУ XVIII, София 1901, 426–470.

Мирчевъ К., *Принос къмъ словаря на неврокопското наречие*, Македонски преглед VIII, кн. 2, София 1932, 113–134.

Мирчевъ К., *Неврокопскиятъ говоръ*, Годишник на Софийския Университетъ, Историско-филологически факултетъ, XXXII, бр. 1, София 1936.

Михаилов П., *Градскиот дебарски говор*, Скопје 1954.

Младеновъ С., *Етимологически и правописенъ речникъ на българския книжовенъ езикъ,* София 1941.

Облак В., *Македонски студии,* Љубљана 1994.

Общекарпатский диалектологический атлас, выпуск 7, Белград – Нови Сад 2003.

Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико–грамматическая, выпуск 4б, *Рефлексы *ъ, *ь, вторичные гласные*, МАНУ/САНУ, Скопје 2003; *серия словообразовательная, выпуск 2, Животноводство,* Warzsawa 2000.

Пеев К., *Црковните и народните извори во формирањето на називите на месеците,* Бигорски научно-културни собири, III научен собир посветен на Партенија Зографски, „Мисла", Скопје 1978, 91–103.

Пеев К.,*Дојранскиот говор*, Македонистика 2, Скопје 1979.

Пеев К., *Кукушкиот говор* кн. 1 и 2, Скопје 1987, 1988.

Пеев К., *Земјоделската терминологија во македонските дијалекти*, MJ XXVIII, Скопје 1977, 65–93 (+ 5 карти).

Пеев К., *Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел,* I– IV, НИП „Студентски збор", Скопје 1999 –2007→

Поленаковиќ Х., *Турските елементи во ароманскиот*, МАНУ 2007.

Поповски А., *Реканскиот говор*, Македонски јазик, X, кн. 1–2. Скопје 1959, 107–154.

Поповски А. *Сточарската дијалектна лексика во македонскиот јазик,* Posebna izdanja XXXI, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1977, 139–145.

Поповски А. *Називите добиток, стока и имање во македонскиот јазик,* Posebna izdanja XXXI, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1977, 139–145.

Попис '94, Податоци за сегашноста и иднината, први резултати, Скопје 1994.

Поповски А., *Македонскиот говор во гостиварскиот крај*, Гостивар 1970.

Ристујчин П., *Нерет и неговиот говор*, Македонистика 7, Скопје 2000, 105–165.

РМЈ – *Речник на македонскиот јазик* I–III, ИМЈ „Крсте Мисирков“ Скопје, 1961–1966.

РМР – *Руско-македонски речник*, Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје 1997.

Романски С., *Долновардарскиятъ говоръ*, Македонски Преглед VIII, кн. 1. София 1932.

Селищев А. М., *Очерци по македонската диалектология*, София 1981.

Селищев А. М., *Полог и его болгарское население*, София 1929.

Симовски Т., *Населените места во Егејска Македонија*, книга прва, Скопје 1978.

Симовски Т., *Населените места во Егејска Македонија*, книга 1 и 2, Скопје 1998.

Стаматоски Т., *Градскиот тетовски говор*, Македонски јазик VII, 2; VIII, 1, Скопје 1956–1957.

Стоевска–Денчова Е., *Кривопаланечкиот говор*, Скопје 2004.

Стоевска–Денчова Е., *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балканистички аспект* (докторска дисертација, 2007), ракопис.

Стојановски А., Ѓоргиев Д., *Населби и население во Македонија – XV и XVI век*, дел 1, Скопје 2001.

СМР – *Српскохрватско-македонски речник*, „Македонска книга, Просветно дело“, Скопје 1989.

Томиќ М., *Македонско-романски речник* – Dicţionar macedonean-român, Скопје, Bucureşti, 1986.

Тошев К., *Струшкиот говор (според некои материјали од XIX век)*, Скопје 1979.

Тополињска З., Марковиќ М., Геговски Д., *Словенската лингвогеографија и македонскиот дијалектен атлас*, XXVI научна дискусија на семинарот за македонски јазик, литература и култура, Охрид 2000, 191–196 (+6 карти).

ТРМЈ–*Толковен речник на македонскиот јазик*, I–III, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2003–2006→

ТБР–*Турско–български речник*, Държавно издателство „Наука и изкуство“, София 1962.

ТРС –*Турецко-русский словарь*, Издателство „Русский язык“, Москва 1977.

Угринова Р., *Говориме во Скопско*, Скопје 1951.

Угринова - Скаловска Р. *Старословенски јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 1979.

Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*, I–IV (перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева), Москва 1964–1967–1971–1973.

Филиповски И., *Неготинскиот говор*, Скопје 1952.

Цветановски Г., *Каршијачкиот говор – Скопско (со посебен осврт на синтаксата)*, Скопје 2004.

Цветановски Г., *Говорот на Македонците во Мала Преспа*, (докторска дисертација, 2007), ракопис.

Шклифов Б., *Костурският говор*, София 1973.

Шклифов Б., *Долно-Преспанският говор*, София 1979.

Шмигер Р., *Нестрамски говор (Допринос јужнословенској дијалектологији)*, München 1998.

Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich, PAN, Wrocław, Warszawa, Kraków 1964–1978.

Atlas linguarum Europeae (Premier Questionnaire), Nimègue 1973.

Atlas slovenského jazyka, I–IV, VEDA, Vydatel'stvo Slovenskej Akadémie Vied, Bratislava 1968 –1984.

Bezlaj F., *Etimološki slovar slovenskeho jezika*, I–IV, Ljubljana 1977–1982– 2005–2005.

Český jazykový atlas, 3, Academia Praha 1999.

Divković M., *Latinsko-hrvatski rječnik,* Zagreb 1980.

ESJS – *Etymologický slovník jazyka staroslověnského,* Praha 1989→

Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosp-skih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom, ANU-BiH, Sarajevo 1981.

Giannelli C., Vaillant A., *Un lexique macédonien du XVI siécle*, Paris 1958.

Lavrov P. A., Polívka J., *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových*, Praha 1932.

GHS – Majnarić N., Gorski O., *Grčko-hrvatski ili srpski rječnik*, Zagreb 1976.

Małecki M., *Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskiem), I: Teksty*, Kraków 1934.

Mały atlas gwar polskich, I–XIII, PAN, Wrocław, Warszawa, Kraków 1957–1970.

Mazon A., *Contes Slaves de la Macédoine Sud –Occidentale,* Paris 1923.

Mazon A., *Documents, Contes et Chansons Slaves de l'Albanie du Sud,* Paris 1936.

Mazon A., Vaillant A., *L'evangéliaire de Kulakia, un parler slave du Bas-Vardar*, Paris 1938.

Naselenie po narodnost i naselbi vo SRM (spored administrativno-teritorijalna podelba od 9-II 1962), Skopje 1964.

Ndreca M., *Fjalor shqip-serbokroatisht – Albansko srpskohrvatski rečnik*, Prishtinë 1980.

Oblak V., *Macedonishe Studien: Die slavischen Dialecte des südlichen und nordwestlichen Macedoniens*, Wien 1896.

Papahagi T., Dicţionarul dialectului aromân, Bucureşti 1974.

Reiter N., *Der dialekt von Titov Veles*, Berlin 1964.

Sorbisher Sprachatlas, 1–12, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Institut fur sorbische Volksforschung in Bautzen, Bautzen 1965.

Simeon R.: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva,* Zagreb 1969.

Skok P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,* I–IV, JAZU, Zagreb 1971–1972–1974–1974.

Snoj M., *Slovenski etimološki slovar*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1997.

Siatkowski J., *Słowiańskie nazwy wykonawców zawodów w historii i dialektach*, Uniwersytet warszawski, wydział polonistyki, Warszawa 2005.

Tomici M., *Dicţionar român-macedonean, Романско-македонски речник*, Bucureşti, Скопје 1986.

Škaljić A., *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku,* "Svjetlost", Sarajevo 1965.

За издавачот:
д-р *Лилјана Макаријоска*, директор
Институт за македонски јазик
„Крсте Мисирков“ - Скопје

Внес на материјалот во компјутер
д-р *Убавка Гајдова*, д-р *Светлана Давкова-Ѓоргиева*, д-р *Веселинка Лаброска*,
Рада Младеновиќ, д-р *Еленка Стоевска-Денчова*, *Билјана Стојановска*,
д-р *Гоце Цветановски*

Лектура и коректура
д-р *Убавка Гајдова*, д-р *Светлана Давкова-Ѓоргиева*, д-р *Веселинка Лаброска*,
д-р *Еленка Стоевска-Денчова*, д-р *Гоце Цветановски*

Тираж:
500

Компјутерска обработка и печат
Европа 92

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3 , 282 (084.42)

МАКЕДОНСКИ дијалектен атлас : пролегомена. - Скопје : Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков", Одделение за дијалектологија на македонскиот јазик, 2009. - 146 стр. : карти 18x28 см

Библиографија: стр. 140-144 стр.

ISBN 978-608-220-003-3

а) Македонски јазик - Дијалекти - Атласи
COBISS. MK-ID 80867850

Печатењето е финансирано од Владата на Република Македонија
2008 – Година на македонскиот јазик

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

МАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКТЕН АТЛАС

ПРОЛЕГОМЕНА

